

1129 III

48

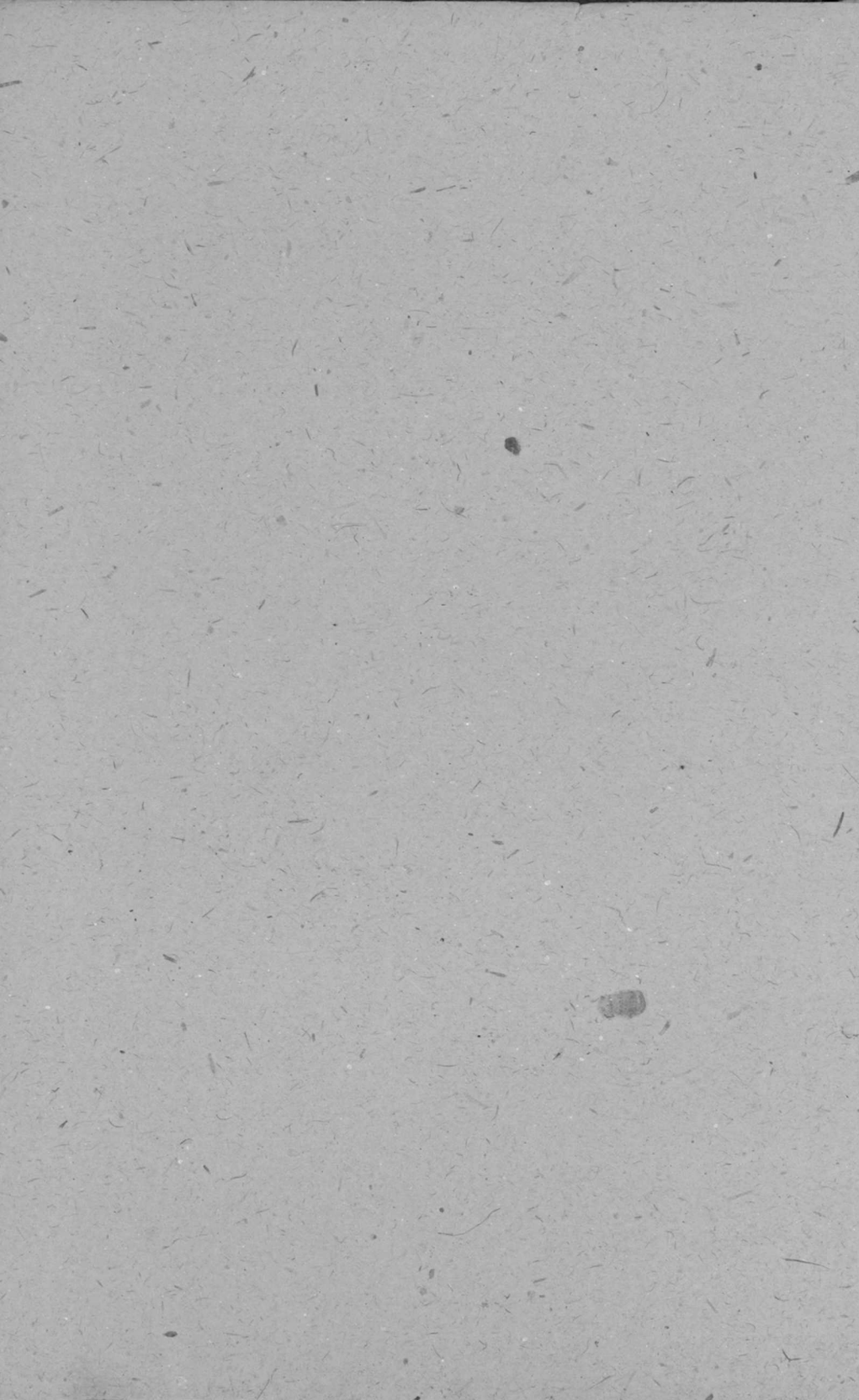
M. OVŞANNIKOVA B. LEBITAN
S. USAKOV A. ALEKSANDROV

OBĖSTVOVEDENNƏ

NAÇALNƏJ DA SƏR SKOLALB
VELƏDÇAN KNIGA

1-ja ÇAŞT

KOMI GOSIZDAT
S Ъ K T Ь V K A R 1933

129-III
48

Коми-3
3-1980

M. OVSANNIKOVA B. LEVITAN
S. UZAKOV A. ALEKSANDROV

OBŖESTVOVEDENNŖ

NAČALNŖJ DA ŠŖR ŠKOLALŖ
VELŖDČAN KNIGA

I-ja ČAŠT

KOJMŖD VO VELŖDČBŠJASLŖ

SuomaleznŖ RSFSR-sa NKР kollegijaan
KomiŖda mŖŖ vŖnŖŖdis
KŖm OBLONO-sa uralsŖ
KomiŖdisnŖ FŖŖadiin da Federov.

Г.П.Б. в Лнгр.

Ц. 1933 г.

АКТ № 408

Инв. № 5575

KOMI GOSIZDAT
SŖKTLŖVKAR 1983

III-d volъ I-ja čašt oveestvovedennâ učevnikъ vьln neposredstvennaja uzalis-
nъ rostovsa avtorjas — Usakov da Aleksandrov jortjas.

Tajâ avtorjasen lašedam učevniklš medvozza tekstsâ tādčymen zendadisnъ
da vezlalislъ Ovšannikova da Levitan jortjas, kodjas lašedisnъ učevniklъ
mukad kuim čaštse.

Sьvəsna, mьj načalnaj da zər skolalb oveestvovedennâ kuza učevniktâ la-
šednъ avu kokni, mädkä, kolä sijäs präveritnъ skolasa praktičeskaj uz vьln, ta
vəsna tajâ učevniksâ matьssa veläčän vo kezlä suis leznъ Narkompros kollegija,
medьm kolana soddädjas da vezlalämjas šujäm vərьn vəčnъ sijäs stavilnäjän.

М. ОВСЯННИКОВА Б. ЛЕВИТАН
С. УШАКОВ А. АЛЕКСАНДРОВ

ОБЩЕСТВОВЕДЕНИЕ

УЧЕБНИК ДЛЯ НАЧАЛЬНОЙ
И СРЕДНЕЙ ШКОЛЫ

Часть I

Третий год обучения

Допущен коллегией НКП РСФСР
Перевод утвержден зав. Коми Облџно.

Ответ. редактор С. А. Сыскин.
Перевод Шадрина Ф. и Федорова Г.

Техн. редактор М. И. Шестаков
Художники И. Кулешов и А. Лаптев

Сдано в набор I/VIII-33 г. Подписано к печати 19/VIII-33 Формат 62 × 93, 1/16
Тираж 8000 экз. Изд. 6 листов В печ. листе 39.904 знаков Заказ № 2421
Издание № 81. Уполн. Облџта № А.—837

Типография Коми ГИЗ-а г. Сыктывкар, Коммунистическая 2.

МЫЛА КОЛӨ ТӨДНӨ МИЯНЛЫШ ВАЗ ОЛӨМ

Миян странаың властыс роβοҷәј да крештаналән. Роβοҷәј класс да сижә коммунист партија вешкәдләм улың миян странаса узалыш јәз въл ног теҷәнь оләмсә. Најә стрәитәнъ се-еәм оләм, кәни оз лонъ нартітәшјас ңи нартітанаяс.

Мукәд странаясың властыс капиталистјас кың. Капиталистјас немзалиттәг нартітәнъ роβοҷәјјасәс да крештанаәс.

Войдәр и миян таз-зә вәвли. Вәли сеәм кад, кор миян батјас да мамјас мьсјас куза ветлиснь помесеикјасләң плетјас да carsкәј палаҷјасләң нагајкајас. Вәвли кад, кор миян батјас да мамјас евәс вьртәзъс ширкурьда мьркәмәң узавлиснь помесеикјасль да капиталистјасль.

Јона дьр да јона чорьда тьскашлиснь миян батјас да мамјас ас virjышјаскәд—sarkәд, помесеикјаскәд да капиталистјаскәд. Узалыш јәзәс меzdәм ради una сurs тьскашъсјас munлиснь dorәм ki-kokјасәң Шивьр тujјас вьvtи katargәә да ssылкаә, kuvлиснь carsкәј турмајасың да carsкәј višelica-јас¹⁾ вьльн.

Vazsә velәdigәң mi tәdmәdam:

кьзи carsкәј Рошсияың овлиснь да тьскашлиснь ровоҷәјјас да крештана;

кьзи најә vermisнь assъньс wotьrtъsjassә.

Ровоҷәј да крештана vermisнь assъньс нартітәшјассә сь вәсна, мьј најә тьскәң вешкәдлис болсевикјасләң коммунист партија—Lenin vozд јurnuәdәмәң.

Vazsә velәdigәң mi tәdmәdam:

Кьзи болсевикјас узалыш јәзәс vajәdisнь sarәс, помесеикјасәс да капиталистјасәс vermәмә.

Тьс абу-на pomaшәма.

Капиталистическәј странаясса узалыш јәз, коммунист партијас вешкәдләм улың, нуәдәнь герицескәј тьс капиталистјасль властсә putкьлтәм вәсна.

Миян странаың munан ьзд stroјкасә ziләнъ torkнь ми-
jan vragјас.

¹⁾ Višelica—mortәs zagәdәң tasa шurја.

Stav stranajassa kapitalistjas daštənʲ mijanʲ panʲda vojna.

Vrediteljas da kulakjas sujšənʲ mijan fabrikjas da zavodjasə, elektrostancijajasə, saxtajasə, kolxozjasə da sovxozjasə, i zilənʲ kištənʲ mijanʲs vəçəm-uzaləmtor.

Kor mi eura kutam tədənʲ, kəzi təkəšlisnʲ da verməvlisnʲ vragjasəs mijan satjas da mamjas, seki mi şammam:

surzəka verməvnʲ asşənm vragjasəs,

surzəka straitnʲ vl oləm,—sizi, kəzi velədis Lenin da kəzi veləda Stalīn,

loam medəur təkəşəşjasən stav mir paštalaəs roboçəj da krestana verməm vəsna.

1. KREPOSTNƏJ PRAVA DƏRJI UZALBŞ JƏZLƏN OLƏM.

1 §. Krepostnəj qevəla.

1861-d vovəz Rəssijaəni vovli krepostnəj prava. Strana-
bş stav muəb, bəəd ozərլunəb i vlašəb vəli sar da pomeseikjas
kən. Unəyk oləbşb seki vəvlinə krepostnəj kreştana da
krepostnəj remeslennikjas.

Pomeseikjas vladejtlisnə kreştanaən kəzi as sobstven-
noştən.

Asşənbş koner-kod ovməsjassə kreştana nuədlisnə pos-
tidik mu torpərigjas vəvən. Tajə mujassə kutlisnə pomes-
eikjas-zə.

Med kət kueəm loka vəli kreştanalə ovşə, no najə ez
verməvən munnə pomeseik dorəb.

Vo gəgər-çəz as şemjaəbkəd kreştanin uzavlis pomes-
eik vələ: gərliş səbş musə, bəkvlis vizjassə, təzdəşis sə
skət gəgər.

Uzaləməşbş qekueəm uzdon kreştanalə ez şetlənb. Po-
meseik-barin vələ ta noga uzaləməd suşəlis barseinaən.

Şəkəd vovli uzavən kreştaninlə barin vələ. Unəyk kad-
sə kreştana uzavlisnə pomeseik vələ. As ovməsas-zə kre-
postnəj kreştanin verməvliş uzavən səməni vojjasən da praz-
nik lunjasə.

Seeəm pomeseikjas, kodjaslən muəb vəli oməl da şet-
lis içət urozaj, asşənbş kreştanasə lezavlisnə nazetka vələ.
Kreştana munavlisnə uzavən şədmua mestavəvsa pomeseik-
jas ordə libə karjasə. Seeəm krepostnəjjasb loə vəli mən-
tənb pomeseikəslə ovrok¹⁾).

Ovrokjasə vovlinə seeəm gərbşəş, mən pomeseikjas
kreştaninləb eəkəda stav nazetkasə mərddəvlişnə.

¹⁾ МѢНТЬНЬ ОВРОК—sijə loə, mən pomeseik ovməsən uzalə mərddəvlişnə
qəddəktajasən libə şəmən.

Krepostnəj kreštana uzavlisn̄ pomeseik ordn̄ kerka-
jasn̄-i, usadvajasn̄-i. Seeəm krepostnəjjas̄d sušv̄lisn̄
dvorovəjjasən. Dvorovəj kreštana kīn ez v̄n mu paj. I uza-
l̄mšs̄ nalȳ nekueəma ez m̄ntv̄lyn̄. Pomeseik s̄m̄n
verdlis najəs, da-i verdlis—ēgnišə p̄t̄n!

Dvorovəjjas uzavlisn̄ lakejjasən, povarjasən (pušs̄-p̄-
zašs̄jasən), koņukjasən. Dvorovəjjas p̄vst̄n v̄vlin̄ i re-
meslennikjas: kužnečas, pl̄tnikjas, sornikjas¹⁾). Pomeseičəj
usadvaad p̄st̄i stav torj̄s v̄vli asv̄čəm, krepostnəj reimes-
lennikjasən v̄čəm. Oz̄r̄z̄k pomeseikjas dvorovəjjas̄d kut-
lisn̄ una šo mort̄z. Pomeseikl̄s 3—5 morta šemjaəs v̄li
starajt̄n-viz̄n 20—30 mort slugajas.

Salt̄čixa pomeseica n̄jt̄ krepostnəjjas̄s.

Krepostnəj kreštana v̄lin̄ pomeseik kīn seeəm-zə čast-
nəj sobstvennost̄n, k̄zi-i k̄luj. Pomeseikjas̄d m̄j-okota
na v̄lyn̄ v̄člisn̄. Sek d̄r̄ša zakonjas š̄rti pomeseik ver-
m̄v̄lis kreštanat̄ vuzavlyn̄. Krepostnəj kreštanaən t̄rgujt̄-

¹⁾ Sornikjas—šjaszavod vurb̄šjas.

lisnъ siz-zə, kьzi i luvaj mukədpələs vuzəsjasən. Kreštanaəs vuzavlisnъ zon şiktjasən, şemjajasən i ətkən-ətkən. Kreštanaəs vuzavligən pomeseik unaş vəli şemjajassə razipeli torjədləvlə. Batsə, suam, vuzalis, a şemjasə as ordas kolis. Əti şemjaləş çelədsə vuzavlis torja-torja pomeseikjaslь, nem kezlə torjədlis najəs aj-mam dorşьs. Mortjaslən donьs ez vəv vьlьn. Mukəd dьrji bur rəda pon vьlə pomeseik şetlьvlis vəl una krepostnəj şemja, lивə-zə zon şikt.

Krepostnəjjasəs suditlьvlis da nakazitlьvlis pomeseikьs açьs. Murtsa-kə mьztor şurьstas-i, kreştaninəs vara-nin rozgaalənъ də pletalənъ kuləm vьjəz. Cəkьda vəli veşkьda vijaməz nəjtlənъ.

Əti pomeseica—Saltьçixa—as kinas vijis asşьs 75 krepostnəjəs. Kueəmkə kreştanin-kə vəli mьzmьstas sь vozьn, Saltьçixa nəjtas sijəs vьgьltanən juras kuçkaləmən, cəktas şojnъ tojam şteklə, verdas sola şeldiən da ignalas pəs pьvşanə zon sutki kezlə—kapla va şettəg, da s. v.

Pomeseikən lok noga vizəm obraseajtəm vьlə kreştanə oz vəli poz noraşnъ. Noraşəms-kə kьzkə volьvlis vlaštjasəz, seki vəli aşnьssə-zə kreştanasə mьzdənъ—mьzdənъ səmnъ sь radі, mьjla varin vьlə noraşnьsə lьstlisnъ najə.

Pomeseik vermьvlis ne səmnъ zver şainən nəjtnъ kreştanaəs, siə siz-zə vermьvlis najəs turmaə şujnъ, katargəə lьstnъ.

Kьvzьtəmjasьskəd pomeseikjas nəsta vəli so mьj vəcənъ: krepostnəjjasəs saldatavnъ lьstənъ. A saldatškəj sluzbaəd sekşa kadnad nuzavlis kьz vit vo. Armijaən vəvli terpitnъ poztəmdisciplina. Sekşa armijaən vəli vьvti çorьda nakazitənъ—nəjtlənъ rozgajasən, zorjasən, kərt sompoljasən, vətlənъ stroj pьr¹⁾. Şoç kreştanin, saldatad veşkaləm vəgьn, vėgədcьlis gortə. A kodjaskə kət-i kollinъ lovjaən kьzvīt voşa sluzba vəras, as şiktas najə volisnъ vişьs, sojməm starikjasən, kodjas ez-nin sogmnъ nekueəm uz vьlə.

1) Vətlənъ stroj pьr—kьk radən suvəm saldatjas serenga kostəd vətləm; saldatjaslь sek vəli kolə bedjasən lивə sompoljasən kuçkavnъ mьza mortsə.

Krepostnəjjasəs vuzaləmm jəlsə seksa gazetjasəs voštəm juərtasjas:

1. Vuzavšənn dvorovəjj maštərovəjj mortjas, mənəkədnas—burəs: 2 portnəjj, sapoznik, časoveik, pekar, karetnik, koləšnik, rezčik, zələtar da 2 kučer; najəəs adzəvnn da don jəlsə tədmədnə pozə pomeseik ordən, 51-əd № kerkaənn, 3-əd jukənsa 4-əd kvartalənn. Seni-zə vuzavšənn 3 tom vəv, 1 zerebec, 2 merin da 50 pon.

2. Vuzavšə 20 arəsa, miča čuzəma, sprovara nəv da zev suš da jon kəvəla.

2 §. Vičko—krepostnikjasəs dorjəs.

Ez səmn pomeseikjas kutlən krepostnəjjastə. Manastərjas da vičkojas siz-zə kutlisn-vizlisn krepostnəjj kreštanaəs. Popjas da manakjas bura sluzitlisn sar da pomeseikjasl. Najə otsavlisn krepostnəjj kreštanaəs kəvzəšjasən vizn-kutn. Səəm kreštanaətə, kodjas ez tərmmən zila uzavlnn as gospodajasəs vlə, najə vek povzədlisn „jen nakazaŋnəən“.

Sar da pomeseikjas vėdnog zilisn, medəm strəitn kəz pozə unəkk vl manastərjas da vičkojas. Najə ozbra koznavlisn aššnə vernəjj slugajassə—popjassə da manakjassə. Jona gəgš mujas pomeseikjas šetlėvlisn vičkojasl. Vičko mujas vlənn uzavlisn krepostnəjjas, a urozajsə voštisn popjas.

Manastərjasl-zə sar šetlėvlis pravo kutn aššnə krepostnəjj kreštanaəs. Manastərjas ordən vėvlinn una šurs gektar mujas da una das šurs krepostnəjj kreštana. Suamkət, Troickošergijevskəjj manastərlən (Moskva oblastn) vėvli 106 šurs krepostnəjj. Manastərskəjj krepostnəjj kreštanaəs eə-zə nuədlisn varseina. Nalən oləmm vėvli səəm-zə səkədn, kəəm šəkədn vėvli oləmm pomeseičəjj kreštanaənn.

3 §. Širkurədn oləm.

Gavrilovna vavə əni kolhoznn olə. No sijə bura-na pomnītə, kəzi ovšlis səl i sə aj-maməsl, kor najə, vėlinn krepostnəjj kreštanaənn.

Radejtə Gavrilovna vištavlnʹ čelaqlʹ vaz kad jylʹs. So i ani Gavrilovna gəgər čukərčisnʹ pionerjas, ləzəčisnʹ kʹvzʹstnʹ krepostnəj prava dərša kreštana oləm jylʹs.

— Me zola-na vəli, kor menə mamkəd ətlaən vuzalisnʹ,—terməstəg zavodʹtis vištavnʹ Gavrilovna.

— Kʹz-nə siz—vuzalisnʹ?—ez tərpiť da jualis Naqa.

— A te kʹvzʹ, en tork. Vəlim mi krepostnəjjasən Makarovjas gospoda ordʹn. Bať vəvli kučerən, a menam maməj kurəgjas bərša vizədʹis. A mijan varinʹd, Makarovʹd, vʹvʹti jona julyvlʹis. Vəvli jušas-da, pistoletʹs lʹjsʹnʹ ponda. Ətčəd əsinulas əti dətinaəs—Miskaəs, pəvarlʹ otsəšʹsəs, kuvtəzʹs lʹjis.

Krepostnəjjasəs vuzaləm.

No, vot: vetlis mijan varinʹd Gribuņino šiktə. Seni sʹlʹ šələmvʹlas kukanjas voəmaəs da nəvʹn okota loəma. A Gribuņin varinʹlʹ seki kovməma kurəg vizʹs. So-i vezʹsisnʹ sešša. Aja da menam vokjas Makarov varin ordə kolʹisnʹ, a menə da maməs—Čribuņinə nuisnʹ.

Menam maməj pizəšcanən tuplaşis, kevmbʹsis, medʹm verəšʹskəd da pijanʹskəd ətlaən ovnʹ lezisnʹ; ŋinəm ez otsav...

Jona šəkʹd i gaztəm vəli mijanlʹ ovnʹ Gribuņinoad. Vojdərsə menam maməj gazaa ovlis. A tani kokjʹlas ədva

sulalə, oməltçis... Mukəd dərji topədas menə as morəs berd-
das da-i sʁmьnь pondas stav tusanas...

Regəd i sog vois. Gaskə maməj ez tʁmьmən vizəd-li,
mьjkə mədʁor vəsna-li, no şilə-pijanь¹⁾ kulavnь pondisnь.
Mədə-məd bərşəbь sizi i uşalənь-kulənь... Prikazçik vidçə,
kinas senaşə.

— Lok vьlə,—suə,—kurəgjassə vijalan. No-da, çəvly,
te en-na-əd veşkavly mijan gidnə.

A gidnə jьlyş vəli kьvşənь strasnəj şornijas. Vəli seni
seeəm dvor, bьd bokşan zuzьd zavorən poeəma. Vьlizьk
mestə vəli ləşədəma barinly pukalanin—kreslə. Kreslə vь-
lad pukşas sijə da i pondas sud-rasprava nuədny. Mukəd
dərji mi, posni çelədjəs, vørsam gidnə doras daj kьlam za-
borka sajьş ləknoga gorzəm, ojzəm-bərdəm,—a barinlən
gələsьs—purtkod leçьd:

— Sodtь, nəstə sodtь! En zalit, sodtь!...

Una vojjas eg uzly prikazçik kьvjas bəryn. Vek du-
majti: neuzeli, mişə i menşym maməs lok, strasnəj kartas
nuasnь?... A şilə-pijanьd, bьttə narosnə, kulənь i kulənь.

Ətçьd ləktis prikazçikьd mam ordə da suis:

— Barin korə tenə kьvviznь. Mьjla stav kurəgsə
vijalin?

Açьs şeralə, bьttə radlə.

Kotərti me mam bərşə, bərda, gorza... No kor prikaz-
çikьs pьrtis sijəs əgrada sajə da klopkəmən pədlalis əzəs-
sə,—me pьsjj.

Pьsjj me, kьtçə şinjas vizədənь, səmьn med ьlynzьk
lonь, səmьn med mamlьş gorzəmsə—estən, şten sajas gor-
zəmsə,—eg vermь kьvny.

Şor vojьn-ñin gortə pişkədçi. Mamə kujlə volpaş vь-
lyn sьñisəq, oz vərzьst. Me titkьrtçi-yodi zozə, kerka pələsə,
da unmovşi.

Asьvnas—menam maməj abu, abu i abu...

Verzəma vəlajəs uşkədçisnь maməs korşnь, volisnь va-
bajas, ojzisnь... „Pьsjis, burakə. Ok, kьjasnь-əd! Koңerly,
ne-ñin ovnь seşşə... Pьsjьşjasьdly barinьd oz prəseajt“.

A me veşig bərdnь dugdi, iz moz pukala pələsьn. Kuz
luntьr ñinəm eg şojly.

1) Şilə-pijan—kurəg pijan.

Ez adzъnъ menъnъ mamъs. Mъsvizъsjas ŝornitъnъ vъli, vъtъtъ ju dorъs sijъs adzъlъmaъs, burakъ, vъa vъjtъma. Sizi i vosi menam mamъj juertъg-viŝtъg. A batъs me seŝsa eg-zъ-nin adzъv. Regъd mъŝt varinъd sijъs ŝetis saldatъ. Kъz vo ŝaz sluzitis sijъ saldatъn da seŝsa vojna vъlas i uŝi.

Koŝi tъlъs mam vosъm vъrъn. I vot varinlъn plemjan-ŝiŝaъs ыstъ zev ыzъd ponjъs, ыzъd pozjъ jъrsitъmъn. Zev saŝ pon—vizъdnъd vъdnъn juvъ. Plutъn nimtisnъ.

Dvorovъjjasъd menъm i suъnъ:

— Vuzalъmaъs tenъ, pon vъlъ vezъmaъs, regъd nuasnъ.

Zvъl siz vъlъma. Barin plemjanŝiŝadlъ, tani gъŝtitigas, menam voŝama ŝelъmvъlas. Sijъ mortъs, kodi tatъ Plut nima pontъ vajis, voŝtis menъ ŝarъs da nuis vъl varъ-na dinъ.

Da, ŝakъd mijan olъmъd vъvli. Vuzavlisnъ mijanъs. Vezlavlisnъ pemъsjas vъlъ. Nartŝtъvlisnъ krepostnъjjas vъlъn pomeseikjas,—pomalis aŝŝs viŝtsъ Gavrilovna.

4 §. Krepostnъj fabrika vъlъn.

Medъm sodtъnъ aŝŝnъs doxodjassъ, XVIII nem pomъ pomeseikjas kutisnъ strъitnъ fabrikajas. Sijъ fabrikajas ez vъvnъ ъnija kodъs. Krepostnъj fabrika vъlъn masinajas pъsti ez vъvlnъ. Kъzvъn uzsъ vъĉlisnъ kiъn, ki vъnъn. Fabrikjas vъlъn vъĉlvlisnъ naŝs ŝpirt, vurunъs vъĉlisnъ noj da s. v. Uzavlisnъ sijъ fabrikjas vъlъn siz-zъ krepostnъj kreŝtana. Barseina nuъdъm pъdъi pomeseikjas ыstavlisnъ najъs as fabrika vъlanъs.

Krepostnъj fabrika vъlъn uzavnъd vъvli jona ŝakъd. 16-18 ŝas dъra uzavlisnъ krepostnъjjas sutkiъn da sojtъŝvtъg. Loъ-kъ vъli ѡŝvka kъt murtsa ыzda, najъs nemzalittъma nъjtisnъ. Uzalъn uslovijъjasъs vъvlinъ jona ŝokъs. Stanok-jassъ vъli suvtъdlъma zesкъda. Zoŝa ѡsinjas pъr jona eea jugъr pъrъ. Gъgъr najt. Sъnъdъs duka, pez.

Fabrika vъlъn barseina nuъs krepostnъj kreŝtana zik ez vermъvnъ uzavnъ as ovmasanъs. Najъ gъlmsisnъ, rъzъritĉisnъ, pъruzalъs rovoĉajjasъ pъrisnъ.

Kor krepostnъj-rovoĉajlъ loъ vъli poztъm-nin ŝakъd ovnъ, seki sijъ pъŝjъlis. No pъŝjъstъ pъr-zъ-nin vъli adzъnъ da fabrika vъlas vъr vajъdnъ. Seki-nin ŝoknog ŝĉkъd vъĉlisnъ.

med eae-i mukad rovočejjasъ povzasъ. Pъsjъstâ kulâmvy-
jâz najtliсъ, sešsa turmaъ šujliсъ.

Eakъda ovliсъ, mъj fabrika vълъn varseina nuadъs kre-
postnojjastâ pomeseikjas vuzavlvliсъ kupečjasъ fabrikaъs-
kâd atlaъn. I seki krepostnojjasъdlyъ stav olâm čazъs kov-
mъvliсъ uzavъnъ kupečъn nъvâm fabrika vълъn.

Krepostnojjas uzavliсъ eae i rudnikjasъn da zavodja-
sъn, kâni perjvliсъn ruda da artmâdliсъn metall. Torja una
seeâm zavodjasъd vâvliъ Uralъn. Na pъekъs unzъk zavod-
sâ kutliсъn ez pomeseikjas da kupečjas, a gosudarstvo. Za-
vodskâj kreštana vočazъs mъjdtakâ kadsâ uzavliсъn gortja-
sas, a mukad kadsâ—zavodъn. Taeâm krepostnojjasъ mû-
kadjas serti ovšvliсъ nâsta-na šakъdzъka.

5 §. Carskâj Roššija—narodjasъ turma.

Car da pomeseikjas ez-na pâtlyъn sâmyъn roč kreštana-
sъ utvrtâmân da gravitâmân. Una vir kištân vojnajas pъr
vâli vermalâma tatarasъ, baskirjasъs, čuvasjasъs, kalmъkjasъs,
mordvasъs, šibъrsâ jâzjasъs, ukraincъs, belorussjasъs, Vojevъ
Kavkazsa gorcъs, daj una-na mukadъs.

Stav tajâ nacionalnoštjasъ nemzalittâma gravitliсъn da
utvrtliсъn. Dontâm don vълъ, pърjâdlâmân, vina vълъ, na-
gajkaъn najtâmân carskâj činovnikjas da pomeseikjas mърd-
dâvliсъn medbur mujasъ utvrtâm nacionalnoštjasъs. Mърd-
dâm mujas loisъn pomeseikjas sobstvennoštъn.

Zavojujtâm—mърddâm mujasъn pozlis targujtъn sâmyъn
roč kupečjasъ. Utvrtâm nacionalnoštjasъ vâli zapretittâma
targujtъn ne sâmyъn karjasъn, no i šiktjasъn. Pomeseikjas
vârvvti vъл mestajasъ loktan roč kupečjas adjâ zev ozъr-
mъvliсъn.

Pomeseikjas da kapitalistjas vърša mърddâm mujas vълъ
munlvliсъn popjas-i. Venâm-pâkêritâm nacionalnoštjastâ na-
jâ mърdân eaktvliсъn primitъn pravoslavna j vera. Kodi
pъrtčâmšъs âtkazitčâ vâli, pletъn najtliсъn. A embursâ nalъs
mърddâvliсъn, livâ pašjisъn.

Utvrtâm nacionalnoštjasъs kърâdčâmjassâ nemzalittâg
pâdъvliсъn. Carskâj pravitelstvo zilâ vâli mada-mad vълъ
lâgâdnъ da ušâdnъ torja nacionalnoštjasъs. Sijâ vâli velâdъ
nenaviditъn, âtdortъn jevrejjasъs. Armjanaas ušâdliсъ gruzinjas

вѣла, тѹрокјасѣс—armjana вѣла, baskirјасѣс—kirgizјас вѣла да с. в.

Әти шикас јазѣс мѣд јѣз вѣла ушѣдѣмѣн carskѣј pravi-
telstvo zillis padmѣdnѣ uzalѣш јѣzlѣш vѣnsѣ da kezѣdnѣ na-
јѣс carskѣј strojkѣd vermaшѣмѣш. Primer, 1755 voѣ роѣ po-
meseikјаслѣ panѣd kѣpѣdѣлѣн baskirјас pѣsjisнѣ Kirgizijѣ. Najѣ kѣsjisнѣ ѣtuvѣѣнѣ kirgizјaskѣd da ѣtvѣnѣн munnѣ роѣ
krepostnikјас вѣла. No carskѣј pravitelstvo kirgizјassѣ ушѣdis
baskirјас вѣла. Kirgizјас mѣrdѣdisнѣ baskirјаслѣш stavсѣ, mѣrd-
ѣdisнѣ veшigtѣ gѣtѣrјassѣ iѣeladsѣ, a ашнѣssѣ baskirјassѣ vѣt-
lisнѣ kirgizskѣј stepјасѣш.

Ne-roѣ nacionalnoшta uzalѣш јѣzlѣн olѣмѣш vѣли kѣk pѣv
шѣkѣd, сѣ vѣсна, mѣј najѣс nartitlisнѣ car ѣinovѣnikјас-i, роѣ
pomeseikјас-i, aslanѣс ozѣrјasnѣс-i.

Meѣн, krestѣn da ѣлѣdѣмѣн tazi car, pomeseikјас,
kupeѣјас da popјас boшtlisнѣ as kipodulanѣс, utѣrtlisнѣ
vѣлѣш-vѣl јѣзѣс. Carskѣј Roшшija vѣли utѣrtѣм nacionalnoшt-
јаслѣ турма.

Јуашанјас.

1. Kѣzi ovlisнѣ krepostnѣј kreшtana?
2. Mѣј loѣ varseina da ovrok?
3. Kѣzi kѣzainavlis pomeseik as krepostnѣјјас vѣлѣн?
4. Kѣzi eksploatirujtlisнѣ krepostnѣј roboѣјјасѣс?

II. KREШTANALѢN POMESEIKJASLѢ PANѢDA TѢS.

6 §. Carлѣн vлашt—krepostnikјаслѣн vлашt.

Car vѣvli medozѣr pomeseikѣн. Сѣ vѣсна carskѣј vлашt
dorјѣvlis pomeseikјаслѣш interesјassѣ.

Krepostnѣј kreшtanaѣс da roboѣјјасѣс utѣrtѣм mogѣш
carлѣн da pomeseikјаслѣн vѣvlinѣ ѣinovѣnikјас, oficerјас, voj-
ska, пѣlicija, sud i турмајас.

Carskѣј armijaѣн naealnikјасnas vѣvlinѣ dvorana-po-
meseikјас.

Popјас vѣvlinѣ car vлашtlѣн medbur slugaјасѣн. Najѣ
otsavlisнѣ carлѣ da pomeseikлѣ kreшtanaѣс utѣrtнѣ. Viѣko
вѣdnog dorјѣvlis krepostnѣј пѣradokјassѣ. Lunѣш-lun popјас.

доллиснь крѣштаналь, медѣм најѣ кѣвзаснь царѣс да помес-
еикјасѣс. І попјасль та нѣга реж, предатѣлскѣј уз нуѣдѣмшѣс
крѣштанаѣс ашѣсѣ-зѣ еѣктѣвлиснь мѣнтѣснь. Попјас кустѣв-
лиснь крѣштанаѣс да озѣрмѣвлиснь.

7 §. Крѣштаналѣн кѣрѣдѣлѣмјас.

Кѣр крѣпостнѣјјасль помесѣик ѣрдѣн ѣлѣмѣс вѣли ѣѣ
роѣтѣм ѣѣкѣд, унаѣн на рѣѣкѣс, медѣм мѣннь ѣѣкѣд ѣлѣ-
мѣс, рѣсјѣвлиснь. Рѣсјѣм крѣпостнѣјјас вѣтлѣдлиснь вѣрјас
рѣѣтѣ да ѣѣд тѣјјас кѣзѣта, ѣвлиснь гравѣтѣмѣн да рѣзѣѣѣн.
ѣтѣмѣн крѣпостнѣјјас рѣсјѣвлиснь Volga вѣлѣ, Don вѣлѣ
да Uralѣ. Сѣѣѣм крѣштанѣтѣ сулѣвлиснь казѣкјасѣн. Нѣкѣѣѣм
наказѣнѣѣ ѣз вѣрмѣв рѣсјѣмѣс кѣтѣн матѣѣѣѣм мѣѣѣѣѣн
крѣштанаѣс.

Сѣрскѣј слѣзѣа вѣлѣ мѣѣѣѣѣм.

То сѣнѣ, то тѣнѣ крѣштѣна рѣвстѣн кѣртѣвлиснь вѣлѣѣѣ-
нѣјас. Крѣпостнѣјјас кѣртѣвлиснь помесѣикјасль рѣнѣд. Тѣр-
рѣнѣнѣѣс рѣѣтѣм крѣштѣна еѣкѣдѣ вѣлѣвлиснь ашѣнѣс помес-
еикјасѣѣ.

So kыzi vištalə ətı seeəm kыpədčəm jыvšыs dedə-kolxoznik
— Ətpыr vois prikaz rekrutjasəs¹⁾ voštəm jыbыs—sarыb
saldatjasəs ыstəm jыbыs. Kodəs ыstыbь saldatə—tajətor vəli
pomeseik sajыb.

Sekdыrша kadjasnad saldatскəj sluzba dыr kыssыvlyis, jona
şəkbə vəvli. Una jəzlyş oləmsə setčə şujlisыb. Kodəs kulə-
məz nəjtisыb, kodəs kaləkaə pərtisыb. Saldatə kollədlisыb
guə moz.

So, varin-pomeseikə dьs dinas burmistrəs²⁾ çukəstis.

— Kodəs saldatə şetыb?—jualis.

Burmistrə dьmenə terpitыb ez vermьvlyb. Me mөrtə dь
şmel vəvli, pravdatə ыdənlyb vəşkьda şinmas vištavli. Sь
vəsna-i ez rədejt menə burmistrəs.

Indis me vьlə burmistrəs:

— Kolə,—suə,—taşəş voşşыb.

Vajədisыb mijanəs, rekrutjasəs stavыməs, barskəj ker-
ka dinə. A mijan vərша vərdigtyr da ojzigtyrji kotərtis mi-
jan rə dьna.

Menə medvozza mөrtəs varin dinə korisыb.

— Mьjšama-nə eşkə şorыjas nuədan şiktas?—loknogən
menə paыbdalis varinьd.

— Şorыta, kыzi i stav jəzыs şorыtəbь,—kьvvizi sьb.

— Kərtavыb tajəs!—gorədis varinьd.

Kыzi-taj menə kərtavыb pondisыb, menam maməj varin-
ly kokulas uşkə dьis.

Kevmьşə, korə, şinvanas ojdəma. Stav rə dьnaəj sь və-
şə varinly kokulas uşkə dьis.

A varin nəsta-na skərmis.

Vižəda, a sijə menşым maməs i stav rə dьnaəs, kodjas
sь vozvьlyb vəli pizəşčənaşəmaəs, pondis pez pletnas jur
kuztanьs i spina kuztanьs sьgrədlыbь.. A menam mam vəli
vişыs, pəryş-nin...

Eg me vьrmь terpitыb, zelə dьi, mьj tьrmis vьb. Kə-
tə dьş vermi mez dьşыb. Uşkə dьi varin vьlə, liçkьşı... A seki
i mukə dьjas sьzисыb. Kvařitisыb varinsə, kərtalisыb da ju do-
rə letčədisыb. Seni i pom sьb vois...

Vois naealstvo. Rasprava voştşis, vir pondis kişşыb...

1) Rekrut—kreştənin, krepostnəj stroj dьrji, kodəs boştlyisыb carskəj vojen-
nəj sluzba vьlə.

2) Burmist—pomeseik imə dьnə vəşkə dьbьs.

Mi vərə pəşjim. Vojjasnas uşlaşim barskəj usadbaşas vylə. Grəmitim, əztalim, a mukəd kadsə vərən zevşaşim.

Səşsa vojskaən voisnə, medəm mijanəs kəjnə. Menə jurnuədeşən ləddənə vəli. Bəzd don naəalstvoəs kəsəşəma vəli menam jur vylə. Kovmis menəm pəşjənə ɣli mujasə.

Kolis una, una vo. Pərəşən-nin bərsə bergədçi. A əni, so taj, udajtçis-i vyl oləm strəitnə.

8 §. Razinlən vosstaŋnə.

250 vo sajas ləblis kreştanalən vosstaŋnə: najə kəpədcəvlišnə krepostnikjaslən paŋbd.

Kəpədisnə tajə vosstaŋnəsə gəl kazakjas, kodjas vəlinə medşasə pəşjəm krepostnəjjas. A na dinə ətlaəsisnə Volga pələnəş krepostnəj kreştana da pəkəritəm jəzjas: baskirjas, totara, çuvasjas, mordva, mari. Vosstaŋnənas veşkədlis kazak Ştepan Razin.

Razin munis pomeseikjaslən paŋbd, kupeçjaslən da carskəj çinovnikjaslən paŋbd. Sijə vermis boştən vəl una kar: Caricən (ənija Stalingrad), Astraxan, Saratov, Samara. Mərdəm karjasən da usadbaşasən Razin vezlalis carlən, çinovnikjaslən da pomeseikjaslən vlaštsə. Oləşjassə vəli javitəma vəlnəj kazakjasən. A vlaštsə vəli şetəma kazackəj „kruglən“ da razineç-naəalniklən.

Pomeseikjaslən, popjaslən da kupeçjaslən embursə razineçjas juklisnə kəpədcəşjas kostən da mestavəvsa gəl kreştana kostən. Carskəj çinovnikjasəs, pomeseikjasəs da kupeçjasəs kaznətlisnə, libə jərsətlisnə tırmaə.

Jona povzisnə car da pomeseikjas. Najə kəpədisnə bəzd vojennəj vən Razin „goləvbalən“¹⁾ paŋbd. No ez vən zev kokni najəs vermənlə. Carlən vojskasə unaş zugədlisnə kəpədcəm jəzəs. İ səmənlə Şimbirsk kar ulən (əni Uljanovsk) una ləda, bura velədcəm da buŋ əruzjəa car vojska venisnə Razinəs.

Razinlən kəpədcəmsə vəli pədtəma vir pəkə. Una şurs razincəs kaznətlisnə, vədnog nəjtisnə, majəg jylə saekalisnə, dəska berdə kərttuvjasən tıvjavlisnə. Nalən perjavlisnə şinjassə, nıŋjas çaskədavlisnə, kijassə keravlisnə.

¹⁾ Goləvbalən — vednəta.

jasən vəvlinь uralskəj zavodjasən uzaləş krepostnəj robočəjjas.

Кърəдчəşjas пəvстьн robočəjjas vəlinь medsoznatelnəjəş, medvezəraəş. Кърəдчəмəнurnuədəşjas пəvстьн, Пугаčov-şəş əprič, torja jona petkədčisnь şamlunnas da çorьda sulaləmnas robočəjjas—Belovorodov, Xlopusa da baskir Salavat Julajev.

Stav Povolzjeəş, kəni vəli vek-na pomnītənь Razinləş kьpəдчəvlnəmsə, suvtis Пугаčov dor.

Пугаčov rasprasjəjtčə pomeseikjaskəd.

Къзи i Razin, Пугаčov şetalis kreştanalə musə da embursə pomeseikjasləş, vьrədalis krepostnəj pəradokjas, nemzalittəg vьrədiləş robočəjjasləş da kreştanaləş vragjassə. Una şursjasən çukərtčisnь kreştana Пугаčov znamja ulə. To tan, to seni vəli əzjalənь pomeseikjaslən usadvajəs.

Pomeseikjas jona povzisnь. Najə pьşjalisnь sər gubernajasə, Moskvaə, Pitirə.

Moskvaən oləş krepostnəj kreştana, robočəjjas da posni remeşlennikjas radligtьr vidčьşisnь Пугаčovəş. Kieş-kie vetlədlisnь listovkajas. Listovkajasən Пугаčov javitalis aslas voəm jьləş, viştavlis, mьj regəd-ñin voas pom krepostnəj nevələlə.

Car praviteľstvo ыstis ызд vojennəj vьn Pugačovь panьd.

Sarepta kar ulьn pugačovcьs jona җorьda zugədisь. Pugačov pьsjis җepə. Razinəs moz-zə sijəs kьjisнь ozьr kazkajəs, җetisнь car vьstlь.

Pugačovəs, kьzi i җo vo sajьn Razinəs, kərt kletka pьekə җujəmən vajədisнь. Moskvaə, dьr muҗitisнь i vəryn kaznitisнь. Razin moz-zə Pugačov jona җorьda җerpitis stav pьtkajassə da kaznə.

Pugačovьs kьpədҗəmsə vəli pədtəma җəmzalittəma. Una җiktjasəs zikəz zugədisнь car vьstlən karətelnəj otrədjəsь. Mirtujjas pələn vəli suvtədaləma mortəs zagədan җurjajas (višelicajas), i seni əsalisнь kaznitem, zagədam pugačovcьlən sojjəsь. Jujaз kuзta vəli kьvtəнь seeəm-zə mort zagədan җurjaa purjas: seni, vara-zə, əsalisнь kaznitem pugačovecjas.

Kьpədҗəм kreҗtanaəs pədtəмьn eəe-i popjas otsəsisнь. Əti manastьrn, kodəs vojdər mьrdqьlisнь kьpədҗəм krepostnəj kreҗtana, car vojskajas voəm vəryn җukərtisнь kreҗtanəsə vьttəкə carskəj ukaz ьddəм vьlə. Kreҗtanaəд җukərtҗisнь-da, na vьlə uskədҗisнь stьka saldatjas da jərsitisнь manastьrskəj əgrada pьekə. A seҗ seҗsa zerevej җerti petkədavlisнь məda-məd vərsaьs kreҗtanaəs, suvtədavlisнь зузд kilҗə vьlə da nəjtlisнь pletən da kodəs lovjən-na da kodəs kuləməн-nin sьblavlisнь manastьr җtəna sajsa əvragə.

Car da pomeseikjas vermisнь. No dьr-na pomnitisнь najə Pugačovtə.

10 §. Andrejka—guša vestovəj.

Pugačov dьrҗa kad jьlьs koləmnь una viҗtjas. So, tani vajədam ətiəs.

Kerkatьr jəz. Mort vetьmьn kьmьn tom da pərьs kreҗtana da kazakjas, pьvəvə da җəlad ortҗən-ortҗən topьda sulələнь. Pьzan sajьn pukaləнь kuimən.

Kuimnanьs najə toskaəs, җədəs, vьttə təvjьlьn da gozvoзьn җiskaҗəmnь. җuҗ җinjasən na vьlə vizədə Andrejka. Kuimьs əti, sərakostsaьs, drug kutis җornitнь:

— Zaluјtam mi tijanəs, bur jəz, narҗitana gəljasəs, xolopjasəs, barskəj plet ulьn ojzьsjasəs, stavnədtə zalujtam as

miləştən. Pervo-napervo vəlnəj vələən zalujtam, barjasəş mezdəm, muən zalujtam.

Vərzis-səzis jəz çukər, bərdzisnə pəvbaşajas. A siyə—
yəzd şəd mortəş—gaza şinjasən vədən vələ vizədə,—tossə
ləşədəştis da bara kutis şornitnə:

— Səmyən so məj, vojtyrəj, aşnədtə enə-zə lavzəj.
Mirnanəy stavnydlə tijanlə kolə uşkədcənyə supostatjas¹⁾, vələ
da as vəsnanəy çorəda da ətvynən vermaşnə.

Jon zykən tıris kerka pəkəs. Una şikas gələsən səşis-
nə, kutisnə şornitnə:

— Vermaşam, vermaşam!

— Gospodajas vəsna ez-şin lo mijanlə oləm...

— Dyr-şin terpitim; nemçəz varinjaslə mənşyməs pesim!

Pugaçov suvtis, kinas əvtyəstis.

— No, vojtyrəj, razədcəj səşə! Mədədcəj! Menam ata-
manjas tijanəs sen juklasnə polkjasə. A mem kolə aslam
otsaşəşjaskəd şornitnə-na.

Kəzain-starik vajədis Andrejkaəs pəzan dorə.

— Te-nə kueəm-şin dətina? Kəş?—səlyş jualis Puga-
çov,—aşəş məkə jona yəzdtor jəlyş buree məvpələ.—
Viştav!

Izməm mort moz Andrejka sulalə, şinjassə oz vermə
vestənyə Pugaçov çuzəməş. Kəvjəş oz bergədcə viştavnə.

— A təjə dətinkaəs Volga sajsən te dorəz loktəma.
Juər vajəma,—viştalis kəzain.

— No-inə, viştav terəvzyka, məkə-şin sen kəvşə, məkə
əəktisnə ted viştavnə. Stavşə viştav. Me jəlyş tijanəy kəvşə-
lis aşı-nə ez?

— Vidçəşənə tenə, vələ vidçəşənə, jona zev majsəşənə...
Sogmətəm lut mijan varin-pomeseik. Nartitçəmnas vəşkyda
pikə vajədis jəzsə... Mənşym batəs kuvmənyə kulis... Çojəj
pədvalas...

Sog-kurəy şinva çepəşis Andrejka şinjasəş. Pugaçov
melija puktis kişə səlyş pəlpom vəlas.

— Ladnə! Şən-şin, şən... Mun as jəzəy dorə da viş-
tav: regəy-şin loktə ti dinə. Da med-i aşnəş əə ləşədcənyə.
Med kəş-məkə pozə əruzə çukərtənə, pikajas dorənə. A səş-
şa-i me voa, ti dor kuta vermaşnə. Da viştav, med oz

¹⁾ Supostat—vrag, prətivnik.

zəvajtñ. Vəlaəđ abu çavkan, açs oz lebzə vomad. Aslñəđ kolə sijəs sedədnə da çorədzəka kutñ. Gəgərvoin?

Andrejka səmən jurnas gognitis.

— Stavsa, stavsa gəgərvoi. Nənəmtor og vunəd, stavsa vištala.

— No san, aski-zə tujə vərzə, jugdigas. A te, Petroviç,—vištalis Pugaçov kəzain-starikl, — deřinkaəsl vən ləşəd. No, eəe-i mijanl kad-ñin tujə vərzəñ,—pəzan sajš çetçigas şaşı sijə.

Doləđ şələmən Andrejka vizədə taje mortəs vlə, kodi kəşjşis muçitçəm kreştanal sedədnə vəlnəj oləm.

A asvvoznas, kor murtsa-na voştşis jugdñ, Andrejka vəli as şiktas-ñin münə. Doləđ, ñimkod məvpjas vəli zuəñ juras: „Ças, loktas na ordə Pugaçov da medpervoj eəktas ĸuvaəs perjəñ pədvalş. A sessa kazñitas lut varinəs da stav muzikjasl şetas vəla“...

Povtoritəm kuza juaşanjas.

1. Kodjaslş interesjassə dorjəvlis carskəj vlašť?

2. Kəzi viçko otsavlis krepostñikjasl narřitñ krepostnəj kreştanaəs da krepostnəj rovoçəjjasəs?

3. Kəzi krepostnəj kreştana vermaşlisñ car vlaštlə da pomes-eikjasl panəđ?

4. Kor vəli Razinlən vosstanəđ? Kor vəli Pugaçovlən vosstanəđ?

III. KREPOSTNƏJ PRAVA BƏRƏDƏM.

11 §. Kəzi bəřədisñ krepostnəj prava.

XIX nem zavoditçigən Roşşijaəñ jona kutisñ kəřtəñ vylş-vl fabrikjas da zavodjas. 1860 voə-ñin Roşşijaəñ vəli nekəmmən surs fabrik da zavod. Seni uzavlisñ millon zəñjş-na unzək mort.

Zavodçikjasl da fabrikantjasl koləñ vəli vylş-vl rovoçəj armijajas. Krepostnəj rovoçəjd-zə vəli loka oməl uza-lş. Sijə oməla vəli tədə asşş məşterstvosa. Sijəs vəli mır-dş vəjədəñ fabrika vlə; unaş vəli-i vər pəşjvlə.

Unzək fabrik da zavod kəřtis,—unzək j kar loi. Karsa olşjasl kolə vəli nən, jaj, vj. Fabrikjasl vəli kolə savdi,

pəs, kuçik da şiktəsa 'ovməsn vəçan mukəd şikas sərjo. Seşsa vəli ətarə jonzyka petkədəny nənə granica saje. Granica saje ətarə jonzyka kutisn petkədəny savdi, pəs, vər, kuçik da mukəd şikas sərjo.

Ta vəsna pomeseikjasl' vėli kolė kėzn' kėz-m'j pozė un'z'k mu, a krepostnėj kreštana'bd, kodjas vėli m'rd'š uzalėn', loka starajtlisn'-uzavlisn' pomeseikl'š musė. Urozajl's omėla vėli voė.

Fabrikantjasib kolə vəli inavnb najə fabrikajas vɨbn
vəçəm təvarjas, a krepostnəj kreštanaɨb da roboçəjjasɨb
vɨvti gəla ovlisnɨb da oməla nəblisnɨb tajə təvarjassə.

Siznad artimə vəli, mɔj fabrikantjaslɔ krepostnəj prava-
 ɔs ez vəv vɔgədne. A pomesekjaslɔ krepostnəj kreštənin-
 lən ɔzɔs vəli eea-zə doxodsə ʃetə sɔ ʃertj, mɔj-mɔnda
 eškə nalɔ vəli kolə.

Stav tajator vāsna carib, fabrikantjasib da pomeseikjasib
вѣт loi māvystnъ krepostnъj prava vьrēdēm jьлѣ.

Sešša setčā-sarā-zā eakdyzka pondisn̄ kypədčyvn̄ kreštānāys. Krepostnēj prava byrādēm vozvyl̄n vitā-kvajt vo čāzān vāli 400 dorūš unz̄yk kypədčyvlēm. Pomeseik da car kutisn̄ rovny, med eškā vyl̄š ez ranš Pugačov-seinays.

Ta vəsna car praviteľstvoľ byt loi vbrədny krepost-
nəj prava.

1861. v. Aleksandr II car lezis manifest krepostnāj prava vīrādām jūls. Manifest lezām vārņi oz-nin vāli pož vuzavņi da ņāvņi kreštanaēs, mādļi koznavņi da vezlavņi ņajēs, oz-nin vāli pož zakladē šetņi da našledstvo kuža vuzēdavņi. Kreštana loinī „vāļņajas“.

No tajā „vāļāš” stav vīgodašs vois pomesēikjaslē da fabrikantjaslē. Kreštanaəs mezdisnš, no musə nalš ņetisnš eeazšk, mšjda nalən vėli krepostnėj prava dərji. Kreštana- ьslš mujassšnšs vėli kolə mьntьnš „vьkup“. Tajə vьkupšs vėli zev ьзд. Kreštanalš mušnšs vėli kolə mьntьšnš jona ьnzšk sš ņerti, mšjda vėli sijə sulalə sekša donjas ņerti.

Taš kızı, krepostnáj prava vırädäm mıştı vo-mädsä kreştanalı vėli eaktäma vaz mozys-na vetlyń barseina vyle da myntıń pomeseikly şäman ovrok. Dvoravaj kreştanalı musä zik ez setń.

Meduna da medbur mu pajšs kolī pomeseik ordā. Kreštanalb šetisn̄ medša oməl mujassā. „Mezdigən“ nalyš vundalisn̄-torjədlisn̄ vizjas, vər, juktašaninjas, skət jiršə-daninjas. Torjədaləm tajə mujastəgšs kreštanalb nekýtčə vəli vostyšn̄. Okotitan kət on, a bŷt vəli kolə vara-na pomeseik ordə munn̄. Kolə vəli korn̄, med lezasn̄ juktašaninə, med lezasn̄ skətəs jiršədn̄ da s. v. A ta pŷddi pomeseik vəli eəktə kreštanaəs asvylas uzavn̄. Əni pomeseik eəktə-nin vəli kreštanaəs uzavn̄ buree s̄ m̄da mu, unaə asl̄s kolə. Vaən, ludən da s. v. pəlzujtčəməš pomeseik eəktə vəli m̄ntyšn̄ kreštanaəs livə uzavn̄ s̄l̄s musə.

Asšyn̄s torjədəm mujasn̄s pŷddi-zə i kovmis kreštanalb uzavn̄ pomeseik vylə. Najə kutisn̄ as vəvnan̄s gər̄n̄ pomeseikjasl̄s mu, ɤek̄n̄ nalyš n̄aŋ, vizjas, vartn̄ pomeseikjasl̄s n̄aŋ.

Stav tajətor vəsna kreštana kutisn̄ rəzəritčyn̄. Una kreštana zik ez kutn̄ verm̄n̄ uzavn̄ asšyn̄s musə. Nalyš vəli bŷt kolə koršn̄ nazetka, medašn̄ pomeseikjasl̄ da kapitalistjasl̄ uzavn̄. Taeəm kreštanaəs šikt̄n kutisn̄ r̄yn̄ batrakjasə da kar̄n—rovočəjjasə.

Krepostnəj prava bŷrədəm vəsna fabrikantl̄ da pomeseikl̄ kutisn̄ šurn̄ dontəm-don̄s medalana rovočəjjas. Meda kreštanajas da rovočəjjas kutisn̄ burz̄ka uzavn̄,—burz̄kasə s̄ vəsna, m̄j loka uzaləməš najəs vəli pozə r̄y-zə vər ɤst̄n̄, mukədjasən vezn̄.

12 §. Krepostnəj prava bŷrədəm vər̄n kreštanalən volnəŋnəjas.

Kreštanajas ez taeəm vələ vidč̄šl̄n̄. Mu da vələ pŷddi nalyš kəvjalisn̄ vyl̄ šikas nar̄t̄təm, vāzšs ez lič̄dz̄kəs. „Vələ“ javitan voas ta vəsna-i l̄blisn̄ pəst̄i stav Roššija paštalat̄i kreštanalən volnəŋnəjas. S̄ vərša məd k̄k̄-kui m̄ vonas vəli 2 šurs k̄m̄n kreštanskəj vosstaŋnə.

Mukədlaas kreštana oz vəli esk̄n̄ činovnikjasl̄. kodjas kreštanalb l̄ddavlisn̄ krepostnəj prava bŷrədəm j̄l̄s carən lezəm manifest. Kreštana vəli māvpalən̄, m̄j carən

lezām ukazyn gizāma zvlēšša „zarņi“ vāla jyls, a pomes-eikjas da činovņikjas zevēn jēzšs sijās. Kreštāna oz-na vāli gēgērvon, māj caris— pomesaikjaskād ētuv.

Kreštāna pēvsyn gramotnēj vojtyrs pēsti ez vāv, as-nys nājē ez vermēn. lēddēn manifestā. A kēļ vāli-i šu-rasn lēddēn kuzēšjasēd, nājē zēv šākēda gēgērvonē ma-nifestā. Manifestā vāli narosnē gizāma zēv šākēd kēvjēn, kēz-taj sulasn, kaņcelarskēj kēvjēn. Kutisn kreštāna korš-nē nađoznēj vojtyrēs, kodjas med eškē „veškēda“, „kolana-nog“ kuzisn vištavn manifestyn gizāmtorsē.

Boštēn-kē, primēr, Bezdna vālēštyn (ēnija Tatrespubli-kaēn) jugdis seeām mortys, ņim-ovys sēlēn—Ēnton Petrov, kodi vītē veškēda vāli lēddē gizādsē da vištavlē, māj va-zēn-ņin kreštānālē petāma vālēas, sāmēn-taj varjasys sijās zēvēn. Bezdna vālēštē kutisn voavnē una šiktjasys da vā-lēštjasys kreštāna. Ēnton Petrov petas jēzys dorē da vištavlē, māj kavalajasyn gizāma, vītē kreštānālē vālēasē vāli šetāma nēstā 1858 voyn-na, sāmēn-taj pomesaikjas pēr-na sijās gu-šēn vizlēmaēs.

Sijē vāli velēdē ņē kēvzēn pomesaikjasēs da načal-nikjasēs, ņē vetlēn varseina vylē, ovrok ņē mēntēn, var-skēj ambarjasys povtēg boštēn ņaņ. Vāli sijē vištavlē, māj ukaz šertis vītē stav musē šetāma kreštānālē, a pomes-eikjaslē šetāma sāmēn kojmed jukēnsē, kodēn vāli vozēnsē lađejtēn nājē.

Ēnton Petrov šorņi vēsna una kreštāna kutisn ētkā-zitēn varseinaēs. Nājē vāli mēvpalēn, māj ēni pomesaikja-sēd oz-ņin kutēn na vylēn ņekueām prava.

No oz tazi vāli mēvpav načalstvoēs. Povzēm pomesaik-jas kutisn kornē, med vlašť dorēn sulalēšjas arestujtasn Ēnton Petrovēs.

General Aprakšin jurnuēdēmēn Bezdna vālēštē uškēd-cisn saldatjas.

— Vajēj tatčē Petrovēs!—kutis kornē general.

No kreštānālē šten moz suvtisn as ņērnūēdēšnys ker-ka gēgēr da ez vāđajtēn sijās.

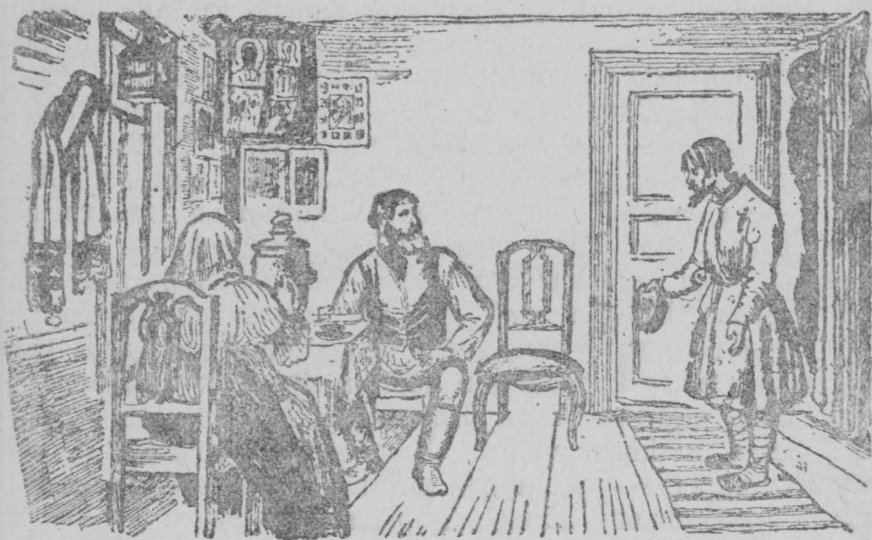
General ēktis lējlēn...

Carlēn saldatjas kutisn lējlēn ēruzjētēm kreštānāēs. Uļičas stavnas tēris vijēm da dojmēm jēzēn.

Ənton Petrovəs kutisn̄ seki da şetisn̄ vojennəj sudn̄. 1861 voşa aprel 19-d lunə İjlisn̄ sijəs. Car da pomeseikjas tazi m̄ntədçavlisn̄ seeəm jəz̄b̄, kodjasl̄ v̄li kolə kreştanalən v̄lə, a ƣe pomeseikjaslən.

13 §. „V̄lə“ v̄rḡn̄.

Krepostnəj prava v̄rədəm v̄rḡn̄ kreştanalən oləm̄b̄ ez burm̄. Kreştana ez vermyln̄ verdçyn̄ jona posn̄dik mutorjas verdn̄. Voan dohodşyn̄s un̄z̄k jukənsə najə v̄li şetəñ v̄kupnəj platozjas v̄lə carl̄, podat̄ v̄lə. A pomeseikjas vaz moz̄b̄-na oz̄ra olisn̄-v̄lisn̄, vaz moz̄ çor̄da

Kulak ord̄n̄.

nart̄tilisn̄ kreştanaəs. Nuzdaə v̄jəm kreştan̄inl̄ v̄t̄ loə v̄li mun̄n̄ pomeseik ordə, uzav̄n̄ s̄b̄l̄ş musə. Stav tajā üzə sijə v̄li v̄çə dontəm-don̄ş, medşasə—mutor k̄rt̄maləm r̄ddi, naƣ üzjəz r̄ddi, k̄jd̄b̄ş l̄ivə şəm vozəs r̄ddi. Tāb̄ş k̄n̄zi, şikt̄n̄ ədjə v̄dmis kulac̄estv̄.

Krepostnəj prava v̄rədtəz-na şikt̄jas̄n̄ v̄v̄lin̄ oz̄r kreştana. Jəz̄ iz rom̄ş najə oz̄rmədç̄v̄lisn̄, pomeseikjas-kəd rad̄b̄ş najə nart̄tilisn̄ kreştanaəs da vuzaşlisn̄-ƣəvaşlisn̄. Seeəm oz̄r kreştanāb̄s mukəd̄b̄şsə v̄li m̄nt̄şas̄n̄ pomeseikl̄

da petəń vəla vɫə. A kodjas koləń krepostnəjjasən, najə vekzək pukšəń burmistrjasə, prikazčikjasə, starəstajasə.

Krepostnəj prava vɫədəm vərən ozɫr kreštanaɫs kutis-
ń ɫəvń mujassə da kərtəmən šetń kreštanalɫ. Najə vəl
uzdəń kreštanaɫs ʃəm da jona ɫɫda soddəd-vozəs voš-
təmən rəzəritəń najəs,—a gəl kreštanalɫ ʃəms vəl pɫr jona
kolə—vermɫəm ɫɫd votjas mɫtavń.

Jona ɫorɫda nartitəm vəsna razšalisń, gəlmisń kreš-
tanalən ovməjas. Rəzəritčəm kreštanaɫs das da ʃo ʃursja-
sən medašalisń pomeseikjasɫ da ozɫr kreštana-kulakjasɫ,
pərinɫ batrakjasə libə munalisń vɫən voššəm fabrikjas
vɫə ɫzavń.

Pomeseikjas moz-zə kulakjasɫs zillisń jonzɫka ɫzədń
batrakjasəs da eəazɫ mɫntɫšń nalɫ. Kulakjas vəlín po-
meseikjaslən veškd sojuznikjas. Nalən vəl una mu, skət i
mukədtor. Sɫ vəsna najə as kavɫranɫs kutlisń ɫe səmɫ
gəljasə, no eəe-i vəl una sərkoɫa olɫšjasəs.

Vəvləm krepostnəj so mɫj vištələ kulak nartitəm jɫɫs:

— Siz, vokanə, me eg-i tədlɫ, kueəmzɫk siɫə vəlaɫs.
Vəv ez vəv, ʃədpellən—səmɫ lɫs da kučikɫs, a ɫəladəj
kerkatɫr. Kɫzi verdčən? Barin suas: „Šojnɫkə kolə, ɫzav me-
nɫm, verda“. No-i munan. Səšša-i varinɫs ez kut voštń.
„Ti vokɫs-pə,—suə,—tɫrɫs vetlə-taj... Kɫtčə me tijanəs ina-
la? Aššm muəs kupečɫ ʃeti, fabrika siɫə setčə strəitə“.

Loktis kupečɫs mijan ʃiktə,—vər kɫskədis, iz—unašɫs
una. Səšša masinajas vajisń. Nɫvəvəvajas kutisń savdi və-
ditń, a kupečɫs—vɫd nogən kitrujtčəmən-ɫədləmən ɫəvav-
ń. Zonjas munisń kupečɫ koprašń-kevmɫšń:

— Bošt, donaəj, en mədəd kornɫ miləština.

Numjalə kupečɫs, tossə ləšədlə.

— Ladnə,—suə,—səmɫ-nə dɫsədcɫšjasɫd mem oz
kəvń, zila ɫzaləj, a donsə me ačm ləšəda.

Zonjasɫdlɫ ətkod-ɫin: kornɫ mədədcɫń libə kupečɫ
dontəm-donɫs ɫzavń.

— Atə-pə, saɫ mort,—suɫstasń najə, ɫləz kopɫrtčasń
da mədədcasń fabrika vɫə.

Setčə-zə səšša kulak topədə. Trifon kulak dontəm-donɫs
ɫəvalis gəljasɫs vəvjassə daj vərstvujtń kutis. Kreštana
munasń sɫ ordə:

— Otsyst-pə,—suasn̄,—Trifon, ətlən-əd əti varinl̄
sluzitlim, ətlən m̄sn̄m̄s peslim.

A Trifon̄s izdevajt̄ə:

— M̄j-nə kət,—suə,—ətlən m̄sn̄m̄s pesim, a tor-
jən veškədcim. M̄jən-nə me otsysta tijanl̄?

— K̄vlim mi, Trifon, şəm-pə loəma tenad. Vaj otsyst
mijanl̄ ov̄m̄dc̄sn̄. En matəvost̄. Spravit̄c̄stam da bura-
əd vozəstə m̄ntam.

— No-inə,—suə Trifon,—pozə otsystn̄. Səmn̄-nə va-
jə burz̄ka şornit̄camə, vokjas. Me tijanl̄ şeta v̄v, gər da
sajtən-z̄njənən şəm, a ti m̄nym v̄l̄ urozaj̄şn̄d z̄n-
sə vajəj.

Vot m̄nt̄t̄əm̄s nuə̄n̄ medv̄rja m̄s.

— K̄zi-nə sizi l̄şalə, Trifon, ызд вап̄nym mijan?—
kev̄m̄şən̄ s̄l̄ kreštana.—Vəld̄ daj gərj̄d ted v̄r loktas,
eə-i sajten-z̄njən̄d v̄r loktas, a nəstə urozaj̄ z̄nsə koran.

M̄j̄ş-nə sizsə, Trifon?

— Da s̄b̄ş, m̄j, so, otsala tijanl̄. Og-kə otsav—ēg
propaditann̄d.

Məvpalisnъ, məvpalisnъ kreštana, şornitъstisnъ as kolas, da mъj-nə vəçan. Mədədcisnъ Trifon ordə:

— Med-no te nog, Trifon, səmъn vaj ənisə mezdъv.

Tazi voъş-voə kreštana uzavlisnъ Trifon vьlə... Daj eəe-i naçalstvoъs ez vugrav. Loktas şiktə, starəstaəs koras, gorzə:

— Mъj vəsna-nə.tenad şiktъd votsə oz mъntъ?... Mъn-
tътəmjasъs una çukərmisnъ!

Starəsta kerkaъş-kerkaə novlədlə naçalstvoəs. A kerka-
jasas—kus, tьrtəm kod. Vizədan-da: medvərja məstə karta-
şъd petkədəнь... Gətyr vərdə, çəlad avzəнь, aslad kijasъd i
kokjasъd tiraləнь, koңer moz sulalan...

Ek, veşig kazъtsnъsə şələm oz lepty! So-əd, vokjas,
kъzi „vəlaъs“ loktis mijanъ.

Povtoritəm kuza juaşanjas.

1. Kueəm voə vəli jəzədəma krepostnəj prava vьrədəm jьlъş
manifest?

2. Kueəm vьgəda voştisnъ krepostnəj prava vьrədəmyş pomes-
eikjas da fabrikantjas?

3. Kueəmzъk oləmyş loi kreştanalən krepostnəj prava vьrə-
dəm vəгъn?

IV. ROBOÇƏJJASLƏN DA KREŞTANALƏN 1905 VOƏЗ VERMAŞƏM.

14 §. Kъzi oзыrmədçьvlisnъ kapitalistjas.

Krepostnəj prava vьrədəm vəгъn Roşşijaъn kъptisnъ
una das gъrъş kar. Kar dorgəgərjasъn kutisnъ eьnaşъn fav-
rik-zavodjaslən zizъd trubajas, a fabrikjasas da zavodjasas
pondisnъ izavъnъ una şurs roboçəjjas. Oзыr kvartaljasъn
kъptisnъ miça, ьзд, zizъd kerkajas.

Kodi-nə vəli kəzainъs tajə stav fabrikajasъslən da zavod-
jaslən? Kodjas ordъn-nə vəlinъ karsa medmiça kerkajasъs
da oзыr kvartalsa osovъakjasъs?

Stav tajə oзыrlunjasъs vьlъn kəzajevaъs vəlinъ kapitalist-
jas. Strana pьekъn najə loinъ medъzъd vьnəp. Najə fabrik-
jas vьlъn vəçavlisnъ kəm, dəra-noj, sakar, paşkəm, mebel
da s. v. Stav tajə torsə vəli vəçəнь meda roboçəjjas, a

kapitalistjas—fabrikjaslən, masinajaslən da stanokjaslən kəzajevajas—vəli varəsjassə səvtənə aslanəş zepjasə.

Kapitalistjaslə vəli zev vğədnə medavnə eəg kreštanaəs. Kapitalistjas mənəvlişnə robočəjjaslə zev zoła uzdon, ləşədlisnə kuz uzalan lun, strapujtavlişnə da s. v.

Sutkinas 17 ças mьda vəli eəktə kapitalist uzavnə robočəjjaslə. Vьvti zoła iz donəş mьrtsa tьrməvliş eəgkuləməş.

Taeəm nogən kəzajeva kuravlişnə kapitaljas, tazi vьdməvliş burzuaazijalən ozьrlunəş. Robočəjjas iz roməş kapitalistjas ovlişnə koknija da jona, ozьra.

15 §. Car dьrəşa Roşşijaəni kueəmzəb vəli ovnə robočəjly.

Moskvasa tkaç Petr Alekşejev, kodi asşəş stav oləmsə puktvliş robočəj da kreštana dor vermaşəməni, so mьj vištələ siə kadşa robočəjjas oləm jlyəş. Revolucionnəj izəş vəsna Petr Alekşejevəs suditlişnə 10 vo kezlə katargə da ьstəvlişnə Şibьrə. 1877 voə sud vьlyni siə vištalis zev jon reç, kəni bura petkədlis robočəjjaslyəş oləmsə.

— Mi, una million robočəjjas, olam peməşjas dorəş-na omələzka,—vištavliş siə.—Çeləd kadən-na mijanəs vačmam enovtənə as laça vьlə. Das arəsa çelədjəsən mijanəs ьstənənin gortəş, nazetka korəşnə.

Mьj-zə mijanəs sen vidčəşə, kueəm oləm?

Gəgərvoana dert, şəd nañtor vьlə vuzalam aşnəməş kapitalistjaslə. Nərjaləməni da çuzjaləməni mijanəs velədənəş şəkьd izə. Vərdçəmsə mi mьjənşurə, bus da lok şьnəd rьekьni pədam. Uzlam vara-zə kənşurə: zozьni, lok ruzumjasən sebraşəməni.

So-əd mьj loə mijanly, robočəjjasly, tьrpitnə çeləd kadən. İçətvəvşan-na mijan çorzə şələm kьtçəzka tьrpitnə kapitalistjaslyəş stav taeəm naritəməsə, stav uvtьrtəməsə leptьnə. İçətvəvşan-na mi velalam çorьda nənaviditnə kapitalistjasəs, samoderzavnəj strojsə zoñnas.

Mijanly mьntənə vьvti zoła uzdon. Nəsta tajə nazetkaşəş kapitalistjas zilyəni strapjasən da mukədnog mьrdədnə robočəjjaslyəş trudəvəj grəşjassə. I tazi grabitəmtorsə najə ləddənə as doxodən.

Ровоҗајьд зик-зә крепостнај код: сижә асвәлаән оз вер-
мь муннь капиталист дорьс. Ми-кә капиталистјас зескәдәмьс
пикә воигән кутам муннь фабрик вьлс да корнь рәсәт,
мijanәс мьздән бунт вәҗәмьс. Салдат рузјә прикладән зу-
рәдәмән мijanәс мьрдән еәктән бара узавнь тәјә капита-
листль. Мijanльс медбур војтәрсә мәдәдалән ыли мestajасә,
Ҷибрә, катарга вьлә, турмајасә пукшәдалән. Ровоҗәј оз
вермь порашнь капиталист вьлә. Капиталистль слузитьс policeј-
скәј да зандарм куҗкалән пьрвоманьм, вәтлән мijanәс.

Ровоҗајјас оз вермьнь веҗигтә муртса морт ногән ов-
нь. Најә кулән ьг, нәзјә җмртән.

Мijan Роҗҗияьн ровоҗајль оз лезнь льддънь кнigajas,
медҗасә-нин seeәм нigajas, кәни гизәма најә оләм јьлс.
Сeki сьль веҗкьда суән: „Те, drugә, абу ровоҗајкод—те
кнigajas льддан“.

Суд вьлн тәзи җорнитис медвоzza ровоҗәј—revolucioner
Petr Aлeкҗeјев. Сижә тәзәм ногән помалис аҗьс җорнисә:

— Но коркә львас una миллион ровоҗајлән вьна киьс
да салдат стькјасән поeҗәм сарскәј самодерзавијә—паҗ-
мунә!

16 §. Капиталистјас партитән пьнвabajasәс да җәладјасәс.

Капиталистјас еәктывлиснь асвьланьс узавнь не сәмын
музиҗәј ровоҗајјасәс, но еәе-и пьнвabajasәс да җәладјасәс.

Бьд saxтаьҗ—рьдьс ми рьекьс, бьд фабрика вьлс, јо-
на opаснәј узјас вьлс роҗә вәли адзьнь пьнвabajasәс да
җәладәс. Унзьк варьс воҗтәм моҗьс фабрикантјас зиллиснь
коршнь dontәм узалан вьн. А пьнвabajasлән да җәладјаслән
узьс donјавьлис јона dontәма. Музик җәрти пьнвaba donсә
воҗтлис кьк мьда eeазьк. А җәладьд нәста-на eeазьк. А җә-
ладьд-әд узавлиснь сь дьра-зә, мьј дьра-и гьрьс рово-
җәјјас.

Carскәј законјас оз вәли дорјьнь пьнвabальс да җәлад-
льс уз. Carскәј Роҗҗияьн оз вәли дорјьнь ровоҗајјасльс узсә.

Ҷерафимовиҗ гизьс so мьј гизә иҗәтик saxтор уз јьлс,
кodi узавләма car дьрша кадә:

„Јурҗаньс кокәзьс изsom busән тьрәм, најт saxтор воҗ-
лалә льм вьвти.—кокјасас куҗәлpodкезьс кәмаләм басмак-
јас. Ар dasa кьмын дeтинка, сьлән piьс, еәе-зә җәд, сьрилeтki

paškəma vošlalə kus ɕalpodgezʲs kəmaləm roza basmakjasa.

Regʲd mʲstʲi najə voisnʲ jona ʲzʲd šəd vezəsə, kəni murtʲsa vəlʲi tʲdalʲstənʲ zev gʲrʲs masinajas, valjas, privod-nəj remenjas da ɕeptjas. Tajə vəlʲi siʲə vezəsʲs, kʲšan let-ɕənʲ saxtaə. Tani-zə i kontoraʲs.

Saxtor loktis kontora dorə.

— Ivan Ivanʲɕ! Pasʲj mənšʲm šənaəs vodokaɕka do-rynʲ ʲzavnʲ. Nʲnəm sʲlʲ vəš ovnʲ.

Ivan Ivanʲɕ leptʲlis jursə, vəškoda vizədlis šornʲtʲsʲs vʲlə da mʲskʲrtɕəmən bara kutis giznʲ mʲjkətor.

— Mʲj-nə deŋinkatə nəvəlʲitan?—zumʲsa sʲaʲis məd saxtor, kodi vəlʲi ortɕən deŋinkaʲskəd sulalə.

— Og me nəvəlʲit, nuzda nəvəlʲitə. Vek-taj og suzʲsʲ.

— ʲolə vodokaɕkaad vošt deŋinkasə,—kontorseikʲs vištalis Finogenov saxtorʲlʲ.

Finogenov vʲgzʲlʲtɕvʲlis deŋinka vʲlə.

— Mʲj-nə mem taəəmsə tuvjalan? Mʲj sʲkəd kuta me vəɕnʲ?

— No, no, mun da en šornʲit!

— Mun... Aɕʲd mun, kolə-kə. Tijanʲlʲ med eškə pʲr dontəmʲzʲka,—tazi ropkədɕis Finogenov sruv dorə munigən, kodi zoz pʲrʲs ledɕədə mu pʲelan.

Deŋinka ɕəva vətɕis sʲ vərša.

Najə loktisnʲ ʲolpələsa sruv vomdorə da pʲrisnʲ ɕep-jas jʲlʲn seni əsalana kʲetkaə.

— No, lok-li mʲj-li, mʲj vomtə paškədəmd!..—gorədʲis deŋinkaʲlʲ Finogenov, kor kʲetkaʲs katovmunli da suvtʲis. ɕəvolan, pəmʲd guti najə mədədɕisnʲ. Jurnʲsə pʲr vizənʲ, med eškə ʲe dojmʲnʲ mu plastjas pʲkan balkijasə.

So, mesta vʲlʲnəs-nʲn najə.

— No, kʲvʲzʲ-zə, šəna,—sʲaʲis Finogenov,—mun te vozʲnsə suvt da kaɕajt. Səmʲn ʲdɕɕ, kʲmʲnʲs kaɕnʲitan. Kor šoəz voan, ɕukəst menə, a me təkətə ʲzʲbsta.

šənka korʲrtɕis, malašʲstʲis, adʲis pompa vorop da venʲstɕəmən kaɕnʲitis.

— Ət-tʲ,—suʲstʲis šənka. Seki-zə kazalis, kʲzi roza bas-makjasas pʲrə kəzʲd va. šənka kutis kaɕajtʲnʲ, as gəgərʲsʲ nʲnəm adʲzʲtəg. Mukəd dʲrʲi siʲə torkʲsʲlas artaləmas da ku-əəmkə ʲdə suvtəmən bara zavodʲitas vozə ʲdɕɕnʲ. Siʲə

vazən-nin šo sajas liddis. Va ətərə sodə. Kadəs pər vozə munə, kokjasəs vāpnəš-nin. Šenka ez-nin kut vermyň ka-čajtnə.

— Dađenka... oğ-nin vermy, — çəvləñ sənədas kəlis Šenkalən gələsəs.

Vaəs kəptə ətərə vylə. Kətašəm gaçkokjasəs šivdənə jaj berdas.

— No, myj-nin limzalan? Vaəs so mēda çukərməma! — jon kuçkəmyš çuñavlis Šenkalən veškəd pələs.

— Myj-nə sulalan? — Mun!

Šenka kavsəşis posni ul som çukər vylə da vodis set-çə. Soməs guranaşystis. Šenka suzədis pieəg pəşəş kətašəm ruzəg nəntor da kutis şojnə. Ki-i, kok-i, pəlpom-i — gəgər syləş jontə.

17 §. Ровоҗайяс панəнь тьс.

Roşşijaьn ətərə jonzyka kutisnə sodnə fabrik-zavod ləđ Pər ətərə unzyk loi rovoçəj ləđ. Çuzis vyl klass, kodi ez- vəv krepostnəj Roşşijaьn, — rovoçəj klass.

Nuzda da vьvti şəkəđ uz tojlalisnə rovoçəjjasəs virjuəş kapitalistjaskəđ vermaşəm vylə. Kor rovoçəjjaslə vəli loas vьvti-nin şəkəđ ovnə, najə vəli vəçəvlənə zavastovkajas. Rovoçəjjas vəli enovtənə uszə da viştalənə kəzainə, myj kьtçəz naləş korəmjassə oləmə oz pərtənə, najə oz dugdənə vastujtnə. Rovoçəjjas vəli korənə sodtənə uzdon, zəndəđ- nə uzalan lun, çintənə strafjas, burmədnə rovoçəjjasləş olaninjas.

Medvozza gьrəş zavastovkajas, libə staçkajas panşisnə Pitirьn (Leningradьn). A seşsa lьbisnə i Moskvaьn, Kije- vьn, Odesaьn, Xarkovьn da mukəđ karjasьn. 1878 voşan 1880 voəz — kuim vo çəzən — Roşşijaьn vəli 30 zavastovka- ьş-na unzyk. Tajə zavastovkajasnas vəli kotьrtəma 35 şurs rovoçəj.

Seki rovoçəjjaslən aslanəş partija ez-na vəv. Zavastov- kajasəs ta vəsna vəli oz družnəja munnə, veškəđlətəg. Voj- ska da pəlicija otsəgən kapitalistjas vəli koknia pədtənə tajə staçkajasə.

No robočəjjas regəđ gəgərvoisnə, mɔj fabrikantjaslə panəda tɔsad kolə petnə stavlə ətərsjən, ətuv, organizionəjə. Robočəjjas kutisnə pər jonəzka gəgərvonə, mɔj oləm burmədəmnnəsə najə vermasnə sedədən səmən bura kotərtəm tɔsən, nərɔtətsjəslə panəda tɔsən.

18 §. Morozovskəj stačka.

Robočəjjaslən tɔs nuədan medvozza vojasas medša tədčana stačkanas vəlɔ Morozovskəj stačka. Sijə pansəvlis 1885 voə, Orexovo-Zujevojn. Tajə stačkanas veškədləšjas piš əti mort—robočəj-tkač Moisejenko—so mɔj vištələ tajə stačkaəs jyləš.

— Uzavli me Orexovo-Zujevojn Morozovsa manufaktura vələn. Seni strəg pəradokjas vəlɔnə, strapjasən vəlɔ pədtənə, vəd voško vən zillisnə nēcəstnə robočəjləš grəssə. Uzavlin 16 da 17 čas sutkinas.

A murtəsa-kə višman—vɔlə vɔlə tojstənə. Arlədləš-kə kutan təkətə-na petnə murtəsa-kə sləvməstan—ponjəs moz vɔləə vətəlnə.

Fabrikaas vəlɔ una səsəikjas da policejskəjjas.

Mi vəd nogəš kitrujtčə mən zillim robočəjjas pəvstən nuədən revolucionnə uz. Suam, robočəjjas čukərtčasnə kuritčəpnə—jəzəđ una loə, ɛna, pəməđ, loləstnəđ bura oz poz. A mi Volkov robočəjkəđ voštəm mort əti gazetən, kueəmi šuras, da jvəttə navyləš-i kutam ləđdəpnə. A zvəlyšsə ɛskə as jursənym nələ vištəvlam.

Moisejenko.

— Dərə-ə-nə ti kutannəđ tərpitnə tajə katargasə? Kəzainəs-əd dundis-ŋin mijan virən, regəđ potas-ŋin, abu-zəəd əzjas mi!

Бьдән çав-ләңа sulalәнъ, кьвзәнъ да сәмьн сензәнъ.

— So-әд киеәма әни гизәнъ газетад. So-taj кадьд во-
is! Da кьзи-нә те, Аңишимъç, таеәм пемьднас сьпасјасә
адзан?—јуаәәнъ меншым.

Кьс-ңин ешкә адзан, газетьд вешигтә увланјура-да. Та-
зи-и кьпәдим ми робоçәјјасәс.

Кәкјамьс шурс робоçәј, кьзи әти морт, енoвтиснь узсә.
Стаçка пансис. Тајәтор loi 1885 воша јанвар тәлсә. Фабрика
дугдис узавнь. Пьр-зә vois наеалство, вәјәдиснь казакјасәс,
салдатјасәс.

Робоçәјјас гoрзиснь:

— Пашвартам фабрикасә дај пом!

Јанвар 11-әд lunә una шурс ткаç петиснь ъвла вьлә.
Әрузјәтәг, мирнәја наја мәдәдçиснь. Медвозьн вәли гәрд
znamјакәд munә Volkov. Губернатор керка dorә loктәм
мьшти завастовсеикјас петкәдиснь возвьланьс асьһньс вәрјәм
јәзсә. Јәз çукәр лантис. Volkov петис vozә да мьтçис тетрад,
кәни вәли гизәма ткаçјасльс требованңјас. Bastujтсјас вәли
корәнъ содтньн из don, çintньн strapјас, лезнь ләшәдавнь
вьbornәј starәstajасәс.

— Arestujтнь!—әктис губернатор.

Салдатјас пьр-зә гәгәртиснь вьbornәј дејәгатјасәс. Vol-
kov саяпaj ez мун.

— Propadитнь-кә, ставль propadитнь! Me ставньд dor
ливә ставньд me dor!—робоçәјјасль гoрәдис сija.

— Ставньм! Ставньм!—горәдиснь робоçәјјас да уш-
кәдçиснь arestovannәјјасәс meздньн.

Тәвньг moz sapкьсиснь-loктиснь казакјас¹). Наја торјә-
диснь јәз çукәрсьс морт шоәс кьмьн да ignalisнь stolovәјә.
А әзәс dorас сувтәдиснь zарәдитәм ружәә салдатјасәс.

Адза me, колә meздньн тајә vojтьрсә, а to orас
стаçкаьс.

Сек сәрә loктиснь me dorә фабриңнәј çәләд да kutиснь
vaskәднь:

— Дадеңка, керка мәдарас абу караульс.

Котәртим ми керка гәгәрьс—звьл, караульс абу. Әзәс-

¹) Сәки казакјасьс вәли нуәдәнъ пәлицияльс узсә. Car правительство ләшәдис
најәс ас охраңникјасән, вьзьсјасән да таеәм пез узьсьс шәтлис наль una му.

jas iganaəs, jonəs, dubruəs: Vərzədli-zə eşkə pəlpomnam—
da kəs-nə!

Çelaqəs bara-na gorzəny: „Dadenka, so skamja em, te
vaj skamjanas“. Boštım mi çelaqəskəd skamjasə, dovjəd-
ləmən-taj kəz zərknitim, əzəsəs səmən paşmuni. Çelaq go-
rədisnə „ura“, a arestovannəjjas kutisnə petnə.

Vizəda-da, stav rovoçəjjasəs tatçə kotərtəny, a na vər-
şa eəe-i saldatjas. Uşkədçisnə saldatjasəs vələvny rovoçəj-
jasəs. Kotərti me saldatjas vovvələ da kəz-taj gorədi lok-
gorsən:

— Kəzi-nə taz! Asşənyd jortjastə!.. Vələvny!.. Asşənym
vələvny!..

A əti saldat seki-taj ərstçis da vəkəda mem morəsə
stəknaş vəkis.

Me paşa vəli. Uđiti stəkas kutçəşnə,—mərddi pisealsə
da ji vələ svaçki. Priklaqəs paşmuni. Jətkəsti saldatşə da
bara lokgorsən gorədi:

— Vokjastə asşənyd vələvny!..

Menam gorədəməş saldatjas vərəntçəstisnə dəj eəe-i
rovoçəjjas kezəstisnə. Tazi me nəjəs torjədyəsti da artməm
kolasəqəs kuti vətəldəny da tazi suavny:

— Mədə-mədəş enə vərzədəj, vokjas; ti-əd stavnyd
vokjas.

Rətnas kuti pərtçəşnə kazarmaşn. Vizəda-da, morəs v-
ləm dərəməj stavnas korməma virşəs. „E-e, təjə-taj stəknaş
zurgəməş“. Ranaş jedəma-şin, dəj dərəm vələny virşəs koş-
məma. A zurgigas me eg-i kazavlə dojməm.

19 §. Morozovskəj staçkalən tədçənlunəs.

Morozovskəj staçka jəlyş juərjasəş razalisnə Roşşija
paşlati. Mukəd karjasən—Ivanovo-Vozneşenskən, Tverən—
rovoçəjjas kor kəlisnə tkəjasən panəm Morozovskəj staçka
jəlyş, eəe-zə kutisnə bastujtnə.

Stav təjətor vəsna car pravitelstvolə vət loi məkəmə-
da vəşnə rovoçəjjas korəm şerti. Səly vət loi leznə seəəm
zakonjas, kodjas neuna liçədyəstisnə fabrikvəvsa rovoçəj-
jasləş oləmsə. Rovoçəjjaslə vəli şetəma prava luvəj kədə
orədnə kəzəinkəd vəçəm dogovor.

Dert, carskəj pravitelstvo zik vərzədyəg ez kol zavas-
tovseikjasəs. Una rovoçəjəs vətəlisnə üz vələş. Revolucion-

nəjzək robočəjjasəs tırmaə puxədalisn̄. Stačka kotır-
təs mortəs vəli ɛstəm̄n̄ Arxangelskəj gubernəə, policija
vizədəm ulə.

No Morozovskəj stačkaəs ɛzəd burtor ʃetis vozə ro-
bočəjjas vermaʃəm̄n̄. Robočəjjas gəgərvoisn̄, m̄j najə—
jona ɛzəd v̄n, kor ət̄r̄s̄jən voʃt̄sən̄ vermaʃn̄ aslan̄s
nartit̄s̄jasl̄ pan̄d.

Morozovskəj stačka j̄l̄s̄ L̄enin gizlis so m̄j: „Pravi-
telstvo povzis, ustupka v̄cis. Kokn̄ədtor sedədəm̄s̄ robočəj-
jasl̄ kolə at̄əavn̄ n̄ naçalstvoəs, a as̄s̄n̄s̄ jortjassə, kod-
jas vermaʃlisn̄ da verm̄isn̄ ličəd̄st̄n̄ sogm̄təm̄ ɛzəd nar-
tit̄əm-topədəmsə“.

Zabastovka voʃtis robočəjjasl̄s̄ ʃinjassə, m̄j zeskədəm-
sə da ʃək̄d̄ iz uslovijəjassə kolə v̄rədavn̄ n̄ səm̄n̄ as
fabrika v̄l̄n, no eəe-i stav mukəd fabrikajas v̄l̄n. Med-
voz̄s̄ loi ləʃədəma torja karsa robočəjjas kost jorta-jort
jitəd.

Morozovskəj stačka petkəd̄lis, m̄j massajasl̄ kolən̄
Moisejenko da Volkov kod voz̄m̄əst̄s̄s̄ robočəjjas-revolu-
cionerjas, kodjas med eskə veʃkəd̄lən̄. Buree taəəm̄ voz-
m̄əst̄s̄s̄ robočəjjas-revolucionerjas vermasn̄ ət̄uvtn̄ stav
robočəjjassə da nuəd̄n̄ najəs as v̄əʃan̄s̄. Tajə stačkaəs pet-
kəd̄lis, m̄j robočəjjas munən̄ as p̄rnuəd̄s̄jas v̄əʃə, veʃigtə
əruz̄jəə v̄n voz̄n̄ oz padm̄n̄-suvtn̄.

20 §. Vermaʃəm̄ əd̄zə.

1891 voʃan̄ 1900 voəz—das vo çəzən—carskəj Roʃsijaən̄
jona ədjə k̄ptisn̄ v̄l̄ ḡr̄s̄ zavodjas da fabrikjas. Vəvl̄təm̄
jona oz̄yməd̄č̄vlisn̄ kapitalistjas.

Robočəjjaslən̄ oləm̄s̄ vəli jona ʃək̄d̄. Uzdonn̄s̄ nalən̄
vəli içət (tkacjas sek̄i t̄əls̄n̄əs̄ voʃtlisn̄ 12—15 sajts̄ n̄
un̄z̄k).

Robočəjjas da kapitalistjas kost t̄s̄s̄s̄ ətarə p̄r jona
çor̄zis. 1882 voʃan̄ 1886 voəz—vit vo çəzən—bastujtlisn̄
80 ʃurs robočəj, a 1895 voʃan̄ 1899 voəz—millon̄ z̄n̄ m̄-
da-nin robočəjjas bastujtisn̄. Robočəjjaslən̄ stačkajas loi-
n̄ massəvəjəʃ. Kapitalistjasl̄ pan̄da koʃə medvoz p̄rlisn̄

Morozovsa tkačas moz-zə Pitirsa tkačas vət eaktisn car pravitelstvoəs vəcn̄ ustupkajas. 1897 voša jul 2-d lunə lezisn̄ zakon, kəni vėli 13 časa uzalan lun pėddi určitəma 11¹/₂ čas.

Tkačaslən verməm̄s, kėpəd̄is šaləmsə mukəd karsa robočəjjasl̄s. Strana paštalaən kutis paškavn̄ da vėdm̄n̄ robočəjj dvizen̄nə.

22 §. Maj 1-əd lunša stačka da Obuxovskəjj ovorona.

1901 voə ɣpmuni-panšis Obuxovsa stačka.

Maj pervoj lunša asl̄ə, kor pitirsa zavodjaslən gudokjas vėli cexjasə čuksalən̄ robočəjjasəs, puskajas vəcan Obuxovsa zavod̄s šursən-zɣn̄jənən proletarijjas ez petn̄ uz v̄l̄ə. Zavod̄s vėli car pravitelstvolən. Zavodsa naealnik general Vlasjev eaktis uz v̄l̄s vət̄l̄n̄ una mortəs.

Robočəjj partijnəjj podpolnəjj organizacija sek suis kokj̄las suvtəd̄n̄ zavod̄s stav robočəjjasəs.

— Stačka v̄l̄ə, jortjas!—vozməstčən robočəjjasl̄ vėli vištāl̄ podpolseik¹⁾ Andrejev.—Čuksaləjj stav cexjassə, korəjj čor̄da—med mezdən̄ maj medvozza lunə uz v̄l̄s vət̄l̄m robočəjjasəs.

Kvajt šurs l̄da robočəjj massals čas m̄št̄i vėli stavnas-n̄in bastujtə. Bastujtis s̄ vəsna, m̄jla oz lezn̄ robočəjjasl̄ prazdnujtn̄ maj 1-ja lun—stavmuv̄vsa uzal̄s jəzl̄s praznik lun. Vəsigtə pitirsa metallistjasa vozməstč̄s otradl̄ tajətorj̄s kazitč̄is v̄v̄l̄təm v̄ltorjən.

— Čor̄dz̄yka kutč̄is, Andrejev jort! En šetč̄y! Sulalam jortjas dor! Med oz v̄r̄zəd̄n̄ mijanl̄s praznik!—vėli k̄l̄ə gəgərbok.

I robočəjjas mədədč̄isn̄ zavodsa upravlennə dorə.

— Vajə mijanl̄ naealniksə ašsə! Vlasjevəs vajəjj mijanl̄!—kutisn̄ čor̄da korn̄ robočəjjas. Robočəjjas dorə luktis general Vlasjev. S̄l̄s pan̄d zum̄d voškovjasən petis Andrejev.

— Mi koram,—vištalis Andrejev siz, med eškə stav kvajt šurs mort̄s k̄lisn̄ sijəs,—v̄r̄ vošt̄n̄ uz v̄l̄ə najəs, kodjasəs vėli vət̄l̄ma maj 1-ja lunəl

1) Подполсеик—burzuazijab̄s gušən uzal̄s revolucioŋer.

— Mi koram mezdънъ arestovannэjjasэs!

— Mi koram maj 1-ja lunsэ lэšэdnъ stav robočэjjas praznikэn!

— Mi koram pэrtнъ 8 časa uzalanlun.

General dert vэli nenaviditэ robočэjjasэs. No sijэ эni kazalis, mыj delaэs čorыd panšэ. Ta vэsna general kutis ruč moz najanitнъ.

— Me sэglašitča,—čevъda suis sijэ,—vajэ vэrјэ as pišъnъd vojtъrэs, kodjaskэd mi šornitčam sešša.

A sijэ-zэ kadas general eэktэm šerti zandarmjas gэnitisнъ kazakjasla—otsэg vъlэ najээs kornъ. Generalлъ vэli kolэ nužэdъstнъ kadsэ, vidčъšlънъ kazakjasэs da эti uškэdčэmэn pэdtънъ stačkasэ. No general jona čujmis, kor robočэjjas kutisнъ vidčъštэm čorыda vozsašънъ kazakjaslъ. Robočэjjas kэsjъšisнъ čorыda vermašънъ aššънъs trebovanнэjassэ olэмэ nuэдэм vэsna. Izjasэn najэ panъdalisнъ kazakjasэs.

Kazakjaslъ otsэg vъlэ vajэdisнъ saldatjasэs. Komandir eэktis lъjlънъ robočэjjasэs. I vot seki-i zavoditčis—1901 voša maj 7-эd lunэ—robočэjjaslэn tэdčana vermašэm—Ovuxovsa zavodэs oboronajtэm (dorјэм).

Kazakjas da saldatjas vъlэ robočэjjas kutisнъ ser moz sэтнъ iz, lъa, pes, kэrt tor, šэkd instrumentjas. Zavodsa dvorэ petkэdan stav glavnэj vъходjasэ pыr-zэ kэptisнъ varrikadajas¹⁾.

Въд вокъп vэli kълэ Andrejevlэn zvoj čuksašэmъs, tъs vъlэ kъpэдэmъs.

— Mi dor Pitirsa stav robočэjъs,—sualis jortjasъs-lъ sijэ.

Andrejev zvълtor vэli vištalэ. Ovuxovsa robočэjjaslъ otsэg vъlэ loktalisнъ mukэd zavodsa robočэjjas. Regъd mъštи 20 šursъš unъzk robočэjjas kutisнъ gэгэrvokšaн izjasэn sэтнъ saldatjasэs.

Carskэj pravitelstvoлъ вът loi mыjkэmъnda olэмэ nuэднъ robočэjjas korэм šerti. No pravitelstvo kыk tэlъs mъštи vэr mыrddis ovuxovsa robočэjjaslъs košэn perjълэmtorsэ. Maj lunjasэ pozornэja tъs vorššэmъs car pravitelstvo kutis čorыda vozэs mъntънъ robočэjjaslъ. Kыk robočэjэs vэli

¹⁾ Barrikada—šurјajasъs, pэvjasъs, vэčkajasъs, izjasъs da mukэd seeэmtorјъs vэčэm zagrazdenнэ. Barrikadajastэ vэčэlэnъ uličjas vълэn tъskašigon.

ьстәма Шибьрә katarga вьлә. Комьн кьмьн ровоҗәјәс пукшәдиснь турмаә.

Обуховса оборона нем kezлә колас ровоҗәјјас паметьн. Tajә вәли медвозза seeәм стаҗка, кор ровоҗәјјас вермашлснъ мај 1-ја lun вәсна, 8 җаса узаланлun вәсна. Ровоҗәјјас паниснь веškәд политическәј кош carsкәј властль паньд. Обуховса стаҗка petкәдлис ставмувьвса ровоҗәјјасль, киеәма вьдмис роҗ пролетариат. Vragjaskәд әрузәән вермашәмсә сижә панис изшаң. Из loi медвозза әрузә кьрәдҗьс ровоҗәјјаслән.

23 §. Rostovskәј стаҗка.

1902 voә, noјavr 2-d lunә, Rosšijasә stavnas sьзәdis Rostovsa стаҗка. Tajә стаҗкасә kotьrtis ровоҗәј partijasә Donskәј komitet, S. I. Gušev jurnuәdәmәn, kodi вәли мед- бур sorәtnik Leninlән.

Rostovskәј стаҗка пансис Владикавказса кәрттуј маҗstersкәј- јасьн узальс ровоҗәјјас забастовкашаң. Маҗstersкәјјасса ровоҗәјјаслән оләмьс вәли вьvtи шәкьд. Шәд уз вәҗьс ровоҗәј 10 җасән воштлис сәмьн 60 ur. Медьм воштнь lunnas 1 sajt, kolә вәли узавнь 14 җас.

Узьс-зә вәли jona шәкьд. Strafјасән да mukәdnog cин- тьвлиснь ровоҗәјјасльс siz-нin зoла уздonsә. Sešsa маҗsterja- сьс ивтьртлиснь ровоҗәјјасәс, јәз тујә оз вәли пуктнь.

Lunьс-lun sodis ровоҗәјјаслән ләглуньс. Маҗстер куҗкис әти ровоҗәјәс i тајәтор помәз оrәdis ровоҗәјјасльс тер- пеннәсә.

— Vaj šetәј gudok!

Tom ровоҗәјјaskәд еәе коҗегаркаә kotәrtis Anatolij Savino ровоҗәј. Šetisнь trevoga leptьс gudok. Cexјасьн go- raa јurgis:

— Enovtәј узсә!

Šurs lьda bastujтьс јәз җукәрьс petis tom ровоҗәј— воlсевик Ivan Stavskij, kodi куtlis jitәд ровоҗәј partijasә Donskәј komitetkәд. Sijә җуksalis organizovannәja тьс nuәднь.

— Talun из вьлә некodль оз kov сувтнь. Aski асьв җукәртҗам tani завод doras, вәрјам стаҗеҗнәј komitet да šorнитам asланьм trebovaннәјас јьльс,—vištavlis сijә.

Aski aslv robočajjas vara čukertčisn zavod dorə. Nakəd eəe loktisn i gətrjasnəd da čeladjasnə.

Robočajjas vərjisn stačəfnəj komitet. Určitisn-ləšədisn trebovanəjas.

Robočajjas trebutisn: ləšədñ 9 časa uzalanlun, soddətn uzdon, robočajjas čeladjasn ləšədñ don boštəm skolajas. Robočajjas trebutisn svergnitn carskəj vlaš.

Rostovsa fabrik da zavodsa robočajjas šurtčisn kərttujvəvsa maštərkəjjasn uzaləšjasən panəm stačka dorə. Robočajjas dorə eəe šurtčisn karsa mukəd šikas uzaləš jəz.

Məd lunnas 30 šurs robočəj čukertčisn kar sajə. Loktis oblaštə načalnik dorə vetləm dēlegacija da vištəlis, mēj načalnikəs so mēj suis:

— Vədajtñ stačkaən stav pərnudəšjassə. Suvtn uz vlə. Səmn sь vəgn načəlstvo kəšjəšə vidlavñ robočəjjasləš trebovanəjassə.

— No, mēj-nin, jortjas?—jualis Stavskij,—səglasəš-ə?

— Авц,—əti gorən jurəvtisn robočajjas,—vozə kutam vermašn. Doloj carskəj vlašət!

Bəd lun robočajjas čukertčavlisn kar sajə. Vəčavlisn mitingjas. Někəmn lun čəz karas munlisn zik svobodnəj političeskəj sobranəjas. Sobranəjas da mitingjas vləñ šornitisn robočəj partijasa Donskəj komitetəs slenjas. Najə vištəvlisn əzədəna rečjas, čuksavlisn samoderzavijəkəd vermašn.

Pravitelstvo seəəma saj-paj muni, mēj nekəmn lun čəz ez ləštə nekueəmtor panəd vəčñ zavastovka pədtəm mogəš.

No, nojavr 9-d lunə, Rostov karə vois donskəj kazakjasa polk, bastujtə robočajjasəs lantədəm mogəš. A nojavr 11-d lunə, kor robočajjas čukertčisn miting vlə, na vlə uškədčisn konnəj kazakjas.

Robočajjas səjəvoslinə. Seki buree Stavskij gorədīs:

— Vodəj, jortjas!

Stavən ličəsisn mu verdə. Kazakjas suvtisn una das šurs robočəj vozvlə. A robočajjas suisn kuvñ vəv kokjas ulə, no ne razədčəñ.

Miting munis kuz lunt̄r. Kazakjas vidč̄šisn̄. A kor roboč̄ajjas kutisn̄ gortjasan̄s razəd̄č̄n̄, naj̄s juərttəg-vištavtəg l̄jisn̄. 6 roboč̄aj̄s vijisn̄ da 12-əs jona ran̄tisn̄. Stač̄eč̄nəj komitet̄əs arestujtisn̄. Vojnas zandarmjas vetl̄disn̄ paterajasəd, arestujtalisn̄ da nualisn̄ medjona voz-məst̄č̄s revolucionnəj roboč̄ajjasəs.

Tajə lunšan̄s stačka kutis č̄inn̄—b̄rn̄. Medvoz iz v̄las suvtisn̄ posn̄i fabrikajas̄s roboč̄ajjas. A nojavr 23 lunə izə voš̄sisn̄ i kərttujv̄vsa maš̄terskəjjas̄s roboč̄ajjas.

Rostovsa stačkalən tədč̄anlun̄s jona ыз̄d. Tajə stačkas v̄li roš̄sijasa roboč̄ajjaslən medvozsa oveegorodskəj (karpəstalasa) stačkaən. Stav fabriksa da zavodsa roboč̄ajjas petkəd̄lisn̄ as̄šn̄s solidarnošt̄ə kərttuj v̄vsa roboč̄ajjas-kəd, kodjas medvoz panisn̄ zabastovkasə. Stačka petkəd̄lis, m̄j roboč̄aj massajaslən ləglun̄s k̄ptə carskəj stroj̄l p̄n̄d. Roboč̄ajjas medvoz̄s petisn̄ stačka v̄lə tač̄əm gizəda znamjajas̄n: „Doloj samoderzavijə¹⁾!“

24 §. Roboč̄ajjas t̄sən veškəd̄lis roboč̄aj partija.

Obuxovsa da rostovsa stačkajasən veškəd̄lis-n̄in roboč̄aj partija, a p̄rnuəd̄š̄s, vozč̄s s̄lən v̄li V. I. L̄nin.

Partija ez drugən kot̄rtč̄. Voz̄nsə stav prom̄slennəj karjas̄n kot̄rtč̄alisn̄ roboč̄aj kruzokjas. Torjən-n̄in una najə v̄lin̄ Piťir̄nəš (L̄ningrad̄nəš), kəni v̄lin̄ ḡr̄š̄ fabrikjas da zavodjas. Kruzokjas̄s nuəd̄lisn̄ roboč̄ajjas p̄vst̄n ыз̄d iz da eək̄da veškəd̄lisn̄ stačkajasən.

1893 voša arə Piťir̄n kutis uzav̄n V. I. L̄nin. Sek s̄l̄ v̄li 23 arəs. Vladim̄ir Il̄ič̄ p̄r-zə kuzis as verdas č̄ukərt̄n̄ roboč̄ajjasəs. Roboč̄ajjas radejt̄lisn̄ sij̄s roboč̄aj d̄l̄ə stav š̄ləmn̄as kutč̄š̄m̄sla da ыз̄d təd̄əmlun̄sla. Reḡd m̄št̄ L̄nin loi jurnuəd̄š̄ən piťirsa revolucionnəj kruzokjas̄n.

1898 voə revolucionnəj roboč̄ajjas kot̄rtč̄isn̄ roboč̄aj partijə, Vladim̄ir Il̄ič̄ L̄nin veškəd̄l̄m ul̄n.

¹⁾ Samoderzavijə—carskəj v̄lašt.

25 §. Nikolaj Petrovič.

Къзи Ленин узавлис рогоѣжјас пѣвсьн, съ јьлсь виѣталѣ рогоѣј Кнѣзев.

— Сјѣ портѣн, кѣни ме узавли сѣсарѣн, вѣлинъ revolutionнѣја мѣвпалъс una рогоѣј. Ме ordѣ рѣтјасѣ гуѣшѣн ѣукѣртѣвѣлис revolutionнѣј крузок.

Ѣтрѣр ме тѣдмали, мѣј мјѣжан крузокѣн кутас вѣѣкѣд-лѣнъ вѣл mort—Nikolaj Petrovič.

— Тајѣ mortъс меѣдѣур вѣѣкѣдлѣс,—виѣсталиснъ мем.

Určitam kadѣ ме ordѣ kodkѣ јirkѣдѣis. Vošti ѣзѣssѣ da ѣdзи ar комѣна кѣмѣн mortѣс,—зѣланѣк гѣрдѣв toска, гѣгрѣс ѣузѣма da ѣуѣс ѣинјаса. Кѣт еѣкѣ вѣли гѣзѣѣа kad, no сјѣ вѣли leptѣм voroтѣnika paltoa da ѣinkѣмјѣс вѣлѣ lezѣм furazkaa. Komnataѣ прѣрѣм мѣѣшти сјѣ јуалис:

— Кнѣзевъс тѣни олѣ?

— Da, ме Кнѣзев,—виѣтали ме.

Seki сјѣ виѣсталис нѣм-ovсѣ:

— Ме Nikolaj Petrovič.

— Mi ставнѣм vidѣѣсам tenѣ—сѣѣѣи ме.

Nikolaj Petrovič виѣсталис, мѣј carskѣј spikјѣс кѣјѣдѣѣм вѣсна сѣлѣ јѣна kovmѣis гѣгравнѣ кар вѣvti.

Mi прѣрим pemѣd kod vezѣсѣ. Stavѣн-нѣн вѣли ѣукѣртѣѣмнѣ.

Nikolaj Petrovič kutis тѣдмѣднѣ мјѣжанѣс, мѣјѣѣк ку-там вѣѣнъ крузокѣнѣм. Сјѣ вѣvti ѣѣлѣмѣѣс da zev гѣгѣрѣvoana виѣставлис, ѣе ескѣнъ сѣлѣ нѣнѣмтор вѣли oz poz. Сјѣ kutis јуѣѣнъ мјѣжанлѣс, кѣни ми узѣлам, мѣјѣѣк ѣѣddѣvлам. Тѣдѣмѣ ѣ ми, мѣј вѣсна da кѣзи колѣ вермѣѣнъ. Seѣѣа сјѣ zev гѣгѣрѣvoanaѣн виѣсталис мјѣжанлѣ, мѣј ѣткѣн-ѣткѣн вермѣѣмѣнѣн нѣнѣмтор oz artмѣ. Sѣмѣн кор ми котѣртѣѣм, секи loѣм јѣнѣ вѣнѣн, kodѣс кутаснѣ повнѣ кѣзѣјѣвѣјѣс.

Rovoѣжјаслѣ прѣ-i vois ѣѣлѣмѣвѣланѣс Nikolaj Petrovič-лѣн гѣгѣрѣvoana da kokнѣ ѣорнѣis.

Сѣ вѣгѣн Nikolaj Petrovič unaѣѣс kutis ми dorѣ volѣv-лѣнъ. Сјѣ виѣставлис сѣ јьлѣс, кѣзи мѣкѣд stranasa рогоѣжјас вермѣѣнъ бурѣѣк олѣм вѣсна, кѣзи колѣ рогоѣжјаслѣ тѣс-каѣнъ as mezdлun sedѣdѣм вѣсна da кѣзи колѣ вѣл nog лѣ-ѣѣднѣ олѣмсѣ рогоѣжјаслѣс da став узѣлѣс јѣзлѣс.

Mi kutim rađejtne Nikolaj Petrovičes. Bəd voləmsə sь-
lьs mi jona ɣuɣa vidɣьslim. Mьjkə-kə mijanlь ez vəv gə-
gəvoana, sek vəli tazi suam məda-mədlь:

— Ҷas, loktas Nikolaj Petrovič, siɣə viɣtalas.

Ətrьr mi vidɣьsim Nikolaj Petrovičes, a siɣə ez-i lok.
Bokьɣ-nin me tədmədi, mьj Nikolaj Petrovič vələm uzalə
nəsta əti kruzokьn da sen siɣəs arestujtəmaəɣ.

Jona-zə me ɣujmi, kor pəryɣlador, revoluɣija vəryьn-nin,
tədmali, kodi seeəm Nikolaj Petrovičes. Menam dolьdlnlь
pom-ni-dor ez vəv seki. Kьs-nə abu nimkod,—Nikolaj Pet-
rovičes-əd buree aɣьs Lenin vələma.

I me gorditɕa siɣətorjən, mьj Lenin mijankəd uzavlis
ɣuɣa kruzokьn da mьj me vəvli Leninlən uɣənik.

26 §. Lenin—bolsevikkjas partijalən vozɔ.

Lenin velədlis, mьj carlьs da pomeseikkjaslьs vlaštsə
putkьltne roboɕəjjas vermasne səmьn kreɣtanstvokəd ətuv.
No sь mogьs roboɕəjjaslь kolə kotьrtɕьne. Roboɕəjjaslən
kolə lonь aslanьs vojevəj roboɕəj partija.

V. I. Lenin.

Səmьn partija veɣkədləm ulьn
roboɕəj klass vermas as vəryəbьs
nuədnь uzalьs kreɣtanstvoəs da
putkьltne carəs i kapitalistjasəs—
velədlis Lenin. Partijalь kolə
ətuvne strana paɣtalaьs medbur,
vozməstɕьs, soznətelnəj (vezər-
tьs) roboɕəjjasəs da veɣkədlьne
roboɕəjjasən da najə sojuznikən—
kreɣtanstvoən nuədan tьskən.

I Lenin boɣtsis kotьrtne təəəm
partijasə. 1895 voə pitirsa robo-
ɕəj kruzokjas ətuvɕalisne „Ro-
boɕəjjasəs mezdəm vəsna tьs
nuəɔьs pitirsa sojuzə“. Təəəm
sojuzjas kotьrtɕisne i mukəd kar-
jasьn.

1895 voɣa dekabr təlьsə Leninəs pukɣədisne turmaə,
a seɣsa ɣibьrə ьstisne. No turmaɣanьs-ni, ьstəminsənьs-ni

sijə ez dugdɔvľ jortjasɔskəd gizašəməš. Lənin gizlis, məj vois kad-nin nəpremennə kotərtnə revolučionnəj robočəj partija.

1898 voša mart tələšə Minskyn vəli robočəj revolučionnəj organizacijajaslən 1-ja sjezd. Sjezds gušən munlis. Tajə sjezds-i puktis panassə robočəj partijalə.

Vladimir Illič tajə kadnas vəli ɔli mestə ɔstəminən, Minušinskəj ujezdsa Susenskəj vələštyn, i ta vəsna ez vermə sjezd vılas ovnə.

Ssɔlkasə pomaləm məštı 1900 voša gozəmə Lənin munis zağranicaə.

Zağranicaən oligas Lənin vek vəškədlis kapitalistjasľ pańd nuədan robočəjjas tɔskən. Sɔľ vəli podpolseikjassən, robočəjjassən voəń pišməjas; sijə šetlis nalə indədjas, kɔz-məj vəcń. Vladimir Illič vəškədləm ulən vəli petə „Iskra“ gazet. Tajə gazet otsəgən Lənin da sɔlən vojtyrɔs vəli vələdəń robočəjjasəs, məj radi da kɔzi kolə nalə tɔskašnə.

„Iskrasə“ gušən vəli mədədəń Rošsijə. Tani sijəs seš-ša razədlisnə fabrikjasə da zavodjasə. Lənin vermis dovitɔšnə i sijətor, məj robočəjjas ašnəs kutisnə giznə gazetas.

„Iskra“ pɔr Lənin nuədis ɔorəd koš jon robočəj partijəəs kotərtəm vəsna.

1903 voə robočəj partijəəs, kodəs kotərtis Lənin, kutis sušəń vɔlsevistskəjən¹⁾, a sɔlən slenjasə — vɔlsevijkasən.

27 §. I. V. Staľin.

Iošif Vissarionovič Staľin vəli Leninlən medbur soratnik. Lənikəd eə sijə kotərtlis vɔlsevikjasľš robočəj partija. Nekor sijə ez kezľ Ləninəš. Lənikəd eə sijə tɔskašlis stav seeəm jəzkəd, kodjas zillisnə nuədń robočəjjasəs nəpravilnəj tujəd.

Carskəj pravitelstvo torjən-nin jona prešledujtis Staľinəs. 1902 voə Staľinəs arestujtisnə da pukšədisnə batumskəj turmaə. Tani sijə pukalis 1903 vo poməz, sɔ vərən sijəs ɔstisnə Šivɔrə—Novaja Uda šiktə.

1) 1918 vošan vɔlsevikjaslən partija kutis sušəń vɔlsevistskəj kommunisti-českəj partijəən.

No ыстэм mestaas voэм мьшті тэлыс олэм вэрын Сталин пьсјіс сеş да вара вошсјіс революционнэј узэ.

1904 voşan 1913 voэз Сталинэс куимьс арестујтліс carskэј oxranka да ыстэвліс Solъcegod-skэ, Vologdaэ, Нарьмэ. No вьд-лаэş Сталин пьсјэвліс да музль-тэг кутчыліс революционнэј узэ.

Сталин пьсјалэмьс јона скэр-мэм carskэј чіновнікјас 1913 voэ ыстиснь Сталинэс Turuxanskэј krajsa зев ылі шіктэ—Kurejkaэ. Seni voјьс voзын кузта. Ымјэ турдэм кьк керка. Некьмын şo verst matigэгэрын ави кэрттуј. Parokod volэвліс vo pijas сэмьн кькьş. Таеэминьн Сталин olіs 1917 voşa революціяэз.

I. V. Stalin.

Сталинлэн став олэмьс — ровоцэј да креşтана дэлэ вэсна чорьда вермаşэм.

Сталин воэз нуэдэ Ленинлыş дэлэ. Сіјэ—vozд میان Ленинскэј коммунистическэј партијалэн да ставмувьвса пролетариатлэн.

28 §. Carskэј власт прешледујтэ вољсевікјасэс.

Carskэј правітелство регьд-і казалис, кьзі вољсевікјас вліјайтэнь ровоцэјјас вьлэ.

Вољсевікјастэ јона чорьда прешледујтліс carskэј правітел-ствоэд. Сіјэ so куеэм торјас даşтліс революционнэј ровоцэј-јась: арест, турма, ссьлка, katarga, ыјлэм да загэдэм. Ро-воцэј да креşтана інтересјас вэсна јурньсэ пуктиснь una вољсевікјас. Unaэş арестујтліснь, турмајасын пукэдліснь, ыс-тэвліснь—Molotovэс, Kaлїнінэс, Vorosilovэс, Kaganovичэс, Frunzeэс, Dzerzinskэјэс, Bubnovэс, Şverdlovэс да мукэ-дэс—medburjassьs medbur вољсевікјасэс.

Кэт еşкэ вољсевікјасэс-і прешледујтліснь, no најэ век эта-рэ чорьда вермаşиснь ровоцэјјасэс да став узалыş јэзэс ме-з-дэм вэсна, —sar, помесеік да капиталист нартітэм улыş

mezdām vāsna. Naja daštliśn robočajjasēs proletarskāj revolucija vāspn, robočajjas kija vlašť boštñ.

Povtoritām vīlē juašanjas.

1. Mj vāsna ozьrmvliś burzuazija, a robočajjas otmēn gēl-mvliśn?
2. Kueām voā vāli Morozovskāj stačka?
3. Mj vāsna robočajjaslēn stačkajasnys loinь družnējzьkēs da čorьdzьkēs?
4. Kueām voā vāli kotьrtāma robočej partijaēs?

V. 1905 VOŠA REVOLUCIJA.

29 §. Revolucija matьsmā.

1904 voā carskāj pravitelstvo panis Japonijakēd vojna.

Vojnalēn medьzьd mogьs vāli, med eškā boštñ vīl mujas—Koreja da Manzurija. Tajētor pomeseikjaslē vāli kolē, med eškā eksploatirujtñ sen olēs kreštanaēs. Tajē tor mujasys nēsta-nin vāli kolēnь gьrьš tērgēvėjjaslē da fabrikantjaslē, med eškā seni vьgēdnēzьka vuzavlnь asьsnys tēvarjas.

No stav tajētorjьš ētdor carskāj pravitelstvo mēvpavlis vojnanas kezēdnь robočajjasēs da kreštanaēs revolucijaēs.

Japonijasa kapitalistjas petkēdisnь vojujtaninā bura velēdām da voorozitām vojskajas. Japonijalēn šerti Rošsijalēn vojujtan tēxnikaēs vāli ulьnzьk, vojskasē slavzьka vāli velēdāma da omēlzьk ēruzjēn snabditāma.

Vojna zavoditčigas-na roč vojskajasēs tēdčьmēn jona nekьmьnьš zugēdisnь. A nēdьr mьštī najēs pomēz pašvar-tisnь. Roč flot stavnas pēgibnītis. Kapitalistjaslē varьs sedēdām radī seki vojujtьš jona una robočej da kreštana kulinь, dojmaliśn, ki-koktēmmissnь.

Vojnaēs nēsta-nin jona rēzēritis kreštanaēs da veškьda pikēz vajēdis robočajjaslēš olannogsā.

Robočajjas kutisnь kьpēdčavñ aslanьs partitьšjaslē paпьd.

1904 voša avgust tēlьšē strana paštala lьbliśn robočej-jaslēn gьrьš stačkajas. Jona čorьda kьpēdčьvliśn vakusa robočajjas.

Ровоҗайяс кърәдҗәмән веҗкәдлиснъ воҗсевикјас. Бакуса стаҗка велъ бира помаҗис. Ровоҗайяслѣс мукәд требованнә-јассә вәли оләмә нуәдәма.

1905 воҗа јанвар тәлѣсә Питирнъ Путиловскәј завод вѣлнъ лѣвис забастовка. 1904 воҗа дѣкавр тәлѣс помә Путиловскәј завод вѣлѣс вәтлиснъ нол ровоҗәјс. Тәјә заводнъ изалѣс ровоҗайјаслән оләмѣс вәли сеәм җәкәд, мѣј куҗ тәјә нол мортсә вәтләмѣс ровоҗайјас сѣзиснъ—јона ызд завод куҗис бас-тутнъ.

Путиловса ровоҗайјас ытиснъ мукәд заводјасә асҗынъс дѣлегатјасәс. Ёгҗлунән да гәлҗлунән матәјтҗәм Питир карса мукәд фабрик да заводнѣвса ровоҗайјас җуртҗиснъ путиловеҗ-јас дорә. Питир карҗ 140-җурс дорҗс-на ынзѣк ровоҗәј јан-вар 8-д лунә дугдиснъ изавнъ.

Бастутѣс ровоҗайјас требутлиснъ зәндәднъ изалан лун, ыздәднъ из дон, дон воҗттәг бурдәдәвнъ да школјаснъ веләднъ ровоҗайјаслѣс җәладсә. Уна ровоҗайјас требутиснъ пут-кѣлтнъ carsкәј влаҗтәс.

30 §. Car дорә.

Медѣм еҗкә ровоҗайјасәс кезәднъ революционнәј тѣскѣс да мед на рәвстѣн куҗнъ сарлѣ ескәм-веритәм, carsкәј гуҗа рәҗиҗја Питирнъ ләҗәдис „Роҗ ровоҗайјаслѣс овеество“.

Тәјә овеествоас јурнуәдѣсә суvtis Гапон поп, кодәс вәли медаләма рәҗиҗја. Гапон зиллис ескәднъ ровоҗайјасәс, мѣј најә лок оләмѣс мѣзәс ави car, а сѣлән матѣсса јә-зѣс да әткѣмнъ фабрикантјас.

Кор панҗиснъ забастовкајас, революҗијалѣс кезәдәм мо-гѣс Гапон веләдис ровоҗайјасәс сѣәдҗнъ car дорә торја просеңнәән. Тәјә просеңнәәс Гапон веләдлис ровоҗайјасәс пасјнъ став нузда да әвидәнъс јѣлѣс. Мукәд ровоҗайјас зѣлѣс куҗҗѣсиснъ Гапон веләдәмә. Најә ескәнъ-на вәли, мѣј сәмнъ колә carлѣ сѣәдҗвнъ, i сижә секи кокнәдәс налѣс оләмсә.

А воҗсевикјас вәли вознѣв веләдәнъ ровоҗайјасәс не мун-нъ car дорә. „Јортјас,—вәли вѣҗталәнъ воҗсевикјас,—веҗ ти кәсјаннѣд сѣәдҗнъ car дорә да веҗ-и надејтҗаннѣд сѣ ро-мѣс кокнәд. Svobodatә корәмән оз нәвнъ. Оз ков carлѣ

кеуітһыһнь, а колә putкһлтһнь сһлһһ властһә. Самһн таеәм по-
гәһ позә перһһнь svobodatә. Svobodatә колә һәвһнь аs virән,
әгузһәә киән седәдһнь, чорһд тһскән перһһнь“.

Тазі болсевикһас гизлисһнь јанвар 8-д lunһа аs чукәстчә-
манһс,—робоҷәһһас дорә чукәстчәманһс. Возмәстчһһ, везәр-
тһһ робоҷәһһас собранһәһас вһлһн шорһитлисһнь болсевикһас
nog-zә, најә еәе-зә ez osкһнь car дорә munһнь кәсһәмһә.

No massажас чорһда һа вәли ескәнһ carлһ. Најә ez-и чәйт-
лһнь, мһј Gapon кәсһә vuzавһнь, predajтһнь најәс. Gapon
ugovoritis робоҷәһһасәс krest-әвразһасән munһнь car дорә.
Робоҷәһһас veritisһнь Gaponлһ да звһлһһ кәсһһһсисһнь munһнь
прәшваән car дорә.

31 §. Krovavәј vәskreһәһәә.

Јанвар 9 (22) lunә, vәskreһәһәә, sez, кәзһд асылә мә-
дәдчисһнь car дорә еһглунһһ да vojнаһһ муҷитчәм Pitir kar-
sa робоҷәһһас.

Робоҷәһһас lәһә мәдәдчисһнь, празһикә moz паһташәмән.
Некһмһн шһрс робоҷәһһас возвһлһн мәдис ачһс Gapon. Ro-
воҷәһһас вәли нуәнһ әвразһас да carлһһ portretsә. Робоҷәһһас-
кәд еәе munисһнь һалән гәтһрһаснһһ да чәладнһһ. Kar вһд
pomһәһ Zimnej dvorec дорә һәзһәһикән lokтисһнь робоҷәј
massажас.

Робоҷәһһас lәһә вәли munәнһ. No правителство најәәс
панһдалис pulәән да стһкән. Car еәктис lәјлһнь una шһрс
јәзәс.

Narvskәј vorotә dorән да Troickәј most dorән voјska-
јас роәисһнь lokтһһһаслһ тһјһә. Вәли команда:—„Rәzәдчәј“,
no sijәс һекоди ez кһвлһ. Oficerһас еәктәм шәрти салдатһас
kutисһнь lәјлһнь робоҷәһһасәс. Робоҷәһһас чәрәсһисһнь kotәртнһ.
Kazakһас ушкәдчисһнь рһһһһһһһс вһлә.

Таеәмтор-зә loi i Pitir karsa mukәд rajонһасн. Вһдла-
һп lәјһсисһнь. Kazakһас да салдатһас вәтлһһсисһнь робоҷәһһас вә-
һә, vijalisһнь најәс.

Kolәс робоҷәј kolonnажас век-зә vermисһнь piшкәдчһнь
Zimnej dvorec дорә, кәһи вәли olә carлһс. No i tani робоҷәј-
јасәс панһдалисһнь pulажасән.

Робоцэјјас вэр бергэдциснѣ. Најэ ушкэдциснѣ рѣсѣнѣ. Но вэрвѣсѣнѣ сѣтлалѣн пѣлѣјас унаѣс суэдиснѣ.

Car dvorec berdsa plosead, vѣlѣ kolѣ una kulѣm da ranitѣm mort. Tajѣ lunnas Pitir paštalaѣn vѣli vijѣma 1200 roboцэјѣs da ranitѣma 5 ѣurs mortѣs-na unѣkѣs.

Janvar 9 (22) lunsѣ kutisnѣ nѣmtѣnѣ „Krovavѣј vѣskresenѣnѣn“.

32 §. Revolucija ѣdзѣ.

Janvar 9-d lun loi 1905 voѣsa revolucija panasѣn.

Робоцэјјас kutisnѣ гѣгѣrvонѣ, мѣј carѣs daj-i stav car-skѣј stroјѣs—nalѣn medлok vrag. Najѣ kutisnѣ гѣгѣrvонѣ, мѣј kolѣ nadeјtѣнѣ sѣmѣn as vѣlѣ da as bolsevik partija vѣlѣ. A janvar 9-d lun vѣrѣn bolsevikjas pѣr-zѣ јѣzѣdisnѣ ѣukѣstѣm, kѣni najѣ vѣli ѣuksalѣnѣ roboцэјјасѣs vѣѣnѣ vѣse-oveѣј (ѣtuvja) zabastovka da ѣruzјѣѣ vosstanѣnѣ.

ѣruzјѣtѣm roboцэјјасѣs ѣјлѣm јѣлѣs јuѣr ѣardvi moz paѣkalis vaz Rosѣija medъli peлѣsјasti. Roboцэјјас vѣdlѣn kutisnѣ kѣpѣdѣнѣ tѣs vѣlѣ. Moskvaѣn, Bakuѣn, Rostov-na-Donъnѣn, Xarkovѣn, Odessaѣn—vѣdlѣn kutisnѣ bastujtѣn roboцэјјас.

Bastujtѣsјaslѣn гѣрд znamјajas vѣлѣn vѣli gizѣma: „Dolѣј carѣs!“ „Carѣlѣ da pomeseikјaslѣ panѣd ѣruzјѣѣn kѣpѣdѣнѣ!“ „Kreѣtanalѣ mu!“

Revolucija ѣtarѣ ѣзјis, kѣptis strana paštalaѣs. Zabastovkajas vlijѣnѣnѣ vѣsna ѣblisnѣ kreѣtanalѣn vosstanѣnѣјas, panѣsнѣ armijaѣn da flotѣn volнѣnѣnѣјas.

33 §. Car vѣѣalѣ pogromjas.

Carskѣј pravitelstvo zillis revolucijasѣ pѣdtѣnѣ samѣј zavoditѣigas-na. Sijѣ zillis ѣivѣ kѣsјѣsѣmјasѣn ѣlѣdnѣ roboцэјјасѣs, ѣivѣ suvtѣdnѣ nalѣ panѣd ѣruzјѣѣ vѣn.

Nacijajas kostѣn ѣgalѣm paѣkѣdѣmѣn carskѣј pravitelstvo zillis revolucijaѣs kezѣdnѣ uzalѣs јѣzѣs. Sijѣ usјѣdlisvoѣdlis ѣti nacionalnoѣstѣs mѣd vѣlѣ. Una karѣn vѣli vѣѣalѣma јevreјskѣј pogromjas. Oktabr talѣsѣn ѣti neдѣl ѣzѣѣn vѣli vѣѣma 100 pogromѣs-na una. Tajѣ ѣizim lunnas vѣli vijѣma 3 ѣurs mort гѣгѣr da ranitѣma 10 ѣurs mortѣs unѣkѣ.

Lenin jort so mьj gizlis jevrejskaj pogromjas jьlsь:

„Proklatej carskaj monarxija kor vєli olє asьs med-vєrja lunjassє-nin, sek sijє zillis pemьd vezєra robočajjas-єs da kreštanaєs ušєdnь-voєdnь jevrejjas vьlє. Pomeseikjas da kapitalistjaskєd єtuv carskaj pєlicija vєčьlvlis jevrejskaj pogromjas. Nuzdaє vєjєm robočajjaslьs da kreštanalьs lєg-lunsє pomeseikjas-eksploatatorjas zillisnь vєškєdnь jevrejjas vьlє. Єє-i mukєd stranajasnь kapitalistjas pyr єztьvlisnь daj єztєnь jevrejjas vьlє lєgalєm, medьm єškє tupkьnь ro-bočajlьs šinjassє, kezєdnь sijєs uzalьs jєzsa zvl vragjasьs—kapitalistjasьs. Jevrejjas vьlє lєgalєmьs sєmьn senjasnь to-pьda vuzjasєma, kєni pomeseikjaslєn da kapitalistjaslєn nar-titєmьs vais robočajjaslь da kreštanalь sap-pemьd olєm. Sєmьn zik-nin pemьd jєz, zikєz uvtьrtєm jєz vermєnь ve-ritnь jevrejjas jьlsь paškєdan lєzsa, ьlєdlєmsє.

Uzalьs jєzlєn vragjasьs—abu jevrejjas. Robočajjaslєn vragjasьs—stav stranajasьs kapitalistjas. Jevrejjas pєvsьn emєs robočajjas, mьrьsьsjas,—sєєєmьs unzьk. Najє—kapita-lєn nar-titєna mijan vokjas, socializm dor tьskašьs mijan jortjas. Mukєd stav nacijajasnь moz-zє jevrejjas pєvsьn emєs kulakjas, eksploatatorjas, kapitalistjas... Ozьr jevrejjasьd, kьzi i ozьr ročjas, kьzi-i stav stranajasьs ozьrjas, mєda-mєd-kєd єtuv ličkєnь, uvtьrtєnь, torjєdєnь robočajjasєs“.

1905 voša fevral tєlьsє pravitelstvo vozєs mьntis vaku-sa revolucionnєj robočajjaslь—jon stačka vєčlєmьs! Sijє ušєdis tatarєs armjana vьlє. Policijalєn agentjas kotьrtisnь pogromsє da ašnьs єє vijalisnь jєzsa. Mєd paškєmє vez-šєm tatarє—policejskєjjas—xuliganjaskєd єtuv kutisnь vijav-nь nemvidčьstєm armjanaєs. Sьzis, povzis Baku. Pogrom vєčьsьsjasьs ušlєsisnь kerkajasє, grєmitisnь, vijisnь da sotisnь.

Armjana da tatarє kost košsa adzьvlьs mort so mьj vištєlє:

„Mijan pojezdnm vєli munє Kjurdamir stancijє. Po-jezdьs vєli tьrєma Jelisavetpolьs (Gjandziьs) pьsьs armja-naєn. Jelisavetpolєs nєkьmьn lun-nin vєli munє armjana da tatarє kostьn koš. Pojezdьn vєli medšasє pьvєvєbajas, єlad-jas da pєrьsьjas.

Pojezdьn vєrdisnь pьvєvєbajas da єladjas, ьmzisnь sogє ušєm starikja.

Mijan vagonə ɣɣtɨsn̩ jəjməm p̩v̩vabaəs. Tajə p̩v̩vabaəs as ʃinnas adzyləma muziksə da kuim ɕələdsə vijəm. Koŋər p̩v̩vaba toɣədəma morəs berdəs ruzumjasə turas da kagaəs moz ləlkujtə.

Gəgərɣok sogɣr̩ɣs s̩aʃən̩:

— Menʃym verəsəs naɕkisn̩!

— Menam pijanəj vosin̩!

— Menʃym n̩ləs pəgubitisn̩!

— M̩jla-nə mi lovjan kolim?

Əsin̩s drug ɣlmuni—toɣɣrigjas ʒila-zola ledɕisn̩ zo-zə. Tazsə əsinə l̩jisn̩. Vagonyn̩ v̩dən s̩ʒisn̩, kutisn̩ kot-ravn̩. Mi n̩k̩ʒi eɡə kuzəj ələdn̩ p̩v̩vabajasəs. Mukəd p̩v̩vabaəs p̩ziɕanaʃəmən kevm̩ʃən̩ mijanl̩, med eʃkə ez panʃ k̩ʃs.

Me vizədli əsinə. N̩k̩m̩n̩ das tatara, mort vitə-kvaj-ta ɕukərjasən, v̩li t̩dalən̩ kərttujsən̩ n̩l̩n̩. Najə grəzit-ɕəmən əvtɕən̩ kinzaljasən. No mijan pojezdny̩m t̩v̩ moz leb̩stis na dorti.

Stancijə voəm m̩ʃti me k̩li, m̩j tataraəs ez-zə eə adz̩vn̩ trevogasə da poləmsə. Tatara p̩v̩s̩s unaən v̩stisn̩ batjassə, pijansə, p̩vjassə. Una ʃirəta da dəva k̩li s̩ v̩ɣn̩.

Seki me gəgərvoi carskəj v̩laʃtl̩s ʒiləmsə. Siʒə uʃədli s̩ti ʃornia jəzəs mukədjas v̩lə. Tazsə s̩l̩ kolə v̩li s̩ ra-d̩i, med eʃkə uzal̩s jəz̩s ez kutn̩ vermaʃn̩ as vragjas-n̩skəd—carkəd, pomeseikjaskəd da kapitalistjaskəd.

No pogromjas ez suvtədn̩ revolucijaəs. Uzal̩s armjana da jevrejjas nəsta-na ɕor̩da kutisn̩ t̩skaʃn̩ carkəd da kapitalistjaskəd.

34 §. Armija̩n da flot̩n vosstan̩n̩jas.

Roboɕəj staɕkajas da kreʃtanskəj volnenn̩jas panʃəm m̩ʃti zavodit̩s̩n̩ armija̩n da flot̩n vosstan̩n̩jas.

Carskəj pravitel̩stvo zillis matrosjasəs da saldatjasəs velədn̩ seeəm nogən, med eʃkə najə loin̩ carskəj strojəs bur dor̩j̩ʃjas. Komandırjasə v̩li pukt̩ʃʃən̩ dvorana, pomeseikjas, kapitalistjas da s. v. V̩li ləʃədələn̩ poxodn̩j armejskəj viɕkojas—seni popjas ɕuksavlisn̩ saldatjasəs k̩v̩z̩n̩ aʃʃn̩s naɕal̩nikjassə.

No saldatjasъd da matrosjasъd—sijə-zə robočəj da kreš-
tana. Carskəj armijasa saldatjas seki ovlisnъ robočəj da
kreštana moz-zə jona oməla. Saldatjaslъ eəe-zə vəli oz vo-
nъ šələmvəlanъs carskəj. pəradokjasъd. Bolševikjas vəli ji-
zədcənъ armija pьekə, kotьrtalənъ sen asъnъs jačejkajas,
gəgərvoədənъ saldatjaslъ gravitəlskəj vojnālъs mogjassə.

Japonskəj vojnaъn carskəj armijaəs vermaləmyš sal-
datjaslən da matrosjaslən nəzdəvəllunъs nəsta-nin kьptis.
Armija kutis satlasnъ, ličavnъ. Torja voinskəj častjas kutis-
nъ ətkazitčьnъ oləmə nuədъnъ komandirjaslъs prikazjas. Ar-
mija da flotsa ətkьmьn častjasъn paņsisnъ vosstanņəjas.

Medša tədcəna vosstanņəys vəli Černomorskəj flotъn—
„Knaz Potomkin Tavričeskij“ broņenošec vьlьn.

Oficerjas zev lokъs vəli obraseajtčənъ matrosjaskəd
i 1905 voša jul 14-d lunə ta vəsna matrosjas kьpədcisnъ.
Najə vijisnъ broņenošec vьlъs komandirsə da šizim oficerəs.
Ta vərnъ kьpədcəm matrosjas mədisnъ Odessə, bastujtъs
robočəjjaslъ otsəg vьlə.

Vosstanņəən veškədlis matros Maťusenko.

Kьpədcəm matrosjasən tьs nuədəm jьlъs so mьj višta-
lə əti mort, kodi eəe ačъs učastvujtəma vosstanņəəs.

Jun 17 lunъ panьda vojsə „Potomkin“ vьvsa matros-
jas majsəšəmən kollisnъ. Najə vəli tədənъ, mьj tьr eskadra¹⁾
petis Sevastopolskəj buxtəъs voša moreə. Bьd zdukə sijə
vermis uškədcьnъ panьd suvtəm karav vьlə.

Matrosjas paškəməni uzisnъ, med eškə bьd zduk lonъ
dašən. Puskajas zaradaəš. Vəli stavsə daštəma vojša ataka
loig kezlə.

— Eskadra tьdalə!.. Eskadra laktə!—jugdigən kьvșis
sudno vьlьn.

Stavnъs əteəe četčisnъ. Gorizont berdьn kьptisnъ šəd
əъn šurjajas. Regьd tьdovtčis stavnas černomorskəj es-
kadra.

„Potomkin“ polnəj xodən vərzis eskadrəlъ panьd. Ərud-
dəjas dorə vajalisnъ snaradjas.

Pukșis čəvlən.

¹⁾ Eskadra—vojennəj flotsa nekьmьn karav, kodjasən veškədlə sьvьlə
indəm načəlnik.

Ранѣд локтѣнь вит броненошѣц да миноношѣцјаса зон флотиліја.

„Ротомкин“ маѣта јѣлѣ каѣис сигнал:

„Јакѣритѣј, ливѣ кута лѣјльнь!“

Ескадра назмѣдис ѣдсѣ. Беспроволоѣнѣј телеграф ѣстис адмираллѣш депеса¹⁾:

„Черноморскѣ, мѣј ти вѣѣаннѣд; ѣтѣѣј, безумѣѣјас, і секи тѣјанѣс помилуѣтаснѣ.“

„Кѣрѣдѣѣѣјас оз ѣтѣѣвнѣ!“—воѣавизис „Ротомкин“ да воѣѣ мѣѣѣдѣис.

„Ротомкин“ вѣвса јѣз даѣѣѣснѣ јон тѣскѣ. Мѣѣусенко ѣetalis приказѣѣ. Војас-кѣ вермѣнь кутаснѣ, вѣли суѣма каравсѣ вѣјтнѣ. Мукѣд матросјас вѣли сарканѣсѣ пѣртѣмѣн прѣсеѣјтѣнѣ мѣѣа-мѣднѣскѣд.

Војевѣј пѣрадокѣн ескадра разѣдѣис, мѣѣѣм ѣшкѣ кѣѣѣ воѣтнѣ „Ротомкинѣс“.

Но ранѣд кѣрѣдѣѣм броненошѣц аѣѣс пѣрѣдѣис ескадра сѣрѣ. „Ротомкин“ вѣвса јѣз вѣд здукѣ вѣдѣѣѣсѣнѣ лѣјѣм. Но пускѣјасѣѣ лѣјѣм пѣдѣдѣи куим броненошѣц вѣлѣѣ кѣлис гѣмнѣ код јон горѣдѣм:

— Ura! Ura! Мед olas svoboda!

Матросјас енѣвтиснѣ пускѣјас, кѣјиснѣ пѣлуѣа вѣлѣ да кутиснѣ саркѣјаснѣнѣс ѣвтѣнѣ.

Мѣѣусенко кѣјис вѣрт вѣлѣ да кутис ѣignalizirujtnѣ ортѣѣн мунѣѣ „ѣинор“ карав вѣвса матросјаслѣ. „Арѣстѣјтѣј асѣннѣд“ офицерјастѣ да ѣтѣвтѣј ми дѣрѣ!“

Адмирал повѣзис. Мед ѣшкѣ воsstannѣѣс ѣѣѣ і мукѣд суднојас вѣлѣ ѣз пѣшкѣв, сѣјѣ полнѣј хѣдѣн мѣѣѣдис ескадрасѣ воѣсса морѣѣ. Адмирал вѣшкѣдѣис ѣевастѣполѣ.

„Ротомкин“ тѣрѣѣа бергѣдѣис вѣтѣднѣ ескадраѣс. ѣѣи броненошѣц—„Georgij Pobedonoшѣц“—drug кутис колтѣнѣ; сеѣѣѣ ѣтѣвтѣис „Ротомкинѣд“. ѣѣѣ-і „ѣинор“ кутлис колтѣнѣ, но сеѣѣѣ вѣр термѣѣѣмѣн вѣтѣдис ескадраѣс.

„Вѣшкѣднѣ „Ротомкин“ вѣлѣ пускѣјас да минѣјас, вѣјтнѣ сѣјѣ!“—флотлѣ ѣетис приказ пѣѣѣѣѣ адмирал. Но матросјас ѣз муннѣ пускѣјас дѣрѣ. Најѣ сѣѣлѣлиснѣ морѣѣ пускѣа томанјас, мед ѣшкѣ офицерјас ѣз кутнѣ лѣјльнѣ.

Зон ескадра—carsкѣј броненошѣцјаса, крејѣсерјаса, миноношѣцјаса—зілѣ пѣѣјис ѣѣи броненосѣѣѣ—„Ротомкинѣс“.

¹⁾ Depesa—telegramma.

No кърпѣдѣм матросѣс ez vermьнь jиtьcьнь Odessasa roboѣjjaskѣd—ez vermьньсѣ съ вѣсна, мѣѣ as kolasanьs loинь торѣламѣс (raznogлашѣѣѣс). Ѣтѣѣс вѣлѣ суѣнь pьr-zѣ munьнь Odessae, a мукѣдѣс кѣсѣиснь-na vidѣсьнь став flотлѣс кърпѣдѣмсѣ.

Odessasa povzѣм властѣс звоѣмьстиснь. Кор „Poѣomkin“ вѣс sulalis, sek kosta властѣсѣс рѣдтиснь karsa roboѣjjasлѣс vosstannѣ.

Dasѣti lun kutьсѣс „Poѣomkin“ бронѣошѣс, pьr vidѣсьсѣс став flотлѣс кърпѣдѣм.

No зон Ѣernomorskѣѣ flотлѣс ѣtuvтьcьнь zavoditlis сѣмьнь „Georgij Pobedonoшѣс“, daj-i сѣѣ regѣdik kezлѣ. Carskѣѣ flотsa матросѣс рѣвсьн ez-zѣ вѣв revolucionнѣѣ soзнатѣl-ноштѣс. Sѣсшѣ i ашнь Poѣomkinсьсѣс ez вѣвнь тьрмьмѣн реситѣlnѣѣѣс.

Сѣм da прѣдукта вьрнь pondѣм вѣсна „Poѣomkin“ jun 24 lunѣ munis Rumьнѣѣѣ da сенѣ ѣтѣсѣс rumьнѣѣѣс властѣсѣс. Кор Maѣusenکو-matros,—кърпѣдѣлѣмѣн вѣшкѣдлѣс—loктis вѣр Rosшѣѣѣ, медьм нуѣднь revolucionнѣѣ из, сѣѣс кѣѣиснь da carskѣѣ palѣѣѣс ѣсѣдиснь (зѣгѣдиснь).

„Poѣomkinлѣн“ кърпѣдѣлѣмьс вѣлѣ jѣна тѣдѣнѣtor. Tѣѣѣ medvoзьс матросѣс jѣвѣ вузиснь тьс нуѣдѣс roboѣjjas да kрѣштѣна dor.

Armѣѣѣ, kodi вѣлѣ carлѣн da помѣсѣѣѣѣсѣлѣн glavnѣѣѣ вь-ньс, kutis loнь nenѣдознѣѣн.

35 §. Oктѣбр тѣлѣсшѣ вѣсѣвѣѣѣ стѣѣѣ.

1905-ѣд voшѣ oктѣбр тѣлѣсьн roboѣjjasлѣн revolucionнѣѣ меzdьсѣмьс кьртis медьвлѣз.

Oктѣбр pervojja lunѣсѣ Moskvaьн кьртis zabastovka кѣрттуй вьлѣн изалѣс roboѣjjasлѣн. Nalѣн zabastovkaьс ву-зис став медьгьрьс кѣрттуйѣс вьлѣ. Poѣѣѣѣѣс suвтиснь. Страна pьѣti jѣзѣслѣн vetлѣмьс suвтis. Kѣрттуйьвьсѣ roboѣjjas dinѣ ѣtлаѣсиснь fabрикѣс, zavodѣс, telegraf, posta. Zabastovkaьс lois вѣсѣвѣѣѣн—став страна paшѣѣѣѣс.

Кърпѣдѣсѣсѣс тревѣѣтиснь: putкьltнь samoderzavѣѣѣс, lѣ-сѣднь 8 ѣсѣѣ изалан lun. Pѣтѣрбургьн стѣѣѣѣѣсѣн вѣшкѣд-лѣм вьлѣ roboѣjjas kotьртиснь roboѣѣ deputѣѣѣсѣс сѣѣѣ.

Tajā kadnas kļūptisņ volņennājas matrosjas pāvstēn—Kronstadtēn, saldatjas pāvstēn Moskvaēn, Kijeveņn, Xarkoveņn i mukād karjasēn.

Būd lun jonmis-ēdzis kreštānalēn mezdēšēn. Oktabr da nojabr tālēšjasēn stav strana pēkēš kojmeđ paj ujezdjasas kļūptisņ kreštānskāj vosstaņņājas. Kreštāna sotisņ 2 šurs mēnda pomeseiņčāj usadva da as kostasjuklisņ stav em-bursē, kodēs kreštānalēš grabitēmēn čāzlisņ pomeseikjas.

Revolūcija vek-ātarē paškalis.

Všeoveāj zavastovka zavoditčēnšān-ņin bolševikjaslēn partija torja būd vņēn zavoditčis robočājjasēs da kreštānēs lēšēdnē āruzjēa kļūdčēmē. Partija suē vāli, mēj sēmēn āruzjēa kļūdčēmēn pozē putkyltēn satlēšēš car-skāj stroj.

Tajā kadēn grānica saišān vois Lēnin.

36 §. 1905-ēd voēn sēvetjas.

Revolūcija dūrji kļūdčēm robočājjas, partija veškād-lēn ulēn, as pāvstēšņēs lēšēdlisņ stāčēņāj komitetjas. Būd zavod vāvšān, būd fabrika vāvšān vārjalisņ ēti deputatēn būd 500 robočāj vlē.

Stāčkajasēn veškādlisņ stāčēņāj komitetjas. Najē le-zāvlisņ listovkajas, šetāvlisņ prikazjas. Siņ stāčēņāj ko-mitetjassēs 1905 voē i artmēvlisņ robočāj deputatjaslēn per-vojja sēvetjas.

1905-ēd voša sēvetjas loisņ mijan sēvet vlastlē per-vojja pātasēn. Medvozza sēvet artmis 1905-ēd voša maj tālēšēn Ivano-Vožņēsēnskēn. No torja-ņin vāli tādčānēn robočāj deputatjaslēn Piņirsa sēvet.

Piņirsa sēvetēs vārjēma 1905 voša oktābr tālēšēn. Siņ i veškādlis všeoveāj zavastovkaēn, stav revolūcionnēj tēs nuēdēmēn. Piņirēn sēvet lēšēdis 8 časa uzalan lun, lezis zakon vālēš šorņi nuēdēm jylēš, sobranņājas nuēdēm jylēš da pečatē gizēm jylēš. Sēvet kotērtis otsāg šetēm uztēma-lēšjaslē. Aslēš prikazjassē da rasporazēnņajassē sēvet peča-tajtis aslas gāzētēn: „Известия Совета рабочих депутатов“—taz sušlēš slēn gāzētēš.

Regēdēn artmalisņ sēvetjas Xarkovēn, Odessāēn, Varsava-ēn, Rostov na Donu-ēn, i mukād promēslennāj gērēš centrjasēn.

37 §. Dekabr tēlšša ēruzjēa kypēdčēm.

Strana pēkēn revolucionnēj tēs vek-ētarē ēzjis, paška-lis. Revolucionnēj robočāj massajaslēš dvizenņē sodēmsē artalēmān bolševikjaslēn partija, aslas vozd Lēnin jort jur-nuēdēmān, suis vāčnē ēruzjēa vosstaņņē.

— Vooruzitčēmān da kotērtčēmān mi pondam lēšēdčēnē, medēm mijan vokjas-robočējaskād—polakjaskād, jevrejjas-kād, kavkazčēkād; finlandčēkād da mukēdjaskād—ki na ki kučēšēmān medbērjaš kučēnē vaz, sišmēm stroj kuzta.

— Zdoloj carēs! Med olas revolucija!

— Med olas socializm!

Tacēm kypjasēn čukēstčisnē bolševikjas robočējjas di-nē. Tajētor vozvylēn jona-na vazēn gērēs karjasēn, fabrik-zavodjas vylēn bolševikjas kotērtalisnē bojevēj robočāj dru-zinajas, snabzajtisnē ēruzjēn najēēs, velēdisnē ēruzjēnas vēditčēnē.

No car pravitelstvoēd acēs boššis revolucija vylē nas-tupajtēn. Pičirēn kapitalistjas uz vlvšēs vātisnē 75 šurs robočējās.

Dekabr pervojja lunjasē sar pravitelstvo arestujtis Pi-čirsa sēvetēs.

Pičirsa sēvetsē arestujtēm vylē vočakēv pēddi Mosk-vasa Sēvet čukēstis robočējjasēs stačka vāčnē. Medvozza lunnas-zē stačkaēs kotērtis 150 šurs robočējās.

Carizm nastupajtēmē vočakēv pēddi Moskva bērša stav strana pašta ēzjis-kēptis vl všēovēāj stačka. Ēni robo-čējjasēd ez-nin vermēnē suvtēn sēmēn stačka vāčēmē. Ro-bočējjas gēgērvoisnē, mēj nalēn ēti tuj, bolševik partijān indēm tuj—samoderzavijēlē panēd eruzjēn kypēdčēm.

Moskvaēn i mukēd karjasēn dekabr tēlšēn robočējjas kypēdisnē ēruzjēa vosstaņņē. Robočāj vosstaņņālēn centrēs loi Moskva.

Pičirsa proletariatsēd okčabrsa stačkajas vāčalēmēs mu-kād karjas šerti jonēzka slāvmis da ez vermē vooruzonnēj vosstaņņēsē kypēdnē.

Dekabr 10-ēd lunē Moskva paštalēn paškalisnē bar-rikadajas. Moskovskēj sēvetlēn vālinē ēruzjēa as robočāj družinajas. Siē družinajasnas vēškēdlis partijalēn Moskvasē komitet.

Vojskajas voslašisn̄ sərəvʲjɔn; una vojska pukalisn̄ jigan sajn̄: naealstvo ez lʲst lezn̄ saldatjasəs ulic vʲlə.

Rovočəjjas tʲskašisn̄ geroičeskəja. Pravitel'stvolʲ kovmis ʲstn̄ Moskvaə vojska otsəg.—Pitiršan voisn̄ gvardejskəj Semjonovskəj polk i mukəd vojennəj častjas.

Carškəj general Dubasov zavoditis nastupajtn̄—revolucijalʲ pan̄d suvtədīs bura vooruzitəm jon vojska.

Druzinnikjasəđ ninəmyš povtəg tʲskašisn̄, no kutʲsʲn̄ ez verm̄n̄. Carškəj puskajasl̄, pułemetjasl̄ da vintovkajasl̄ pan̄d unʲk kʲpədčʲsjasʲslən vəlīn səmyŋ revolverjas.

Rovočəj družinajas vərɣntčisn̄ Moskva dorgəgərə—Prešnaə. Tani kʲpədčəm rovočəjjas tor̄d kʲeə kʲeəšəmən kʲm̄nkə lun čəz dorjʲšisn̄ nastupajtʲš vojskajasʲš.

38 §. Prešna vʲlɔn barrikadnəj vojjas.

Moskvalən rovočəj okraina—Prešna—pəri kʲpədčʲsjas krepəštə. Stavnas sijə tupkʲšis barrikadajasən. Bombajasən, vintovkajasən da revolverjasən vooruzitčəm 500 družinnik-rovočəjjas vəlīn tajə krepəštədlən geroičeskəj nadeznəj garnizonʲs. Medvozza radjasas vəlīn bolševikjas.

Das lun čəz, ašn̄sə zalittəg, tʲskašisn̄ družinnikjas una lʲda da jon vʲna kazakjaskəd da saldatjaskəd.

— Stavnas vʲrədn̄ Prešnaəs, no pədt̄n̄ kʲpədčəmsə!—tačəm vəlī prikaz Dubasov palačlən.

Dekabr 17-əd lunlʲ pan̄da voʲə Prešnaəs vəlī kʲealəma jon kʲeən—car vojska kʲeən. Asja dor voššis uraganəj kanonada¹⁾: dugdʲvtəg pondisn̄ lʲjln̄ puskajasʲš. Vešig əti zduk ez lan̄l̄n̄ puskajas. Kʲklaşən lʲjšisn̄ kuz vojv̄d. Sotčisn̄ kerkajas i barrikadajas. Bʲzəd biən vəlī ʲrjalə seki Prešnaəđ. Vojnas lun̄n kod-zə juḡd vəlī.

Prešna ləšədčīs medvərja tʲs vʲlə. Suk eyn pʲeti pʲvavajas da čəlad vajalisn̄ družinnikjasl̄ patronjas.

No vot, ninəm vidčʲstəg, kərttujladorsən Prešnaə uškədčisn̄ vojska. Sʲla dorsə dorjʲš družinnikjas—kərttujvʲvsa uzalʲšjas—ez udit̄n̄ dorjʲšn̄sə.

Bʲzəd uragannəj lʲjšəm voštisn̄ kojmədlaşən-i.

Druzinnikjas zelədīs n̄ ašʲn̄sə stav vʲnsə, medym suvtəd̄n̄ vragjasl̄š nastupajtəmsə. Rovočəj družinajasən veš-

¹⁾ Kanonada—puskajasʲš lʲjləm.

kādļš robočej-bolševik Šedoj jort ranītis. No sijē ez enovt
tīssā, sijē i vozā-na pondis veškādļņ tīs nuādāmna.

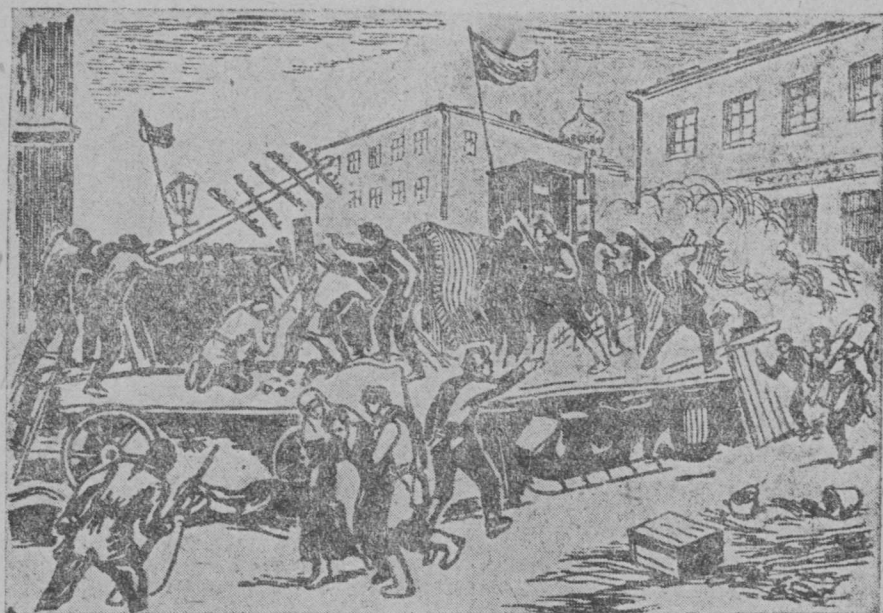
— Vzorvitņ fugas!—kūvšis sylān komanda.

Mu, kerjas, kirpiņas, eņņs—stavņs ātlaņ, pēlpočkā-
dan gorān, kūptis vylā.

Povzēm saldatjas pūsijis vārvū.

— Ura! Ura! Med olas mezdļun!—kūpda gōrzāņ
družinnikjas.

No carskāj vojskajas nastupajtisņ torpē kūēn. Gēgēr-
voana loi, māj Prešņa oz-ņin kūčs.

Prešņāņ varrikadajas.

Asjador Šedoj jort šetis prikaz: razēdčņņ.

Prešņāēs lois voštāma.

Ен рьекън, kiššēm-sotčēm gēlāņņajas рьекън čāvōlē
Prešņa. Uličasjas vūvti vetlādļēņ patruljas.

Sočinika kūvšstālē lējšēm sē: tajē gazēdčēņ carlēn
palāčasēs, lējlēņ vetlēš-munēsjasēs. Jēzēs pēdtēsjasēd kū-
ealalisņ robočējjaslēš pāterajassē, kōršālisņ ēruzējas, kū-
tavlisņ stavsē, kodi sedlis na šin ulē da nualisņ Moskva
ju vylē. Moskva ju vylēn najēs lējlisņ. Ju vylēn jēš tēri
mort sojjasēn. Vēdļāņ vāli tēdalēņ gērdēššēm jukmēsjas.

39 §. Əzjə, sotça pomeseiçej Roşşija.

Şiktjasyn, ətiləyn da mədləyn pyr-na ləblisnə kreştan-skəj vosstanəjas. So sek dırşa vosstanəjas adzəvlyş əti mortlən kazyləmys:

Misuvtim gəl kreştanin ordə. Kerkaş vəli şikt pomas, jona içət daj zeskə. Suzşətlunəş da gəllunəş şinmad jona səvlytə. Bəzd paçşan əvtə kəzəda. Pəzan vəlyə suzgə-əzjə şteklətm zolanik lampa.

— No i povodda,—səşis mijan jameik.—Ləmjələ-gar-tə, şin-ni-pel oz tədav. Çajtlim mişa pom vois mijanlə Vizədam-da, bi jugnitis...

So-taj, mişa bur jəzys: bvlaas vojsər, a bur jəzəz oz-na-i uzny...

— Əni-nə kodİ uzə?—oçjədləmən səşis kəzainəş.—Oz uzşə əni, nekodly oz uzşə... Təymas, uzim-nin... Sadmən-nin kad.

— Ti-nə eşkə kueəmzyk mestajasş loktad-munad?—bara jualis kəzain.

— Stancijaşan mi petim.

— So taj kəşan, Sizkə inə kərttuyş uzalə-nin? Masina-jasş vetlən-nin?

— Vetlən-nin.

— Siz-kə, zavastovkatə pomalisnə-nin? Siz... vənəş, suan, avu təməma. A mi vəli-na dumajtam...

— Kəzzyk-nə seşşə tijan mestajasas? Burtorjasş kəv-şəny oz?—bara kəzainəş pondis juaşn.—Ali-zə vek-na lənədən?

Sijə çəvoləstis da sustəm-ləna bara səşis:

— A menşym nəvazən piəs.. vijisnə.

— Kəznə vijisnə?—juali me.

— Siz, nagajkajasən kuləməz nəjtisnə...

— Paççər vəvşan kəlis bərdəm sə. Kəzainlən çuzəmys vərziş.

— No təymas-nin tenə, —paççərən bergəçmənen sə-şis sijə. Seşşə soddit:—gətyrəj menam... vek bərdə. Dum-vylas uşə-kə. Səmən-əd əti pi i vəli... Təymas seşşə, kəlan.

Bərdəmys ləntis, kerkaşn pukşis çəv. bvlaənkələ mur-gə povodda. Kəzain pukalə jursə kopərtəmənen; çuzəmys sələn strəg, murəstçəm.

Neuna pukalēstis čāv, sešša vara pondis vištavlēn:

— Daskākjamēsd arēs sēl vōā vāli. Sprovora vāli piēs. Pēr vāli kotralē stancijāē gazetjasla. Povodda kēt, mēj-kēt—vek kotārtē. Vajas ызd pačka, sešša ыла ылē, muzikjas dinē, petas daj ыddē. Jāzēs-ād šikt paštalaš čukārtčasnē. Bura ыddēvliēs...

Čekmunlis kod, sešša nēzjānik vara pondis vištavnē

— Nējtisnē... Stav ыšāmsē čegjalisnē.. Šinjassē perjalisnē... Sē vāvšēs jājēs lēmētjasēn lētčis-čuktalis...

— Muzikjas mi... Nājtēs, pemydēs. Ovlim gu pēkēn moz, jugēdēslēš vēšig zuvsē nēkor eg adzylāj. Parjavlim mu daj vizēdim muē, i vek-zē nadejtčim... jēšan da car-

šan milēšt vidčyšim. Dumajtlim, nē-kē mijanlē, med-kēt čelādļ olēmēs volas... So-taj ted car i jēn. Nēkueēm eskēm ēni menam avu ņi jēn dinē, ņi sar* dinē. I sēēm māv p menam jurēn: nājē-kē šilaēn, ēē-i mi šilaēn... En vidčēs, kor voasnē da jurad pekļa garovtasnē; čer vošt!

Drug ēsiņ sajas mējkē vuzārtis, ēsiņ šteklē verdas laskēšis kueēm kē mortlēn čuzēmēs.

Kəzain zdrəgmunis, terəba əsinlan bergədcis. Səşša suvtis, çer kvañitis da əvlaə petis.

Kolis murtsa mında sduk. Çəvlən kerka pəkə piştisnə sələm gudərtan sjas. Mi pondim kəvzəny.

— Zvəñitəny,—gorədis jameik da uşkədcis əvlaə, əzəsə məjvənsəşs klopnitəmən. Me sə vərşə-zə.

Şikt kuzta munəny-kotərtəny kreştana. Munan pərvizəş nalən—Gordejev pomeseik imenə də. Stav şiktəs kəptəmə varin vlə; medvozas əzd çukərən munəny gəl kreştana; nəən jurnuədə—munə medvozy—əzd çernas əvtçig tərji—mijan kəzain.

— Nəjə şiləən-kə, i mi şiləən,—ətərə sualə sija.

Veşig i das minut ez-na kol. Pemyd vojnas əzjis əzd bi: əzd bi şurja pondis gartçəny-kajny gudy jenezlan. Tajə sotçə Gordejev pomeseiklən olan kerkaş.

— O-o!.. So, taj—nəsta-na-daj,—suis jameik. Sija indis vəkədvlə. Seni siz-zə kəptəmə vizbi, vətə tələş petə.

— Bə lun sotəny,—viştəvlə menym jameik.—Vizəd-zə, tajə oz-ə-nin Voropanovskəj xutorjas sotçəny. Līvə-zə Xoneļovskəj kəzəlyş sakarvəçan zavodsə əztəməş...

Sija ləntis. Vizədə ilyəşan tədalən bi jugərjas vlə. Səşša drug gorədis:

— Əzjəmə, sotçə pomeseiçəj Roşşijəbd!

40 §. Məj vəsna 1905-əd voşa revoluciyaəs vermisnə.

Moskvaəny kəpədcəmsə vəli pədtəmə. Ta vərşə car pravitelstvo pədtis-i mukəd karjasəş kəpədcəmjassə.

Rovoçəjjaslən staçkajasəş dər-na kəptəvlişnə vəluna mestajasəny. Şiktjasəny kreştanalən volnənəñjas vələn-na-zə. No tələşəş tələşə kutis burzəka tədovtçəny, məj revoluciyaəs vermisnə-nin. Car pravitelstvo vermis as kias vlaštsə kutnə, nəzədis-na asşəs pom voəmsə.

Məj vəsna-zə 1905-əd voşa revoluciyaəs lois venəmə?

Revoluciyaəs lois venəmə sə vəsna, məj rovoçəjjas oməla vəli voouzitçəməş, nalən ez-na tərmy revolucionnəj tş nuədan opytş.

Kreştana tşkəşisnə kotərtçətag, ez tərmyməny şməla i ez səcəm çorəda, kueym çorəda tşkəşisnə rovoçəjjas. Kreştanaləş kəpədcəmjassə ez vən jətəmə rovoçəjjas kəpədc-

čamjaskād. Sь vəsna i vermislñ vragjasьd: pervaј zugādisñ robočājjasēs, revolūcijalēs medjon vñsē, a sь vārñ kokñja zugādisñ kreštanalēs kьpādcāmjasē.

Carskāj pravitelstvolē udajtčis armijaēs da flotēs veškadñ kьpādcām robočāj da kreštanaēs pādtām vьlē.

Bьdьd otsāg carlē šetis mukād stranajassa burzuazija. Ašsññs varēsjasē spašitām mogēs inostrannāj kapitalistjas šetislñ una šām carlē revolūcijaēs pādtām-zugādām vьlē. Inostrannāj kapitalistjas dejstvujtislñ roč kapitalistjaskād ētuv. Najē polislñ, medьm eškē i nalēn robočājjasēs da kreštanaēs ez voštñ Rošsijasa robočājjaslēs da kreštanalēs primersē.

41 §. 1905-ād voša revolūcijalēn tādčanlunēs.

1905-ād voša revolūcija šetis una tor robočāj klasslē da kreštanalē. Medvozzaēs una milļon lēda robočājjas da kreštana suvtislñ tьskašñ samodērzavijēkād.

— Robočājjasēs zugādisñ,—sulis Lēnin,—no tajē vēli sēēām zugādāmēn, kodi puktis poduv vozāvьlē vermēmjās sēdādñ.

Robočājjas da kreštana mičaa adzislñ ašsññs vragjasē. Najē adzislñ, mьj cars sulalē pomeseikjas da kapitalistjas dor.

Revolūcija petkādli, mьj sāmьn bolševikjas—robočāj klasslēn medrevolūcionnāj da ēti partija vermas vajēdn robočāj klassēs carizmēs venēmēz.

Robočājjas da kreštana mičaa adzislñ, mьj mezmēmsē sēdādñ najē vermasñ sāmьn ēruzjēa kiēn, carēs, kapitalistjasēs da pomeseikjasēs putkьltāmēn.

Vek-ētarē jonзьka i jonзьka robočājjas kutislñ lonē kreštanaēs eksploatorjaskād tьskašām vьlē nuēdan jurnuēdьjasēn. Uztām oligjasēn robočājjas volьvlislñ vaz gortjasas, kreštana pāvstē pьrtislñ robočāj klasslēs zilēmjasē. Torja tādčana revolūcionnāj uz kreštana pāvstēn nuēdlislñ robočājjas, kodjasēs ьstьvlislñ šiktjasē zavastovkajas vāčalām vəsna.

Juašanjas:

1. Mьj vəsna paņsьlis Japonijakād vojna?
2. Mьj mogēs car pravitelstvo vāčavlis pogromjas?

3. Къзи визăдиснь робоцѣјјас car dină munăm јылъ.
4. Мъјън тăдчанлун јанвар 9-ăд lunlăn?
5. Къзи munis da мѣјън помасис окѣавр тѣлѣсса забастовка?
6. Кѣни котѣртѣвлиснь медвоzza сăветјас?
7. Мъј вăсна вермиснь 1905-ăд воша револуцијаас?
8. Мъјă веledis робоцѣјјасăс da креѣтанаăс 1905-ăд воша револуција?

VI. OKŤABRSA REVOLUCIJA.

42 §. Тъс munăm ez-na помас.

1905-ăд воша револуцијаас пăдтăм вăгън carsкăј палаѣјас pondisнь нѣмзалиттăг наѣкавнь-нăјинь робоцѣјјасăс da креѣтанаăс. Страна пашта vetлădlisнь каратѣлнăј отрадјас. Најă загăдалиснь da лѣјлиснь революционерјасăс, meзdlun јылъ суăм вьд къвјлъ шујалиснь турмаă.

Torja jona zesкădisнь болсевикјасăс. Partijalb vara kovmis zavoditнь гушăн изавнь.

1907-ăд воша đekabr тѣлѣшъ V. I. Ľenin vara munis granica sajă. Policija мѣјвермăмъс корѣсис сѣјăс, меďм винь. Policija jona корѣшъсис єє i Stalinas. 1908 voша mart тѣлѣшъ сѣјăс arestujtisнь.

No i сѣјă позтăм шăкьд uslovijajas đьrјилъ mijan partija pondis nuădnъ ѣзъд из робоцѣјјас пăвсън.

„Revolucijaďd ez-na помас“—tazi vištavlisнь болсевикјас—сѣјăс zugădlisнь, no сълъ vara-na kolă lonъ. Bara къпăдѣcasнь робоцѣјјас da креѣтана da putкьltasнь carлъс da помeseikјasлъс vлаштă“.

Болсевикјас pondisнь лăшădnъ робоцѣјјасăс da креѣтанаăс вьл къпăдѣcamă, uvtьртъшъслъ паньда вьл къпăдѣcamă. Zagranicaьн oligăn Ľenin veшкădlis болсевистскăј partija изăн.

Stalin so къзи vištală zagranicaьн Ľeninăn из nuădam јылъс:

„Na piъš, kodjas kolтѣвлisнь Roшsijaă, zev єєăн văli seeăm topьda јitѣмнь страна пьesa робоцѣј dvizenнăkăd, къзи Ľenin, kăт єшкă сѣјă ivel đьr olis zagranicaьн. Korme volьvli zagranicaas—1907, 1908, 1912 vojасă—vek me съ ordъš adъvli zev una piшmăјas, kodјасăс măďădlisнь Roш-

šijabš praktikjas, i Lenin vek vėli tədə unzėk, čem nažė, kodjas kolčėvľisnė Rošsijā“.

Vočasėn-vočasėn robočėjjaslėn dvizenņā pondis jonmėn, burdalisnė 1905—1906-d vo dırša dojjasb. Čėkmmisnė zavastovkajas Jonmis bolsevikjaslėn partija. 1910 vošan kutis petnė bolsevikjaslėn gazet „Zvezda“. Kor 1912 vo čarskaj pravitelstvo tupkis tajā „Zvezda“ gazetsā, sė pėddi bolsevikjas kutisnė leznė „Pravda“ gazet. Gazetanas veškėdlisnė Lenin da Stalin. „Zvezda“ da „Pravda“ bėzd vľijaņņā kutisnė robočėjjas pėvstėn.

1912-əd voša mart tėľbėn Lena ju bėrdėn Sibėrn ızalėb zarni perjėšjas ez vermėnė terpitnė eksploatorjasľb loknoga nartitčėmsā da suvtisnė panėd kapitalistjasľb, zarni perjaninėn ızdalėšjasľb. Nažė javitisnė zavastovka, bėrjisnė stačėcnāj komitet da načalnikėľb javitisnė ašsėnėb korėmjassā. Bastujtėšjas korisnė kėkjamėb časa ızalan lun, sodytnė ızdon da s.v. Car pravitelstvo bastujtėšjasľb panėd mėdėdis vojska. Stačėcnāj komitetās arestujtisnė. Kor-zė robočėjjas gėtėrjasėskėd da čėladėskėd mėdėdčisnė administracija dinė kornė stačkomės mezdām jėľbš, na kužta pondisnė ľjľnė. 270 mortās vijisnė, 250 mortās raņitisnė—so-əd mėjdta vir kistisnė virjuėšjasd.

Tajā vir kistāmėb—ėruzjėtām robočėjjasės, olām burmėdnė korėšjasės ľjľlāmėb—kėpėdis robočėj massajasės. Kėzi i 1905-əd voša janvar 9-əd lun bėrn, Lena vėľn robočėjjasės ľjľlām bėrn stav strana pašta kėptisnė zavastovkajas. Piťirėn robočėjjas pondisnė vėčavnė barrikadajas, ėruzjėa kiėn suvtisnė carľb da kapitalistjasľb panėd. Kėt eškā revolucionnāj robočėjjastā nėmzalittāg pėdtalisnė, no Rošsijān revolucionnāj mezdėšām pėr kėptis-paškalis lunėš-lunā.

43 §. Mirėvāj vojna.

1914-əd voėn paņsis mirovāj vojna, kodės una vo čėz ľėšėdisnė kapitalistjas. Una millon robočėjjas da kreštana vijalisnė tajā vojna vėľas jorta-jortsā,—vijalisnė, mėdėm sedėdnė unzėk privľ kapitalistjasľb.

Vojnasā panisnė, ėtaršanėb, Germanija da Avstro-Vėngrija, kodjas dinė bėrnėzėk ėtľaėšisnė Turcija da Bolgarija,

mədarşanb — Anglija, Francija da Roşsija, kodjas dinə vərənək ətlaaşisn İtaliya, Japoniya Şevero-Amerikanskəj Sojedinoonnəj Statjas da mukəd stranajas. Jorta-jortəs vijalan tajə vojnaən əcəstvujtisn kəz gosudarstvoş-na unək.

Vojna nuədəmən germanskəj kapitalistjas nadejtisn gravitn əşşnəs ozərək suşedjassə—Anglijaəs da Francijaəs. Najə ləşədčisn mırddənb Anglijaləş da Francijaləş kolonijajasəs. Nalə kolənb vəli kolonijajas, medəm əşşnəs təvarjassə setçə vuzavn, boştəb dontəm sərjo, medəm kolonijasa rovoçəjjasəs da kreştanaəs dontəm-donəş uzədəmən perjənb gərbəş varəşjas.

Anglija da Francija vazən-zə-nin ləşədčisn uşkədčənb Germanija vələ. Tajə stranasa kapitalistjaslə es volə şələmvəlanəş germanijasa promyšlennoştən jonməməş, sə vəsna, mēj sələn jonməməş çintis naləş varəşjassə. Sə vəsna anglijskəj da frəncuzskəj kapitalistjas vazən-nin ləşədčisn zugədənb Germanijaəs, mırddənb sələş kolonijajassə, juklənb Avstrijaləş da Turcijaləş mujassə aşnəs kostən i sojuznikjasnəs kostən.

Roç pomeseikjas da kapitalistjas suvtisn Anglija da Francija dor. Najə vazən-nin zillisn mırddənb Turcijaləş stolicasə—Konstantinopol karəs. A seşən, Çornəj more vərən roç burzuazijalə vəli voşşə va tuj stav stranajasas: va tujşəs najə kəsəjlisn əktənb gərbəş varəşjas.

Kapitalistjas zev bura gəgərvoisn, mēj mogəş najə panisn vojnasə. Bəd kapitalişticeskəj strana kəsəjvlis boştəb əşşnəs təvar inalan vəl rənokjas. Bəd kapitalişticeskəj strana kəsəjvlis, medəm eşkə millon ləda kitajskəj, indijskəj, tureckəj rovoçəjjas da kreştana uzəlisn nalə vələ. Bəd kapitalişticeskəj strana kəsəjvlis boştəb nəstə-na gərbəşək varəşjas kolonijasa da polukolonijasa uvtərtəm jəzəs nartitəm poməş, kəni uzəş vəli vərvti dontəm.

No miras vərədətəm mujasəş ez-nin vəvnə, kodjasəs eşkə med pozis koknija kurəstəb. Stav mujassə-nin vəli jukləma kapitalistjas kostən. Kovmis mujassə mırddavn seəəm kapitalistjasləş, kodjas vəli vozək-nin uditəmnəş kurəstəb. Ta mogəş-i kovmis kapitalistjasləş imperialişticeskəj vojna.

No vojutəş stranajassa kapitalistjas pərjədlisn uzələş massajasəs seəəm nogən, mēj vətə tajə vojnasə najə nuədənəş as jəz intərəşjas vəsna.

Vojujtš stranajassa stav šikas popjas kypədlisn jəzjas kost nacionalnəj zykšəm, čuksalisn tškasn „jen eskəm vəsna da otečestvo vəsna“. Jenl eskəms—religijaš—vəvli medbur otsaššən pomeseikjasl, kapitalistjasl da najə pravitelstvojasl. Sijə pərijədlis rovočəjjasəs da kreštanaəs, oskis eksploatorjasl varš pərijəm vəsna jəzəs vija-ləmsə.

44 §. Kəzi bolševikjas tškaslisn vojnalə panə.

Bolševikjas, aslanš vozđ Lenin jort jurnuədəmən, stav mir vozn jəvə suvtisn vojnalə panə. Lenin erdədalis kapitalistjaslš planjassə, vezərtədis gravitelškəj vojnalš zvyllunsə.

Pront vyln saldatjas bratajtčən.

Vladimir Illiç gizlis, mɔj kapitalistjaslən, gərš razvoj-
nikjaslən vojna, kodjas venzən jorta-jortəškəd sɔ jylš, kodj

— Рѣсѣ!—мелі галасэн suis sessa.—Рѣсѣ, немец. Ме те вѣла абу скэр. Ог pondь љѣлнѣ.

No немецѣс sijас ez гэгэрво. Seki Valet suvtadis ŗten berdа assѣs vintovkasа, нузэдѣс sѣлан да povtаg ŗetis kisа немецѣ.

— Ме робоѣј,—radlаmаn pondis viŗtavlnѣ Valet. Ŗeramsla аѣs drэzzitа, kыnmа вѣттэ,—Мѣѣs-на me tenа pon-da vinѣ? Рѣсѣ!—немецѣс veŗkыd kinas jаtkыstis азаслан, mаd kinas—indis vаrlаn.—Рѣсѣ, а to mijan regыd voasнѣ!

Tаз kыssis sаmыn kыmыnkа sekund dыra. Nемецлэн ŗinjasѣs panыdаŗisнѣ Valet ŗinjaskаd, i drug—ызд ŗаламан radlаmаn lomzisнѣ nalаn ŗinjasѣs. Nемец stavsa гэгэрвоис. Voŗkov mында вэрынтѣstis да нузэдис assѣs kijassа, ŗetis Valetѣ.

— Те менэ lezan, о, me ани гэгэрвои. Те—роѣ робоѣј, kыzi i me—немец робоѣј...—radlightыrji viŗtalis sijа as kыv vѣlas.

Valet ez tadѣ немец kыvsа, no sijа гэгэрвоис, mыj љѣлѣ viŗtavlis немец-saldat. Sѣлан gадда kipydасѣs kыpаd-ѣlis да uŗus немец morас vѣла.

— No, da, me—робоѣј bolsevik. Gэгэрвоин, ѣudak? No te рѣсѣ... Prаseajtѣ, vokанэj. Vaj kitа. Mi-ад rаdnajas, а rаdnajasыd kijаŗtag oz prаseajtѣснѣ.

Najа ŗаламнанѣs гэгэрвоиснѣ mаda-mаdsа i topыda ki-na-ki kutѣsаmаn kutisнѣ vizаdnѣ jorta-jort vѣла. Neva-zаnŗa vragjas—анија sojuзnikjas—зизыd tusaa bavarec да zoѣa tusaa роѣ saldat.

Vаr рѣкѣs kыlisнѣ saldatjasлэн kokыjas. Bavarec vasnitis: „Voan klassаvэj тѣsjas dыrji mi loam аѣ okорь-наѣ. Siz-ад, jort?“—i теѣва ѣetѣstis Brustver vѣла ¹⁾).

45 §. Samoderzavijаas putkыltаm.

Lunѣs-lun vojna vekаtarа jонзѣka i jонзѣka rаzэritis робоѣјjasас да kreŗtanaас. Tазэн sijа otsalis карыn да ŗiktыn uzалыsjasас revolucionнэj meздыsаm vѣла kыpаdnѣ. Vojna vѣлн ŗirkurыd mыrkаm аtлаэдис-mаtыŗtis робоѣјjasас

1) Brustver—окорѣs vozvѣла leptаm ми, љѣsыsjasѣs sajаdѣснѣ.

da kreštanaəs, saldatjasəs, matrosjasəs da kazakjasəs. Robo-
čəjjas da gəl kreštana ətarə jonzəka kutisnə adzəny-gəgər-
vonə, mɔj mezman tujəs nalən səmən pez carskəj stroj
putkyltəmn. Ədzisnə robočəj zavastovkajas. 1917 vo zavodit-
cigən robočəj dvizenə* kutis lonə groznəj 1905 von kod.

Kolə vəlɔ ɲəzəɲd bikiɲ, medym əzjis bi. Sijə bikiɲnas
lois Puřilovskəj zavodvəvsa robočəjjaslən stačka, kodəs najə
javitisnə 1917-əd voša fevral 18-əd lunə. Robočəjjaslɔs ko-
rəmjasə ez mogmədnə. Puřilovsɔ dinə ətlaəsisnə mukəd
zavodjaslɔs robočəjjas.

Robočəjjas revoliucionnəj tɔsən vɛškədlisnə bolsevijkas.
1917-əd voša fevral 23-əd lunə ɛɟjalɔs robočəjjas, gətr-
jasəskəd da ɟəladəskəd ətlaɔn, bolsevisetskəj lozungjas kɔpə-
dəmən petisnə ɔvla vɔlə.

„Naɲ vajəj!“, „Zdoloj vojna!“, „Zdoloj samoderzavijə!“,
„Med olas stavmuvəvsa robočəjjaslən ətuvɟəm!“

Vojska ətkazitɟisnə robočəjjasəs ɔjɔləmɔs. Saldatjas vu-
zisnə revoliujador. Na pəvstɔn bolsevijkas nuədisnə ɔzəɲd
uz. Medvojɟər ətlaəsis Volənskəj polk, medvojɟər sijə gərd
znamjasə kɔpədɔs. Sɔ vərsə vətɟisnə i mukəd polkjas. Kɔp-
tis piřisa robočəjjaslən vseovəj zavastovka, kɟɟə pervojja
lunnas-zə vəlɔ suvtəma 250 řurs mort.

Fevral 27-əd lunə (mart 12-əd lunə) kɔpədɟs robočəj-
jas dinə ətlaəsisnə Piřirɔs stav vojskaɔs.

Carlən olantujəs pomařis-ɲin. Nikolaj II carlɔ kovmis
ətkazitɟəny vlašɟ kutəməřs. Carəs da ministrjasəs ¹⁾ vəlɔ are-
stujtəma.

Fevral 27-əd lun (mart 12-əd lun) ɔddəřə samoderza-
vijəəs putkyltan lunən. Sijəs putkyltisnə robočəjjas, kreštana-
kəd jitɟəmən da bolsəvisetskəj partija jurnuədəmən.

No carəs sɔvɔtəm vəřn vlašɟə as kianɔs vořtisnə
kapitalistjas. Najə ɔsədisnə asřnɔs vremennəj pravitelstvo.
Burzuaznəj pravitelstvoə pɔrisnə una gɔrɔs fabrikantjas da
pəmesekjas. Piřisa robočəjjas da saldatjas kotɔrtisnə robo-
čəj da saldatkəj deputatjaslɔs Səvet. Təəm-zə səvetjas loj
kotɔrtaləma Moskvaɔn da mukəd proməslennəj karjasɔn.
Loj dvojevlašɟijə (kɔk vlašɟ ətəə). No səvetjasə řujřalisnə
kapitalistjaslən zaseitnikjas, na dor oləřjas—mənevijkas

¹⁾ Ministrjas — medvɔlɔssa naəalnikjas, carlən otsəřəřjas.

da eserjas. Menševikjas bēd da eserjas bēd—seeām partijajas, kodjas otsāgān burzuazija razlis, kārēdlis uzalēs jēzlēš jēdīnēj revolūcionnēj front. Menševikjas da eserjas dompovod vālēn munām vāsna sēvetjasēs, vlaštsā sāmēn as kianēs pyr-zē voštām pēddi, podderzivajtisnē (kēvzēšisnē) Vremennēj pravitelstvoēs.

Vremennēj pravitelstvo vozē nuēdis vojnasē. Mu kolē pomeseikjas kiē, fabrikjas da zavodjas—kapitalistjas kiē. Saldatjas vaz mozēs kulalisnē okopjasēn. Ešgjalēm ētarē pyr jonzēka sēlis robočējjas vālē.

Menševikjas da eserjas bēd nogēs dorjisnē Vremennēj pravitelstvoēs, sēglasēn sēkēd olisnē. Najē vištavlisnē, mēj uzalēs jēzlēš vragēs—carēs—sēvētēma-nin, Vremennēj pravitelstvo-pē uzalēs jēzlēn drug, i vojnasē kolē vozē nuēdnē rodina da stav roč jēzlē burvālē.

Bolševikjas gēgērvoēdlisnē robočēj da kreštanalē, mēj Vremennēj pravitelstvoēs ēlēdlē najēs. Najē dokazēvajtisnē, mēj Vremennēj pravitelstvo dorjē burzuazijalēs intēressē. Bolševikjas sulisnē, mēj robočējjaslē kolē vlaštsā voštēnē as kiē, kolē pomavēnē vojna da kutēšēnē strēitēnē vāl olēm, kēni oz lonē naritēšjas, kodjas olēnē robočēj da kreštanalēs vir juēmēn.

Bolševikjas ētarē jonzēka kutisnē as doranēs kēskēnē robočējjasēs da saldatjasēs.

46 §. Lēnin loktis.

Podpoljēš petēm vārēn bolševikjaslēn partija kutis bēdmēnē da jonmēnē. Loktalisnē vaz voječjas, kodjasēs vālē razēdēma tūrmajasē, katargajasē da sēškajasē. Izgnaņnēš (jēz muēs) loktis-i partijalēn vozē—Vladimir Illic Lēnin.

Fevrālškēj revolūcija jēlēš juēgēs Lēninēs suis Svejcarijānē, kēni sijē una vo-nin izgnaņnēšēn olis. Illic mējēn kēlis revolūcija jēlēš, pyr-zē suis munēnē Roššijāē.

— Kolē munēnē. Piškēdēšēnē tatēs kolē ēdjēnzēk. Bēd zduk dona,—vištavlis sijē aslas jortjasēslē. Vladimir Illic jona tēzēšis, vojjas ez uz, vek mēvpalis, kēzi ēdjēnzēk vonē Roššijāē.

A vonētē jona šēkēd vālē. Munis vojna. Stav tujjassē vālē orādēma. Niēti strana ez eškē sēglašitē lēznē bolševikjaslēš vozēdsē.

Jona səkəda, mırşəmən Lēnin piškədcis roç graniçəz. Lēninib panəb Piṭiršan petis Stālin jort. Bəloostrovyn pan-
ašisn̄ gryn̄s revolucioṇer-bolsevijkas 3ynv̄jə jugəb vagonyn
naja ləšədisn̄ plan revolucioṇnəj t̄s nuəd̄n̄.

1917-əd voša aprēl 4 (17) lunə Lēnin vois Petrogradə
(ənija Lēningradə). Vəli voj. Finlandskəj vokzəl vəli əzjalə
prozektor vijasən, vəli t̄rəma roboçəjjasən da saldatjasən.
Vidç̄b̄sisn̄ aš̄yn̄s vozdsə.

I vot, ɣn̄, pem̄d s̄nədas t̄dovt̄cisn̄ vijas. So, zmej
moz bergədcəninti çuk̄ltis jugdədəm pojezd... Gryn̄mədən̄
kələsajas, parovoz puskajtiḡt̄r̄ji suvtis.

Orkestr vorsə „Internacional“. Vidç̄b̄s̄s̄jas uškədcisn̄
vagonjaslan. Vitəd vagon̄s̄s̄ petis Vladimir İllic, s̄b̄ bər̄ša
N. K. Krupskaja, i nəsta-na una jortjas.

Šmirr nol! — k̄v̄s̄is komanda poçotnəj karaul kuṣta, voin-
skəj çəstjas kuṣta, roboçəj vooruzoṇnəj otradjas kuṣta, vok-
zəl v̄ɣn̄, ploseqd v̄ɣn̄... Vorsn̄ pondisn̄ orkestrjas, i stav
vojskajas̄s boštisn̄ „na kapayl“.

Çəvlantisn̄ mort s̄jas. Səmȳn, k̄lə; vorsən̄ orkestr
trubajas. Səṣ̄sa ətr̄yr̄jən-moz stav̄s̄ vər̄zis da jurəvtis
„ura!“ — r̄b̄d̄šan, şələm̄šan.

Vladimir İllic şələm̄şan̄s da radliḡt̄r̄ji zdorovajt̄cis
stav̄skəd, mədədcis t̄r̄v̄ pokodkanas. No kor k̄v̄s̄is „ura“,
sijə suvtis da v̄t̄t̄ə ɳeuna saj-pajə vosləmən moz, jualis:
„tajə-nə m̄j?“

— Tajə çələmalən̄ tenə revolucioṇnəj vojska da robo-
çəjjas,—s̄b̄ k̄v̄v̄zisn̄.

Orjavtəm „ura“ ɣlə razalis revolucioṇnəj stolica kuṣa.
Roboçəjjas da saldatjas rad̄r̄b̄s̄ vstreçajt̄isn̄ aš̄yn̄s
vozdsə.

— Vremennəj pravitel̄stvo pərjədlə roboçəjjasəs da
kreštanaəs,—višt̄avlis Lēnin bronirovannəj avtomobil v̄lə
kajəmən.

— Jəz̄ɣ kolə mir, mu da ɳan!

— Med olas socialist̄içeskəj revolucija!

Bara goraa jurəvtis oskan s̄b̄.

Bronevik v̄ɣn̄ İllic medvoz̄z̄ās̄ p̄ris revolucioṇnəj
stolicaə. Sijə vetl̄ədlis roboçəjjas da saldatjas pəvst̄ti: stav-
lən nalən k̄r̄p̄dlun̄s pomtəm.

— Vois Lēnin! Vois voz̄d!—şorn̄itisn̄ roboçəjjas.

47 §. Мый жылъы виѣталис Ленин.

Sijā-zē voinas, kor vois Piitirā, Lēnin šornitis ызд sov-
raņņā vьлн. Sovraņņā vьлн vэlinь voļsevikjas, rovočэjjas
da saldatjas. Tani Vladimir Ilļič vištalis aššys jona tэdčana
reč. Sijā vištalis, kэzi kolэ tэskašнь rovočэjjaslь vlašt vэsna.

Lenin suis, māj varennēj praviteľstvo ņekor oz ņet rovočajjasľ da kreŝtanalь mir-ņi, mu-ņi, naņ-ņi. Siľ dorjə ozьrjasľŝ iņteresjassə i səmyņ naľ varьsjas radi ьstə vojna vьlə una millon uzalьsjasəs.

— Nekueam otsäg vremennaj praviteľstvo!—suis Vladimir Illic.

Lenin trebujtis pārstāmpyr dugādņ vōjna, šetņ stav pomeseiņaj musē krešānāl don boštāg.

— „Zdoloj grabiteļskaj voina! — Mu ņetn̄ kreŝtanalb! Stav vlaŝtā s̄v̄etjasalb! — viŝtalis sek sijā. Lenin ņor-
nitis, m̄j, bolŝevistskaj partijalb kolā t̄skaŝn̄ s̄b moḡŝ,
med̄m as ḡḡer kot̄rt̄n̄ proletariatēs da saldatjasēs. Kolā
t̄skaŝn̄ s̄v̄etjas̄n bolŝevistskaj veŝkād̄l̄m v̄sna. Seki s̄-
v̄etjas̄d, bolŝevikjas jurnuād̄m̄n, robočajjas̄b da uzalb̄
kreŝtanalb setas̄n mir, mu da nan.

Lenin şornitis, mýj roboçəjjas revolyucijasə vəçisnə ez sə
mogəş, medəm vlaštd vuzis najə eksploatatorjas-kapitalist-
jas kiə. Roboçəjjas vlaštdə as kias kolə voştə, medəm
strəitə vyl bur oləm.

I  ni taj tor v las kol  da t n  karjas n robo  jas s
da  iktjas n g l kre tana s.

48 §. Julskøj lunjas.

Bolševikjas čorēda erdēdalisn̄ Vremennāj pravitelstvo-
l̄š predatelstvoš. Robočajjas da saldatjas lun̄š-lun̄ etarē
jonz̄ka kutisn̄ adz̄n̄, m̄j bolševikjas v̄lin̄ pravēs. Mu-
cītčan saldatjas vidč̄šisn̄ mir. Ešglun̄ lun̄š-lun̄ čorzis.
Muš v̄ek-na v̄lī pomeseikjas kiēn.

Ровоңай, салдаткәй да крәстәnskәй massajas әтарә jон-
зька котьртиснь партија да сижә возд Ленин гәгәр. Zаво-
дитиснь ровоңай демонстрацијajas. Питирса ровоңайјas да сал-
датјas ez-нin әтрәгәш petавльнь вьла вьлә воlсевикјas веш-
кәдләмән, кориснь мир, му да наң, кориснь властә шетнә

sāvetjaslā. Šiktjasān kreštana pondisnā mārddavnā pomes-
eikjaslāš mujas.

Burzuazija zillis petkādā medbur revolucionnāj voj-
skaēs stolīcāš front vālē da sizān vāntāmmādnāre volucijaēs.
Tajā stavāš kārpdīs uzalāš jēzlēš protest.

Jul 3-ād lunā pitīrsa robočājjas da saldatjas āruzjā
kiān vara petisnā ēvā vālē.

— Zdoloj vojna! Zdoloj kapitalist ministrjasēs! Mu—kreš-
tanaļ! Stav vlaš—sāvetjaslā!—trebūtisnā robočājjas da saldatjas

No bolševikjaslān partija tādīs, māj abu-na jeseā staa
vānsā daštāma. Frontvāsa armijaēs abu-na vāli daštāmv
kapitalistjaskād tāskašām vālē. Ez-na stav robočājāš, stav
saldatjasāš da stav kreštanaļš gāgārvonā tāskašāmslēš vo-
zā munan tujā. Kārpdāmsā vermisnā ēškā pādānā. Sā
vāsna partija primitis stav kolana merajas, medām burzu-
azija ez zugād robočājjaslēš vānsā. Partija čuksalis mirnā
demonstracija vālē so kuēām lozungān: „Stav vlaš—sā-
vetjaslā“.

Vremennāj pravītēstvo ēāktis āruzjā vānān podavitnā
robočājjaslēš da saldatjaslēš demonstracijaēs. Front vāvšān
voisnā pravītēstvo dor-na sulalāš vojskajas da pondisnā
lājlēnā as vokjassā.

Zavodītēis rasprava—arestujtālisnā bolševikjasēs da re-
volucionnāj robočājjasēs.

Bolševikjaslēš „Pravda“ gazetās pašvartisnā. Burzuazija
pondīs mājvermānān tujāvānā-koršān Lēninās. Sijās kutāmāš
vāli kāsājāma šetnā 200 šurs sajt.

49 §. Lēnin podpollān.

Burzuazija koršīs Lēninās, medām vīnā sijās. Partija
CK suām šertī Lēnin pāris podpollā (gušān pondīs uzavānā).

Robočāj Jemeljanov zēvis Lēninās as gortas, Šestrorec-
kā, Pitīršanā pēļlēnā. Vladimīr Illīč ovmādcīs čardakān.
No dār kezlā seni ez poz ovmādcānā: gāgār vālinā una
spion da policejskājjas. Kovmis māvpāstnā nēsta gušāzēk
mesta jēlēš.

— Ēni-ād turun puktān kad,—korkā ātēd šornivā
vois Jemeljanov.—Māj-nā ēškā, Vladimīr Illīč, tījanās-kā

turun puktaninas katədlam? Mestaəs seni jona vokyn—sə-
mən vər da vizjas. bekəstuja tenə setça katəda.

Lenin oskis taje məvpsə. I askia lunə-zə Razliv nima
tə sajn, vizjas dorən terəva artmis çom. Çomsə vəçisnə
pu-uvjasəş, turunən vevttisnə. Seni-zə kuxna ləşədisnə—suv-
tədisnə voza jyla kək şurja, na vələ pəpəreg nog puktisnə
ved da əsədisnə pərt. Leninlən çomjəđ regədən lois „revolu-
cija stavən“. Lenin tani jona ızalis. Tatça sə ordə Pi-
tirəş voləvlisnə jortjas da vəştalisnə indədjas. Lenin velədis
jortjassə, kəzi kolə daştəny da nuədny əruzjəa kəpədcəm,
medym verməməys loi rovoçəjjas ordən.

Səseikjas zikəz tujvəvşs vosisnə. „Udarnəj batalionəş“
50 oficer kəvşetisnə: „libə-pə kulam, libə adzam Leninəs“.
Gazetjasən bolgisnə, Leninəđ-pə podvodnəj lodkaən pəşja-
ma, aeroplanən lebzəma. Gazetə gizəşjasəs Lenin sulis „go-
roxoəj sutjasən“, da şeravlis burzuazija vəđumkajas vələ.

Arlə dor zeravnə pondis. Çomjən ez poz koltçəny-
Jemeljanov seki suzədis Leninə pasport, kodəs vəli gizəma
Konstantin Petroviç Ivanov nim vələ.

Leninə suzədisnə parik, rovoçəj paşkəm, grimirujtisnə.
İlliçəđ stəç-zə Konstantin Petroviç kod lois, kodləş kar-
toçkasə vəli kleitəma pasport vələny.

Leninəs ləşədisnə koçegarən nađoznəj masinist ordə,
parovoz vələ. I siznas Vladimir İlliç vuzis Finlandijəa, kəni
i zəvşəsis pəsti Oktabrskəj revolucijəa.

Taşən Lenin vəşkədlis partija ızən. Sə vəşkədləm ulən
Stalin, Şverdlov, Dzerzinskəj, Bubnov da mukəd bolşevikjas
daştisnə vostaənə.

Matəştəisnə burzuazija vlaštlən medvərja lunjasəş.

50 §. Oktabr kezlə ləşədcəm.

Julskəj lunjas vərən tələş məşti Pitirən çukərtəis par-
tijaən oçerednəj sjezd. Taje sjezds muniş Leninəg; vəş-
kədlis taje sjezdnas Stalin jort. Stalinəđ orjavlytəg kutis
jitəđ Leninəđ da vəştalis sələş indədjas, kəzi kolə ızavnə.

Leninləş da Stalinləş indədsə vəştəmən sjezd suis za-
voditnə daştəny vən vlašť vəsna əruzjəa təkəşəmə.

Bolşevikjas razədalisnə listovkajas rovoçəjjas da saldat-
jas pəvstən, şornitisnə nakəd sə jyləş, məj kolə pomavnə

vojna, vātļņ burzuazijaas da pomeseikjasas. Bēdlaņ par-
ija kotērtalis Gērd gvardija otrādjas. Gērd gvardija otrādjasē
pbrisņ: karjasņ—revolucija dor šālāmšan munēs robočej-
as, a šiktjasņ—gēl kreštana.

— Tijanļ oz kov vijavņ jorta-jorttē!—bolševikjas
gizlisņ robočejjas, saldatjas da kreštana dinē čuksašan lis-
tovkajasņ.—Tijan vragjasēd—ozbrjas, pomeseikjas, fabrikant-
jas i stavēs, kodjas nakēd ētvēv munēņ. Na vlē i kolē
kēpēdņ asšēņēd ēruzjēņtē!

Lēšēdēis i burzuazija. Sijē čukērtis asšēs vņnjassē—jun-
kerjasēs da oficerjasēs, lēšēdēis stolīcaēs petkēdņ revolu-
cionnēj polkjasēs. Vremennēj pravitelstvolēn jurnuēdēsēs—
Kerenskēj, medēm pēdēņ revolucijaēs, lēšēdēis Pitirē va-
jēdņ frontvūsā vojskaēs.

Julskēj lunjas zēv bura petkēdlisņ robočejjasļ da
kreštanalē, kodjasļš interesjassē dorjē Vremennēj pravitel-
stvo. Robočejjas da kreštana munisņ bolševikjas bērša.
Šiktjasņ kreštana mērdēdlisņ varinjasļš imēņņejassē, vāt-
lavlisņ da vijavlisņ pomeseikjasēs. Saldatjas enovtalisņ
okopjassē, kutisņ munavņ gortanēs, ez kēsēņ sēsša vo-
ujtnē ozbrjas ponda.

51 §. Bolševikjasļ kolē voštņ vlaš!

1917 vo, oktābr 10-ēd lun. Zolā komnataē gušēn ču-
kērtēis partijalēn CK. Zāšēdanņē vēlas ēē vēli Lēnin. Si-
jēs ēni on tēd: tossē britēma, jur vēlas parik.

Lēnin tazi šorņitis:

—Robočejjas—bolševikjas dor. Saldatjas—bolševikjas
dor. Šiktjasņ gēl kreštana—bolševikjas dor. Poveda oves-
pēitēma. Bolševikjasļ kolē voštņ as kiē vlaš! Nuzēdčē-
ņ oz poz!

Lēnin dokazyvajtis, mēj kolē vēsē čukērtņ kēkman
stolīcaēn ētēē—Pitirēn i Moskvaēn, nēmvidčēstēgēs voštņ
protivnikēs, kējņ sēēam zduk, kor sēlēn vojskajasēs kēn-
šurē razēdčēma.

Kolē jansēdņ—torjēdņ Pitirēs, voštņ sijēs atakujtē-
mēn,—atakaē kēpēdņ flotēs, krasnogvardejcsēs da sal-
gatjasēs.

Sēsša suvtis Stālin jort. Sijē stav vēnnas dorjis Lēnin-
ēs indēdsē.

Partijalān Centrālēj Komitēt suis: „Zavoditņь vooruzonnāj vosstannā”.

Partija zavoditčis šmelēja da resitēlņaja daštņь rovočējjasēs vosstannā vļā.

Vosstannāēn veškādļņь partijalān Centrālēj Komitēt oktāvr 13-ād lunā lēšēdis Vojenno-revolucionnāj centr. Setčā pŗisņь: Staļin, Šverdlov, Dzerzinskāj, Bubuov da Uric-kij.

Centr veškādļis Vojenno-revolucionnāj komitēt uzēn.

Aššs komissarjassē Vojenno-revolucionnāj komitēt ьstalis bvd voinskēj čaštjasē. Kerenskij lezis prikaz Revkomļš komissarjassē arestujtām jļņš. No Kerenskijtē nekod-

Цілі Сmolнэјн.

ņin sek ez kьvзь. Saldatjas vāčalisņь suēmjas: „Kьvзьнь sēmņь Revkomļš prikazjassē”.

Oktāvr 25-ād lun kezlē vāli indēma nuēdnь sēvetjasļš stavrošijasa sjezd. „Mi dōljenēs sjezdlē šetņь voštām vļāšt. Nekueēma oz poz kolņь vļāstsē Kerenskij kiē oktāvr 25-ād lunēz. Dēlēsē kolē resajtnь euk talun rьtnas li-

вə vojnas. Kolə, kət mьj-a, talunja rьtə-zə, talunja voјə-zə arestujtnь Vremennəј pravitel'stvoəs, mьrdьnь əruzјəsə, ven-nь junkerјasəs da oficerјasəs",—gizlis Vladimir Illiс oktabr 24-əd lunə.

Oktabr 24-əd lunə rьtnas Lenin vuzis Smolnəјə, kəni seki vəli partijalən CK da Revkom, medьm sešan veškədl-nь vosstanьən.

52 §. Oktabrса revolucijalən pveda.

Oktabr 23-d lunə-na Vojenno-revolucionnəј komitet dor vuzis Petropavlovskəј krepoštьs garnizon, kodlən ar-šenalas¹⁾ vəli 100 šurs vintovka. Tajə vintovkajasnas loi vooruzitəma Krasnəј gvardijaəs da Vojenno-revolucionnəј komitet dor vuzəm garnizonlьs častјasə.

Oktabr 24-əd lunə Vojenno-revolucionnəј komitet və-jədis asšьs stav voјskasə Smolnəј berdə da kutis nuədнь aktivnəј voјennəј dejstvijəjas. Voјennəј vьstuplennəlь otsəg vьlə vəli Gelsingforsьs vəјədəma matrosјasəs.

Lenin orjavlьtəg veškədlis revolucionnəј voјskajasən.

Oktabr 25-d lunə voјə revolucionnəј voјskajas boštisнь vokzaljas da ju vomən vuzədan posјas. 7 čas asь-lə loi boštəma telegraf da telefonnəј stancijaəs.

Pitirьn vosstanьəlь vermanpoduvsə loi puktəma-nin. Zvьlьssə vlaštьs vuzis Vojenno-revolucionnəј komitet kiə.

Lunsərvərn 2 čas 30 minutə Vojenno-revolucionnəј komitet čukərtis robočəј da saldatskəј deputatјas Pitirsa səvet-lьs žasedanьə. Žasedanьə vьlas šornitis Lenin.

Lenin vištəvlis:

— Jortјas! robočəјjaslən da kreštənalən revolucija, kod-jьlьs vek vištəvlisнь bolševikјas, paņsis-nin. Tajə revolu-cijaьs robočəјjasəs da kreštənaəs vəјədəs pvedaə. Med olas stavmuvьsa proletarskəј revolucija!

Kьpədcəm voјskaьs rьtјador boštisнь pravitel'stvennəј stav učrezdenьəјasə-nin.

Vremennəј pravitel'stvo as oficerјasьskəd da junker-јasьskəd jərsitčis Zimnəј dvorecə.

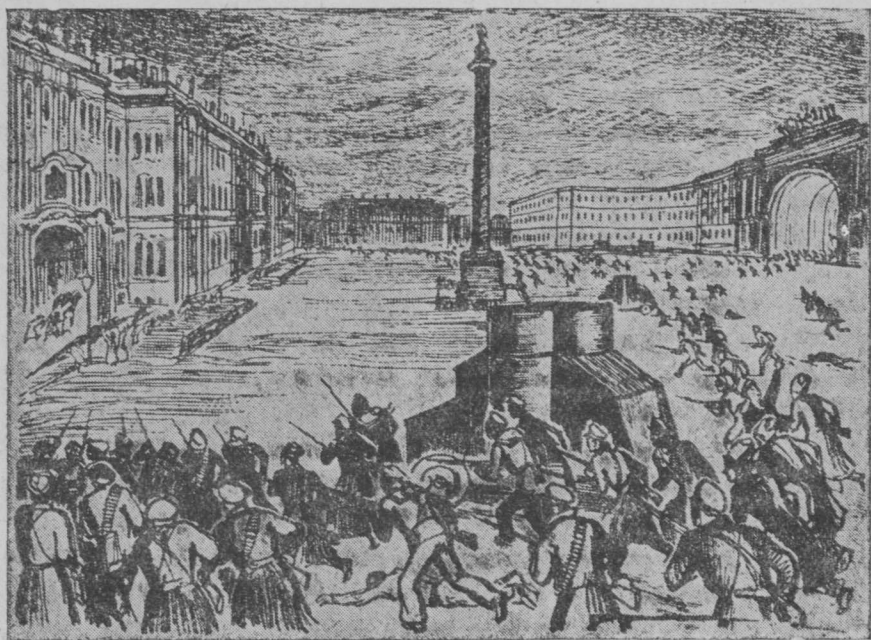
¹⁾ Aršenal—əruzјə da voјujtan kəluј vizən sklad.

Vojenno-revolucionnəj komitetlən komissar Antonov-Ovsejenko juərtis Vremennəj pravitelstvoľ medvərja trebovanņə:

— РѸ-зə řetčьнѸ. МəвравнѸ кад řetčə 20 minut. Pravitelstvo-kə oz řetčь, kutasнѸ dvorecas ѡљљнѸ ərudəjasь.

Pravitelstvo řəvolis, vočakьv ѱekueəməs ez viřtav. Žimņej dvorec gəgəřьn kutisнѸ ѡљљнѸ.

РѸtnas 10 řas 40 minutə Smoľnəжьn vořsis Stavrořřijasa řəvetjaslən II sjezd. Sjezd vьlas volisнѸ 600 delegatьř-na unьkь, kodjas řukərtcisнѸ strana řařtaləř.

Žimņej dvorečəř bořtam.

Sjezd řuřa řleditis paņřəm ѡљд тьс вəřřa, kodi munis Smoľnəжь ortsььн. Ыљн drug kьlis ѡљəm řь. Žiľ-žoľ muninь əřin řtekləjas. Ъдəн gəgəřvoisнѸ, мьј ѡi. Təřřə „Aurora“ vьľř matrosjas zalpən jirkņitisнѸ Žimņej dvorec vьlə. Zavoditcis sturm.

Gərdgvardeječjas, saldatjas da matrosjas, kodjas dvorectə kьəalisнѸ tořьd kьə, uřkəđcisнѸ Žimņej dvorec

влѣ. Вој пемѣд пѣти, лѣшан вѣн југдѣдѣмѣн, вѣтѣ гѣрѣш вѣзѣрјас муниснѣ јорта-јорт дѣнас топѣдѣмѣн робѣѣј-јас матросјас да салдатјас.

Dvoreclan ѣтарѣ локтиснѣ салдатјас тѣра броневикјас, автомобилјас. Левиснѣ верѣма вѣлајас.

— Мед олас пролетарскѣј револѣцијал!—горзиснѣ стурм влѣ мунѣш војска.

Dvorcovѣј ploseud влѣ медвоз локтис гѣрдгвардејѣјаслѣн отрад, сѣпн командѣјтис Путилов завѣдса робѣѣј—Кривенко јорт. Сер моѣ на влѣ левиснѣ пулајас. Јункерјас лѣјсиснѣ пулемјѣтјасѣш да вѣтовкѣјасѣш, сѣблѣлиснѣ бомбѣјас.

Но нѣнѣм ѣз вермѣ сувтѣднѣ револѣционнѣј војскалѣш мунѣмсѣ.

Кер бунтјас разјигтѣр да пѣсѣпасјас вѣмѣн ѣтѣѣлиг-тѣр, ушѣг-ѣтѣгѣтѣрјѣ гѣрдгвардејѣјаслѣн да матросјаслѣн отрадјас ушѣдѣиснѣ dvorecѣ пѣран вѣрѣта дѣрѣ. На вѣрѣшан воиснѣ салдатјас,—најѣ ашнанѣш тѣртиснѣ став улѣјјасѣ i ploseudјасѣ.

Јункерјас здрагмуниснѣ да ушѣдѣиснѣ dvorec пѣѣѣ.

— Возѣ, јортјас!—горзиснѣ гѣрд командѣјрјас.—По-мѣвнѣ вѣрагѣш!

I dvorec пѣѣѣн, коридѣрјасѣс да посјас влѣс, пан-шѣс медвѣрјѣ тѣс. Ѣѣрѣд тѣскѣн зѣрјѣш-зѣрјѣ пѣшѣдѣиснѣ револѣционнѣј салдатјас.

I друг гѣрдгвардејѣјас, матросјас да салдатјас ѣѣѣд сум сорѣс кѣлиснѣ наѣѣлникѣсѣш команда. Најѣ вѣсјѣлиснѣ, ѣтѣиснѣ тѣј, i на возѣ пѣтис Antonov-Ovѣjeenko јорт.

— Тѣрмас сѣѣш!—ѣѣрѣда сѣјѣ suis јункерјасѣш.—Тѣјѣн вѣѣѣ вѣрмаѣѣмнѣд зѣк-нѣн вѣѣѣѣѣ. Рѣзјѣтѣ пѣктѣлѣј! Кѣни Vremennѣј правѣтелствѣѣд?—јѣѣлис сѣјѣ.

Ѣѣи јункер вѣѣтис ѣѣѣс Ѣѣи зѣрјѣ, кѣни вѣли пѣѣѣлѣнѣ вѣѣѣѣѣѣѣм, нѣнѣм вѣѣнѣ вѣрмѣтѣм минѣстрјас.

— Vremennѣј правѣтелство ѣѣѣѣ јѣѣртнѣ, мѣј сѣјѣ ѣѣѣ вѣрмѣ-нѣн вѣѣзѣшнѣ ѣѣѣд вѣнѣш да ѣѣѣѣ,—вѣѣѣѣлис јункер.

Минѣстрјасѣс арѣстѣјтис-да, ѣѣсѣѣн мѣѣѣѣ Antonov-Ovѣjeenko вѣли-нѣн Smolnѣјѣн.

„Ура!“ гѣрзѣгѣтѣр примѣтис сѣјѣд јѣѣѣ сѣ јѣѣш, мѣј Зѣм-нѣј dvorecѣс вѣѣѣѣѣ да Vremennѣј правѣтелствѣѣс арѣстѣј-тѣѣѣѣѣ.

Таз Рошсиян октавр 25-ад лунә (въл стил шрти-кә—
нојавр 7-ад лунә) 1917-ад воҥн lois ыҥрадама капиталист-
јаслѣ да помесеикјаслѣ властә.

Сәветјаслән сјезд Рошсияәс јавитис Сәветскәј социалисти-
ческәј республикаән.

Республикаән веşkәдлнѣ сјезд вәрјис Народној комис-
сарјаслѣ Сәвет. V. I. Ленинәс вәрјиснѣ сетчә јуралѣшән.

Став му вълн медвоззавѣ gosudarstvoән pondis веşkәдлнѣ
ровоҷәј класс.

53 §. Москван Октаврскәј тѣс муҥәм.

Питирн вәрн сәвет власт пукѣсис пәсти став страна па-
шала. Сәмн әткәмнлаән, страна доргәгәрјасн, власт бер-
дн кутчѣсисн-на узалѣ јәзлән врагјас, кодјасәс zugәdis
Октаврскәј револүција. Најә мѣзѣвлисн офицерјас вѣл, јун-
керјас вѣл да бурзуазјја дор олѣ мукәд сеәм јәз вѣл.
Мѣкәмнда салдатјас да казакјас, кодјас вѣли ыламаѣ
волсевикјас јѣлѣ паşkәдәм лок виштјас вәсна, мѣкәдѣра
дорјисн-на асѣнѣ классәвәј врагјасәс. Сѣ вәсна вел una
каҥн пролетариатлән властѣ, кѣзи i Питирн, пукѣсис јона
чорд тѣс вәрн—узалѣ јәзлѣ коҥмис чорда вермаѣн бур-
зуазјјаәс дорјѣшјаскәд.

Узалѣ јәзлән врагјасѣс торјән-нн јона возсаѣсн Мос-
кван.

Москван Октаврскәј војјасән веşkәдлис Војенно-
револүционнәј комитет. Сѣлән ставѣс вѣли кар сәрас, сјә кер-
каән (ваз Tversкәј улича вѣлн, әни Gorkij нима улича),
кәни әни олә Москва савет.

Но Москвалән меdsәрѣс пәсти зәҥнас вѣли Vremennәј
правителствоәс дорјѣшјас киҥн. Налән војеннәј вѣнјасѣс јәг-
ситѣсн Кремл пѣкә, зизѣд штенјас сәјә, кѣшән кокнѣзѣк
вѣли дорјѣшн.

Војенно-револүционнәј комитет Кремлѣс кутѣшјаслѣ еәк-
тис шетчѣн. Но најә әтказитѣсн. Панѣс коѣ.

Ровоҷәј рајонјасшән гәрдгвардејечјаслән да салдатјаслән
отрадјас мәдәдѣсн кар сәрлән, чорд војән мѣрдәлисн
вѣд му пласт. Зизѣд кerkајасшән, пинәш јѣла Кремл штен-
јасшән на вѣлә серән моz зерисн пулајасән, орјавтәг лѣјлис-
н пулеметјасѣс.

Una voječjas ušinь Krasnəj plošead vьlьn, oficerjas da junkerjas pula ulьn. No revolucija vьsna ašnьsə zalittəg munьšjas—robočəjjas da saldatjas—munisnь vek-ətarə vozə. Vek torьdзьka topalis Kreml gəgər proletarskəj otradjas-lən kərt kьe.

Nojavr 1-ja lunə Vremennəj revolucionnəj komitet lezis prikaz—zavoditnь bombardirujtnь Kremləs puskajasьš. Nojavr 2-əd lunə Kreml šetčis. Moskvaьn loi səvet vlašť.

54 §. Səvet vlaštlən medvozza dekretjas.

Oktabrskəj vosstanə vərnь məd lunnas, oktavr 26-əd lunə (nojavr 8-əd lunə), rьtnas munis səvetjas sjezdlən məd zašedannə.

Tajə zašedannə vьlas suvtis šornitnь Lənin, kodəs vьb-da radləmən vstrečitisnь sjezdlən členjas. Vozdəs čoləmaligən stavən suvtisnь.

Goraa čoləmaləmjasьs kor lantisnь, Lənin prəstəja suis: — Əni mi kutčisam strəitnь socialističeskəj ovnəs.

Tajə prəstəj kьvjassə sjezds bara kьpьda čoləmalis.

— Medvojder mijanь kolə primitnь merajas mir ləšədəm kuzta. Roboče-kreštanskəj pravitelstvo stav vojujtnь jəzjasь da najə pravitelstvojasь eəktə prьštəm-pr-zə zavoditnь nuədnь šorni spravedlivəj mir ləšədəm jьlьš.

Spravedlivəj mirən, kueəməs vidčьšənь stav stranajassa robočəj da uzalьš klassjas, mi ləddam seeəm mir, kodəs kolə ləšədnь jəzльš mujas mьrdqьtəg da venəmjasльš šəm bergədtəg.

Taeəm mirsə vəzjə səvet pravitelstvo ləšədnь stav vojujtnь jəzjasь prьštəm-pr-zə,—taz vištalis Lənin.

Jurəvtis proletarskəj gimn „Internacional“.

Məd voprosən vidlavšis mu jьlьš dekret. Seni vəli gi-zəma:

— Pomeseikjasən mu ladejtəm (sobstvennost) vьrədcə prьštəm-pr da nəmšama don mьnttəg. Pomeseikjaslən imennəjasьs, stav ude(nəj mujas¹⁾), manastьrjaslən da vičkojaslən mujas stav skətnas, kəlujnas i usaqebnəj strəjbajasnas vuzənь vələštuvsa muviz komitetjas kiə da ujezduvsa kreštanskəj deputatjas səvetjas kiə.

¹⁾ Ude(nəjjas—car šəmjaən kutanajas.

Stav delegatjass, kızı ətı mott moz, gələsujtisn mu jyls dekret primitəm vəsna. Kreštana-deputatjas kырда petkədlisn asşyns radlunsə.

Oktabr vərın medmatysa lunjasas səvet pravitelstvo lezis dekretjas, kodjas şerti medgьrьs fabrik-zavodjas, bankjas, kərttujjas loi javitəma rovoçəj gosudarstvo sobstvennoştən.

Kremləs boştəm.

Səvet vlaštlis tajə pervojja dekretjassə stav uzalys jəz primitisn jona radləmən. Najəs əni leznь loi pozana səmya sьvəsna, mьj vlaštsə boştis proletariat, kodı as vozas suv-tədəma mog—vьrədnь çastnəj sobstvennoşt da strəitnь vьl, socialiştiçeskəj oveestvo.

55 §. Oktabr—stavmuvьsa revolucijalən zavoditçəm.

Roşsijasa proletariat petkədlis stavmuvьsa rovoçəjjasly da kreştanalь, kızı kolə vermaşnь aslynь vlašt perjəm vəsna. Sijə çorьd nəşystəmys, kodəs loi vəşkədəma Roşşi-

a ын помесеикјас да капиталистјас кузта, вэрзәдис налыс ыз-
даләмса еәе-и мукәд странажасын.

1918-әд воын ыpmuni—эјјис Germanијаын революција.
Germanскәј робоқәјјас jurvизын sulalis немеккәј комму-
нистјаслән ңеызд котыр. Налән воздјасьс (jurnuәдьсјасьс)
vәlinь Karl Либкнөхт да Roza Лүксембург. Germanскәј
imperator Vilгелмьс вләштә putкылтәм вәрын робоқәјјас
pondиснь котыртавнь сәветјас. Но немеккәј коммунистјас
сјә каднас зев-на еәән vәlinь. As вешкәдләм улә најә ez
вермьнь воштнь unзьк робоқәјсә. Burzuазјя вермис. Ver-
мәм вәрас сјә ңемзалиттәг zugәдис-пашvartis робоқәјјасәс.
Nалыс воздјассә—Karl Либкнөхтәс да Roza Лүксем-
бургәс—kutиснь да звер шамән vijиснь.

Еәе-и Bаваријаын (Germanијаын овләшт) vәли пәдтәма
proлетарскәј революцияәс.

1919-әд воша mart 21-әд lunә vengrijasa робоқәј класс
воштис as киә вләшт да javitis Vengерскәј сәветскәј respub-
лика.

Vengrijasa капиталистјас кориснь otsәг ортча странаса
pravitelstvoјаслыс. Сәветскәј Vengријаль паньд кьптиснь војс-
ка Rumьнијалән дај Чехо-Slovәкијалән. Francuzскәј burzuазјя
еәе-зә uçastvujtis vengерскәј революцияәс пәдтәмьн.
1919-әд воша avgуст тәльсьн, geroиçескәја dorьсәм вәрын,
Vengерскәј сәветскәј республика пәгивнитис. 10 шурс мьнда
робоқәјәс да гәл крештанаәс казнитиснь.

Әни став тајә странажасын i мукәд капиталистическәј стра-
нажасын коммунист партијажас век-әтарә jonмәнь i jonмәнь.
Na знамја улә котыртчәнь робоқәјјас да став uzалыс јәз, да
ләшәдчәнь ставмуvьвса proлетарскәј революција вәсна тьска-
сәм вьлә. A Китажьн вел ызд јукән вьлән әни ләшәдәма-
ңин сәвет вләшт.

Јуасәмјас.

1. Kodль i мьј mogьс колә vәли miroвәј војна?
2. Кьзи vizәдиснь miroвәј војна вьлә Lenin да воlсевикјаслән партија?
3. Кор да кодјас putкылтиснь car вләшт?
4. Куеәм mogјас пуктис Lenin Рошсияә voәм вәрын?
5. Кьзи Lenin вешкәдлис vooruzоннәј vosстаннә даштәмән?
6. Кор lois Октяврскәј революција (во, тәльс, lun)?

7. Kodl vācis Oktabrskāj revolūcijaas da kodl sēn veškādli?
8. Kod ordā vūzis vlašt Oktabr vārēn?
9. Kueam medvozza dekretjas lezis Sāvet pravitelstvo?

VII. KOMMUNIST PARTIJA SĀVET VLAŠT VĒSNA TĒSĒN.

56 §. Grazdanskāj vojna.

Burzuazija ez vermь miritčьnь vlašt vostāmkād-ņi, ozrlunsā vostāmkād-ņi. Oktabr vārēn pyrštēm-pyr-zā kapitalistjas panisnь vooruzonnāj tьs robočājjaslь panьd. Burzuazija sām vļā da šiktsa kulakjas vļā mьzšēmān carskāj oficerjas kьpādisnь vosstāņņajas Donьn, Kubaņn, Ukrainaьn, Šivьrьn i mukād dor mestajasьn Sāvet respublikaьn. Najā kēsjisnь putkьltnь sāvet vlaštēs, vir pyrēkā pādтьnь tom robočāj gosudarstvoas.

Мьj kolā vāli vāčnь robočājjaslь da kreštānalь? Sdajtčьnь jezьd generaljaslь milāšt ulā? Šetnь vār fabrik-zavodjasēs kapitalistjaslь, mu—pomeseikjaslь?

Uzālšjas nekueama taztā ez vermьnь vāčnь. Robočājjas da kreštāna pondisnь dorjьnь asšьs sāvet vlaštēs.

Robočājjaslь da kreštānalь panьd ātuvčisnь stav pomeseikjas, kapitalistjas, generaljas, oficerjas, kulakjas, popjas i s. v. Nalь otsašisnь mukād stranasa kapitalistjas.

Kontrevolūcija vьņjaslь panьd sulalis robočāj da kreštānalēn, kommunist partiја veškādlēm ulьn, torьd jītēd.

Zavoditčis grazdanskāj vojna.

57 §. Sāvet respublika—vragjas kьēnь.

Kapitalistjaslēn sāvet vlaštlь panьd vojnaēn medvozьs voēmьs zavoditčis Oktabr vārēn regьd mьšti. Kaledin da Dufov generaljas Don vļьn da Uralьn kьpādisnь kazacko-kulackāj vosstāņņajas. Stav siја vosstāņņajasē lois kokņia da terьba zugēdāma.

No roč pomeseikjaslь da kapitalistjaslь otsāg vļā vois inostrannāj burzuazija.

1918-ād voьn, Šivьrьn, kьpādčisnь čexo-slovakjas. Šivьrsā voštisnь-da, čexo-slovakjas mādādčisnь Urallān daj Volga pālēnēd. Čelabinsk, Samara, Sьzran, Šimbirsk, Kazan karjas veškalisnь čexo-slovakjas kiā.

Ukrainaəs boštisn̄ n̄meczjas. Ukrainasa kapitalistjas vuzalisn̄ asšp̄n̄s stranasə n̄mECKəj burzuazijal̄, səmp̄n med eškə səvet vlaštsə k̄zka v̄rəd̄n̄.

Don v̄l̄n ataman Krasnov kot̄rtis kazakjas̄s ыз̄d beləj armija da mədəd̄cis Moskva v̄l̄. N̄mecz generaljas s̄l̄s v̄d̄torjən otsavlisn̄.

Zakavkazjə boštisn̄ angličana. Najə p̄risn̄ Baku karə. 26 vakinskəj komissarəs najə kutisn̄ da l̄jlisn̄.

Vojv̄l̄n more v̄v̄lan petisn̄ anglo-francuzskəj vojska. Najə boštisn̄ Arxangelsk (Kardor) da municn̄ lunv̄v̄lan, med̄m ətlaas̄n̄ čexo-slovakjaskəd.

Tom Səvet respublika veškalis vragjas k̄b̄ə. V̄d bok-šan sijəs k̄bealisn̄ jez̄d armijajas. Nənən oz̄r oblastjasəs—Ukrainaəs, Donəs, Kubanəs, Uraləs, Šib̄rəs—vəli orədəma Moskvaš. Strana p̄ek̄n kulakjas k̄p̄ədalisn̄ vosstan̄n̄jas.

Med̄m dorj̄n̄ səvetjasəs da p̄d̄t̄n̄ kapitalistjasəs da pomeseikjasəs, 1918-əd voša fevral 23-əd lunə partija da Səvet pravitelstvo kot̄rtisn̄ Gərd armija, robočajjasl̄s da kreštanal̄s armija. Gərd armijəə v̄li priz̄vajtəma robočajjasəs da kreštanaəs. Kulakjas da tərgəvečjas, kapitalistjas da mukəd klassəvəj vragjas Gərd armijəə ez lez̄s̄v̄n̄.

Partija ыз̄tis Gərd armijəə asš̄s medbur v̄n̄jassə.

Arjav̄v̄nas Gərd armijəə v̄li-nin mil̄lon m̄nda voječ. 1918-əd voša šentavr t̄l̄s̄n̄ Gərd armija, kodən veškəd-lis Frunze jort, poməz zugəd̄is čexo-slovakjasəs da v̄tlis najəs Ural sajə.

Ataman Krasnovəs siz-zə loi zugədəma da sijə ter̄ba v̄ḡn̄t̄cis Donl̄n̄.

Nojavr t̄l̄s̄n̄, kor Germanijəə loi revolucija, n̄mECKəj armija eəe-zə vesəšis. Kommunist partijəən veškədlan Gərd armija sedəd̄is verməm v̄r̄ša verməm. Sijə boštis Ukrainaəs i Belorussijaəs—v̄tlis s̄š jez̄djasəs.

58 §. Sociališticeskəj otečestvo—opasnošt̄n̄!

Medvozza t̄s̄jas̄n̄ pašvartəm mez̄dunarodnəj da roč burzuazija ta v̄l̄ə ez miritč̄. 1919-əd vōn̄ sijə v̄l̄s̄ kot̄rtis n̄sta ыз̄d̄z̄k nastuplennə robočəj gosudarstvol̄ r̄an̄d̄.

Šib̄r̄n̄ carlən admiral Kolčak inostrannəj kapitalistjas s̄əm v̄l̄ə čukərtis ыз̄d armija—300 surs mort̄s̄. Sijə ar-

mijanas 1919-əd voša mart tälşşn Kolçak mädädçis Səvet respublikalə panəđ. Sijə boštis Ural da grəzitis Moskva vylə vojskasə mädədəmən.

Lunvıvşan Moskvalan matıstçis Dənikinlən una ləda jezd arinija, kodəs kotırtəma vəli dobrovoļeç-oficerjası, junkerjası, kulakjası da pərjədləm-bəvədəm kazakjası da kreştanabı. Francuzskəj kapitalistjas şetisn Dənikinlən una bəđşikas sredstvojas, əruzə da ovmundirovanə (kəsan-kəm).

Tajə-zə kadnas rıtvıvşan, Estonijalanşan, petis kojməd jezd armija—Judenič generallən. Judenič kəsjis mırđqınlə Piñir kar.

Bəđ vokşan vragjasən zeskədəm strana kolı nantəm, izsomtəm, nərptəm. Kərtıujjas suvtalisn. Stranabn püksis eəg oləm. Şıpnəj tif bekis gərdarmejeçjasəs i naşelennəs.

1919-əd vo vəli medşəkəđ voən Səvet respublikalə grazdanskəj vojna çəzən.

No partija i tajə kadn kuzis kotırtı pveda.

— Socialiştıçeskəj oteçestvo opasnoştınl—kəvşis partijalən çukəştçəm.

Lunvıvşan vraglş nastupajtəmsə zugədəm vərn Gərd armijalş medbzd vınsə partija veşkədis Asıvıvıvsa front vylə, Kolçaklə panəđ. 1919-əd voša gozəmn geroiçeskəj Gərd armija, vaz bolşevik,—Frunze jort, komanda uln, boštis Ural. Ufa kar uln sijə çorəda nəşstis Kolçaklş armijasə da stavnassə pısjəməz vajədis.

Kolçak tılən (mıskn) gəl kreştana da şerednakjas kotırtavlisn partizanskəj gərd otradjas da kəpədavlisn jezdjaslə panəda vosstanəjas.

Kapitalistjas dorə klassəvəj ləglun kutəmən Gərd armija suvtılətg pır vozə vətliş Şıvır kuzta Kolçak armijalş kolasjassə. Pısjisn eəe japonskəj i amerikanskəj vojska, kodjas otsaışisn Kolçaklə.

1920-əd voən, janvar tälşşn, gərd partizanjas Kolçakəs boštisn plənə. Sijəs lıjlisn Irkutsk karən.

1919-əd voša arn Judeničlən oficerskəj vandajası matıstçisn zik Piñir verdə. Səmn 25 kilometr sajnəs vəlın nəjə. As gəzetjasas jezdjas gizlisn-ñin, mıj Piñir karsə nəjə boštəmaəs-ñin.

Tajə front vylas partija ʙstis ašsʙs medbur bolʙevikəs — Stalin jortəs. Stalin jort as topʙd kinas boštʙis veškədlʙnʙ gərd armijaən, belovanditjaskəd ʙskašəmn. Gərd armija, kʙtʙə loi pʙtəma rovoʙəjjas pəvsʙs vʙl vʙnjas, putkʙltis Judeniʙlʙs vandajassə. Judeniʙ pozorən pʙsjis Estonijəə.

Gərd armija sedədis gʙrʙs verməmjas vragjas vʙlʙn ašvʙvʙlʙn i gʙtvʙvʙlʙn.

Koli səmn Denikinlən armija, kodi vəli ədjə matʙštʙə Moskvəlan. Tajə front vʙlə partija veškədis əni stav vʙnsə.

59 §. Stavən Denikin vʙlə!

— Stavən Denikin vʙlə!—ʙuksalis partija, kor Kolʙəkəs da Judeniʙəs loi zugədəma. Əni Gərd armijəlʙs medʙzʙd vʙnsə loi veškədəma lunvʙv front vʙlə.

No Denikinlən vəli kavalerija. A proletarijjaslən kavalerijəb ez vəv. Mʙj vəʙnʙ?

—Proletarij, vəv vʙlə!—vojevəja ʙukəstʙis partija.

Bara una das ʙurs medbur kommunistjasəs da komismoleʙjasəs partija mədədis front vʙlə.

Lunvʙv frontən veškədlʙnʙ partija bara indis Stalin jortəs.

Jona ʙzʙd eņergijaən Stalin jort boštʙis ləʙədʙnʙ gərd konnica. Sijə ədjə kotʙrtis Pervojja konnəj armija. Pervojja konnəj armijaən veškədlʙnʙ suvtədisʙ Vorosilov da Budonnəj jortjasəs.

Denikinlən armija paškədcis ʙzʙd frontən Kaʙpijskəj moreʙan polskəj granicaəz. Sijə boštis Ukrainaəs stavnas, Voronez, Orel da Kursk karjasəs. Sʙlən medvozza nʙrʙs—avan-gardʙs—matʙštʙis-ņin Tula kar verdə, kodi sulalə Moskva karʙan səmn 200 kilometr sajʙn.

Denikin armijələn osnovnəj jadroʙs vəlinʙ kazakjasʙs. Partija nuədʙs ʙzʙd iz kazakjas pəvstʙn. Uzalʙs kazakjaslʙ bolʙevikjas vištəvlisʙn, mʙj Gərd armija oz nakəd vojʙjt, a pomeseikjaskəd, kapitalistjaskəd da najə generaljaskəd. Budonnoveʙjas radʙn ez-ņin eəəən vəvʙnʙ trudovəj kazakjas pəvstʙs. Pervojja konnəjʙn vəlinʙ zoņ kazackəj polkjas.

1919-əd voʙə oktəbr təlʙsʙn Gərd armija, ašsʙs vʙn-jassə lunvʙv front vʙlə ʙukərtis-da, ʙorʙda nəʙstʙis Deni-

kinskaj armijaes. Gerd armija boštis Kursk, Orol, Xarkov da Voronež karjas. Pervoj konnəj armija vətədis lunvəvlan juregmən pəsjs belogvardeječasəs.

1920-əd voša maj tələšn Konnəj armija boštis Novo-rossijsk kar. Jezədjaslən koləjasəs karəvjas vələn pəsjsisn Krmə da Turcijaa. Gerd armija kiə veškalis una vojujan kəluj da una plennəjjas.

Budonnyj, Frunze da Vorosilov — stavbəš, karta dorən.

Robəçəjjas da kreštəna vələ burzuazijaləš i tajə nastup-
leņəsə loi pašvartəma. Gerd armija i əni vermis.

60 §. Połsakəd vojna.

Kət eškə Gerd armija 1919-əd voən stav frontjas vələn vragjassə zugədis, no grazdanskəj vojna ez-na jeseə pomaš. Kapitalistjas da pomeseikjas kojməd pərjaəš ko-
tərtisnə vooorozonnəj poxod Səvetskəj Rossijalə panə.

Francuzskəj kapitalistjas indəməən-çujdədəməən połskəj panjas, šo šurs ləda armija çukərtisnə-da, 1920-əd voša
aprel tələšn uškədçisnə gravitnə mijansənym stranaəs.

Təskəs jona šəkəd vəli. Mijan ovməsnym seki jona
vəli rəzəritçəma. Eəə vəli vojujan kəlujnəm. Ez tərme
şojan-juan.

Nemvidčystama voëmnas poľskėj vojska vojdersə jona ылз вєрєнтиснь Gərd armijaəs. Belopolakjas zajmitisнь Belorušsijaəs daj Ukrainalьš paj, mьrdđisнь Kijev kar.

No partijanьm šuša vizədis. Vьlьš-na sijə mobilizujtə kommunistjasəs, robočəjjasəs da kreštanaəs. Pervoj konnəj armija, Deņikinəs zugədis-da, uškəđcis poľskėj front vьlə.

Belopolakjasəs ədјə vətlisнь Kijevьš. Gərd armija ne-кьтмьнлш čorьda zugədis najəəs. Belopolakjas pьšjisнь vešə-rəgəmən. Avgust təlьšьn, 1920-əd voьn, Gərd armijalən voььn munan otradjasьs matьštčisнь 30 kilometr sajə Var-savašan, Poľsa stoličašan.

Gərd armijalən gьrьš venəmjasьs kьpədisнь trevoga stav stranajassa kapitalistjas pəvstьn. Kapitalistjas polisнь, čajtisнь, mьj proletarskėj revolucija voštəs stav Jevropaəs.

Stav Jevropa paštəьn burzuazija kutis tiržьnь. Sijə puktis una sredstvojas, medьm eškə suvtədнь gərd vojska-jasльš vozə munəmsə.

Anglija da Francija ьstisнь Poľsalь əruzјəjas, samolot-jas, vьna artillerija. Belopolakjas jonmisнь. Varsavašan Gərd armijalь kovmis vərєntčьnь.

1920-əd voьn, oktəbr təlьšьn Səvet Sojuz vəcis Poľ-sakəd mir, kod šerti Belorušsijalən kueəmkə paj da veš-kьdvьv beregsa Ukrainalən kueəmkə paj munis Poľsa k ulə. No Poľsakəd mir Səvet stranalь kolə vəli, lunvьlьn vьl vojennəj grəz kьptis-da.

61 §. Vrangeləs zugədəьm. Grazdanskėj vojnalən pom.

Deņikinskėj armijalən koləjasьs sььbьtčisнь Kьrmə. Na-jən jurnuədis burzuazijalən medvərja medəьs—Vrangel va-ron. Kor Gərd armija belopolakjaskəd-na vojujtis, sek kos-tə Vrangel poduvјasјis, daštьsis Kьrmьn. 1920-əd voša juң təlьšьn Kьrmšaņьs sijə zavoditis nastupajtnь Donbass vьlə.

Roč kapitalistjasль da pomeseikjasль otsəg vьlə vara-na vois inostrannəj burzuazija. Anglija da Francija ьstisнь Vrangellь una šəm, əruzјə, tankjas, samolotjas da oьmun-dirovaņņə.

Poľsakəd mir ləšədəьm vərьn asьs stav vьnsə partija veškədis tajə front vьlas. Lunvьlьn tьskašьš gərd vojskaja-sən veškədlis Frunze jort.

Gərd armija jona ədjən səbətis belogvardejeçjasəs Krımskəj kəsə. Medvərja da resitəlnəj təs munis Perekop dorın. Sijə təsəs nem kezlə koləs, kızı Gərd armijaən ızd geroizm petkədlan primer.

Perekop pozicijajasəs sulisnə boştən poztəmjasən. Bələşən sutugaən gartəm da una radən leptəm mu vəsna, una ızda artillerija, bronevikjas, tankjas daştəm vəsna Perekop berdsə vekni proxodəs (pıran tuj) zvləs vəli boştən poztəm jon. No Gərd armija şmela ıskədçis Perekopəs sturmujtən.

Tajə vəli nojavr 7-əd lunə. Seki, kor raboçe-kreştanskəj respublika praznujtis Oktabrılsə kojməd godovseina, front vılən munisnə sturmujtəm vılə medvərja ləşədçəmjas.

Nastupajtəs çəstjaslə kolə vəli vuznə Şivas vomən.

Şivas vuzaninjasəs otlivjas dırji vəlinə zik kosəs, libə jona lazmdəs. No prilivjas dırji vəs ojdədlis vuzaninjasəs, berdədlis najəs da sekjasə ez-nin poz najəs vuznə. Tati i suəma vəli nastupajtnə, vuznə nekımnə ças lolan otliv dırji.

— Tajə—medvərja təs. Vragəs loə vıradəma. Verməmd mijan kın,—viştavlis Frunze jort gərdarmejeçjaslə.

Kıvsisnə „Internacional“ sıjas. Udarinəj kommunističeskəj otradjas da polkjas medvoz vərzisnə voje. Frunze jort kıpədis voj vılə munəs gerojjasləs şələmjassə.

Lantlıtəg jirkə artillerija, kadəs-kadə əzjənə raketajas. Na bərşə pemədsə sərsətə prozektorlən juğəds, şvetəs. Orjavtəm vzrvjasəs vojsa pemədas bıtta gızə bi more.

Artillerijskəj vısləs stav vınsə neprijatel vėškədis provoloçnəj zagrazdeñnəjas vılə, kıtçə vėškədçəmnə Gərd armijalən glavnəj vınjasəs.

Mıjkə zev çorəda murknitis da zduk kezə vevttılis stav sumsə. Səşşə rieka-roeka kıpıtis çep vızvılən mu da iz sora ızd bi şırja,—tajə vzrv. Gəgər ın. Jəzəs berdın. Unaən ısalisnə.

Pos vılən mıtçədçis gərdarmejeç,—kıbs sılən vırəs. Sijə ıskədçis vozlan. Kotərtə pərşə kommunist, vintovkasə vozlan çurgədəma-da. Morta gı putkılta sə bərşən.

— Vozə! Ura-a-a!

ızd vınjərən Gərd armijalən geroičeskəj çəstjas boştisnə jezdjasləs medvozza vızsə. No jezdjas dorjşisnə

сорьда. Гәрд војскајас кык пәрја ушкәдчывлиснь атакаә, но бурьс ез ло.

Шивас доршан котәрән воиснь најтәшсәм свјазистјас.

— Јортјас! Примитәј сročнәј меражас! Прәтивник кәсјә вәр вәтлнь мјјанәс Шиваслаң. А Шивасын ваьс туә. Став трәпаясыс ваән ојдәмаш-ңин. Келанињјас вузнь позтәмәс-ңин лоинь. Вәргьн—ва, возьн—ви. Кытә-нә востысьнь pondam?

— Возә!—стал гәләсән шетис приказ Frunze јорт.—Рыгьстәма пыр-зә вьл атакаә сувтнь! Perekop колә воштнь, медкәт мьј!

Јон Perekop позичијјас вьлә лои вешкәдәма којмәд атака. Ваз мо-зә Perekopшан дугдывтәг лъјләнә әрудийәјас.

Тажә којмәд стурмсә Блүхер јорт.нуәдә. Сь вәрша скачitis Kasirin јортлән шизимәд кавалеријскәј дивизија. Кывсә вәвјаслән рузтәм, льдтәм шәдләјаслән зуртәм, саскајаслән сваҷәдчәм,—и водәнә Шивас moreә пөвтәм касиринскәј ес-кадронјас.

Но Perekopшан лъјшәм, со, век чинә и чинә. Бьттә зикәз лантәдчә. Којмәд атакаәс-әмәј еәе-зә зүгәдиснь?..

Телефон трубка дорьн сулалә Frunze јорт, радлан чүзәма.

— Siz... siz... siz...—кьлә, воҗа суалә кодкә шорңилъ. Сешә бергәдчис да радпыр јуәртис војечјасль:

— Јортјас! Чоләм тјјанлъ. Vrangеләс зүгәдәма. Мјјан којмәд атакаән воштәма Perekop!

Vrangелъ пысјис. Нојавр тәлъс сәргьн језьдјаслән медвәрја коласјасыс пукшиснь парокодјас вьлә да пысјиснь загра-ңиҗәә.

Vrangеләс зүгәдәмән помәшис grazдanskәј војна, ко-дәс робоҷәј классль кәвјавлиснь роҗ да иноstrannәј буржуа-зија. Страна пыекьн кадъс-кадә нәста-на әзјавлиснь кулац-кәј vosstannәјас, но Гәрд армија да робоҷәјјаслән да уза-лъсјаслән отрадјасыс најәс јона әдјә пәдталиснь. Сәвetskәј respublika venis.

62 §. Vestәј киньтә Сәвetskәј Рошшија вердъс!

Grazдanskәј војна дьрји мјјанлъ отсајиснь робоҷәјјас став миръс. Најә адзиснь, мьј сижә моҗьс, мьј вәсна тьска-шәнь сәвetskәј робоҷәјјас да крештәна, ем моҗ ставмывь-са пролетариатлән. Ставмывьвса узалъс јәз ез vermьнь сулав-

нь вокып тая тьс пуадамсьс. Наја пыр сетиснь отсэг proletariat revolucijaly.

Ровоцэјјас атказитчѝснь грузитнь да нунь эрузјаяс, сна-
разеннэјас, кодэс ыстѝвлиснь капиталистјас роц белогвардејсѝль.

Іностранныј салдатјас да матросјас, кодјасэс вѝли вая-
дэнь мѝжань паньд тьскашнь, еакьда котѝртавлиснь револю-
ционнэј кѝрэдчэмјас ас странаса капиталистјасѝсѝль паньд. На-
ја атказитчѝснь војутѝамьс, асшѝснь гѝрдармејеч-војјасэ
љѝлѝмьс.

Торја-нин тѝдчана кѝрэдчэм „Protej“ нѝма французскѝј
минонѝсеч вѝльн.

Сѝја вѝли 1919-ад во помьн. Французскѝј војеннэј суд-
нојас пыриснь Одесскѝј портѝ. Наја вешкѝдиснь асшѝснь эру-
дѝјѝјасэ ровоцэј кварталјас вѝлѝ вешкѝда.

— Болшевикјасѝ смерт!—суалиснь французскѝј генѝрал-
јас да офицерјас.

„Protej“ минонѝсеч вѝльн слүзитлис мѝханѝкѝн матрос
Andre Marti. Сѝја вѝли болшевикѝн. Andre Marti чүкѝртис фран-
цузскѝј каравнѝвса матросјасэс да виштѝавлис наль:

— Рошшѝјаьн революцѝја. Ровоцэјјасѝ колѝ веннь. Мѝ
сеѝэм-зѝ ровоцэјјас да крештѝана, кѝеѝмѝс і наја. Мѝжан ко-
лѝ отсашнь наль. Артиллеристјас, тѝ-нѝ мьј ешкѝ вѝчад, тѝжан-
ль-кѝ еѝктаснь ровоцэјјасэ лѝлѝльн?

— Мѝ pondam лѝлѝльн Bartelo генѝралѝс, —кѝввизиснь
артиллеристјас.

Сѝк коста гѝрд војска матѝштѝсиснь Одесса вердѝ. Фран-
цузскѝј матросјас атказитчѝснь ас класса војјасэ лѝлѝмьс.
Одесса лѝс сѝветскѝјѝн.

— Proklatѝј болшевикјас, —јортчѝань генѝралјас. —Zavo-
ditlam-зѝ нальс Шѝвастопољсѝ мѝрдѝдѝльн. —Наја вешкѝдиснь
тая кар вѝлас асшѝснь эрудѝјѝјасэ.

Но Andre Martiѝд ез вешсѝрѝ узав: французскѝј мат-
росјас і тѝни атказитчѝснь болшевикјасэс лѝлѝмьс. Француз-
скѝј суднојас вѝльн кѝптиснь гѝрд флагјас. Матросјас сѝлис-
нь „Internacional“. Наја лѝзиснь слүпкајас да петиснь берегѝ.

— Med olas революцѝја! Med olasнь болшевикјас! —гор-
зиснь французскѝј матросјас. Una иностранныј ровоцэјјас пы-
лиснь Гѝрд армија радјасѝ да тьскашиснь јѝздѝјасѝль паньд.

Французскѝј правѝтелствѝль коvmис сѝрочнѝја лѝзнь приказ
Одессаѝан вѝр Францѝјаѝ флот бергѝдѝм јѝльс.

Regdān i Anglijā kōvmis kornь asšs vojskas Ar-
xangelskš.

Stav mir paštalaņ robočājas suvtisnь kapitalistjaslь
paņd, mьla najē pьrnьsē šujēnь Sāvetskāj Roššijaē. Vēli
kotьrtāma ovestvo: „Vestāj kinьtā Sāvetskāj Roššija verdьs!“

63 §. Kommunistjas da nalēn vozdjasьs—medvoznьs.

Kommunist partija veškādlis Gārd armija tьskašēmēn.
Kommunistjas vek vāvlis medvoznьs medšākьdinjasьn i
medšākьd kadjasē. Kьzi medša soznatelnāj voječas, kom-
munistjas kotьrtisnь da nuādisnь vozē gārdarmeječasēs.

Gārd armijaēn veškādlisnь Lēnin da sьlēn medbur uce-
ņikjasьs—Stālin, Frunze, Vorosilov.

Grazdanskāj vojna dьrji Lēninlēn uzalan kabīnetьsvē-
li medglavnāj vojennāj stavēn. Lēnin jurnuādis respublikaēs
dorjьs Sāvetьn. Sijē ēaktьvlis, medьm vьd partijnāj da sē-
vetskāj organizacija medpervojja mestā suvtādlis Gārd ar-
mija vēsna tēdzьsēm.

Lēninlēn medbur otsašьsьs vāvli Stālin jort. Partijalēn
Centralnāj Komitēt indavlis Stālinēs ēti vojennāj front vьv-
šan mādē, revolūcijalь medāpasnāj mestajasē.

I vьdlaēn, kēni veškādlis Stālin, vragjasēs vek vermav-
lisnь, pazēdlisnь.

Stālin veškādlēm ulьn Caricьn ulьn Gārd armija paš-
vartis Krasnov atamanlьs vandajas.

„Ēni moz-na pomņita 1918 voša avgust tēlьsьs za-
voditčēmsē,—gizē Vorosilov.—Krasnovlēn kazakjasьs kotьr-
tēm čaštjasьs vēli nastupajtēnь Caricьn vьlē; najē zillisnь
Volgaē sьbьtnь gārd vojskaēs. Donbassa robočājasьs ko-
tьrtēm kommunističeskāj divizija jurnuādēmēn gārd vojska-
jas una lun čēz pьkisnь jon kazakjaslьs ušlāšēmsē. Tajē
lunjasas munlis vьvti čorьd tьs.

Tajē kadnas Stālin jortlь jona kōvmis uzavnь. Sijē, kь-
zi i vek, spokojnāj, mēvpalьs, zonь sutkijasēn ez uzlьv, čō-
rьda uzsē nuādlis armijasa stav da vojennāj pozicijajas kos-
tьn. Front vьlьn dēlaьs loi zēv ļok. Vozvьv bura lēšēdčēm
Krasnovlēn čaštjas zьrisnь mījanlьs matajtčēm vojskajas,
kodjas lunьs-lun jona činisnь-ušisnь.

Protivņiklēn front lunьs-lun ētarē topalis. Mījanlьs ņe-
kьtčē ez-ņin poz vāgьņtčьnь. No vāriņtčan tujjas jьlьs ez-i

tēdzēs Stalīn. Sīlān vāli sāmān āti kāsām, āti māvp—vermān, kāt kēzi, a pašvartn vragēs. I Stalīnlān tajā bēd kāsāmēs ēē vuzis medmatēssa jortjāsēs, i, kāt ēškā dēlās vāli vāvti lok, nekod ez māvpav, māj pōveda oz lo sedēdēma“.

— Bolševistskāj vozd!—tāzi Stalīn jēlēs šorītisnē gārdarmeječas da rovočājas.

Stalīnlān nīmēs mījan vragjāsēs vāli medpovzēdantor. A gārdarmeječas tajā nīmē kātēvlisnē jona radlēmān da bēd šēlēmān. Vorosilovēs armija lēddēvlis as bātēn.—Vorosilovkād on vōs,—tāēm vāli māvp stav voječaslān.

Stalīn da Vorosilov matrosjas pāvsēn.

Tajā stālkod mortēs as bēd vānjēnas da šušlunnas nuēdlis asēs voječasē jēzēdjaskād tēs vlē i mājē sedēdisnē pōveda vērša pōveda. Gārd armija vozd ēš—Vorosilov jortlēš—mī tēdam una podvig. So, na pēkēš ātēs tatcā gīzam.

Jēzēdjas vāli vēškēda vālanēm sēlēm. Kēzi-i vek, Vorosilov ez pukav karēn. Vojnas prikazjas šetalēm vārēn, jugdan dor sījē munis front vlē, medēm prāveritnē šetēm

prikazjas oləmə pərtəmsə. Caricənşan kymənkə kilometra sajn, Voroponovo stancijaən, lunşar gəgərən sija vəli-nin pukalə stavnəj vagonən pəzan sajn, pəškədəm karta vozən. Əsin sajn sulalisnə təvarnəj vagonjasa eselonjas. Najəən vəlinə Don vuvşan pəsjəşjas da səmən-na voəm rənnəjjas. Vagon vokşan nəylən drug kəlis pəlorədan gorədəm.

— Kazakjas!—çilzəmə, ləkgorsən kodkə gorzis. I seki ojzig-bərdigtər vagonjasəş çepəşjinsə zənvəjə pəstəm çeladjas, pəvəvəjjas, starikjas. Bintujtəm ki-kəkjasa rənnəjjas giriluk çetçalisnə vagonjasəş mu vələ, kirzig-ojzigtər najə tuplaşisnə ləa vələ. Mukədəs, gərzəjjasnas vintovkajassə topədəmə, zilisnə pinnənsə voşnə zəldə zatvorjas.

Vorosilov i stavəs, kodjas vəlinə sə dorən, uşkəçisnə-petisnə vagonəs da pondisnə vizədnə sylan-zə, kodarlan vizədisnə pəsjəşjas.

Vorosilov spokojnəja boštis pəlpom vuvşəs karabinsə da jurnas gognitəmə jortjasəs lə indis lunvəvlan: lunvəvladorşan na vələ vəşkəda skaçitis prətvniklən konnəj kolonna.

Stancijaən ez vəv səmənda vən, mədym suvtən pənə vovş prətvniklə. Vit minut məşti konnica tan-nin loas da stavəs keralas.

— Vələd-əd tenad bur,—kodkə vərvəvşan melija suis Kliment Jefremoviçlən,—ədjəzək pukşə, gaskə-i vevjalan-na pəsjənlən.

Vorosilov çivitəmə şusa vizədlis tazi suəm mōrtəs vələ. I burə seki sija adzis stancija şten vərdeş pulemet. Tədalə, puktvləməş dorjəşəm mogəş da səşsa pəsjiganəs-i koləməş.

Vorosilov tərəba uşkəçis sə dinə, boštis pulemetsə da petkədis vossinə, kanavaə. Vəşkədis dilonas prətvniklən, zdukən şujis ləntəsə da mətitis,—səşsa kəzi-taj pondis strəçitnə! Stavən uşkəçisnə Vorosilovlən otsaşnə. Gərd-armejeçjas kəşkə vajisnə nəsta məd pulemet.

No otsavnəsə ninəmla-nin vəli. Pəškəçəmə ləktəs vəla vragjasəs bəktis pulemet vī. Prətvnik razaləmə uşkəçis pəsjənlən vərvəv, şepə.

64 §. Socialiſtiſeskəj strojka vьlьn.

Grazdanskəj vojna poməz kiſtis-pazədlis i siz-ŋin bəre kolčəm promьslennostəs da ſiktſa ovməsəs. Ъзд stranaəs vəli puſ-paſ vəčəma. Fabrik-zavodjas sulalisnь. Kreſtana-lən mujasьs kollisnь kəztəg. Kərttujjas vəlinь bьttə pazav-ləm, sogmьtəm vagonjasa da parovozjasa kladbisee. Saxta-jas vəli vaən tьrəmnь.

I setčə-zə stranaəs talalis Ъзд neurozaj. Ёgjalis Po-volzjə. Una ſurs muzičəjjas, пьvəvəvəjas, čeladjas kulalisnь ёgjaləmnьſ. Bija viſəm da xolera eəe-zə nuisnь una mort lov.

Pomeseikjasəs da kapitalistjasəs verməm vərnь partija aſſьs stav vьnsə veſkədis kiſſəm ovməs zontaləm-leptəm vьlə.

Kommunistjas tajə uz vьlas vara-na medvozza radьnəſ. Partija vara kutic as vərſa nuədнь robočəjjasəs, kreſtanaəs da stav uzalьſ jəzsə razruxakəd da ёglunkəd vermaſəm vьlə.

Bara kutisnь ёnəſnь fabrikjas. Gьmakьvnь pondisnь zavodjas. Tьrbə pondisnь zontavnь vaz masinajas, fabrič-nəj zdanəjas da korpusjas. Vьl masinajas uz vьlə pondis-nь suvtədavnь. Lovzisnь saxtajas da rudnikjas. Loisnь lomtasjas: pes, neft, izsom. Zontalisnь vagonjas da parovoz-jas, kərttujjas da posjas. Uzavnь pondis transport. Ədzis strana pьsa oləmnь.

Vazən-ŋin mi zontalim-suvtədim promьslennostəs da ſiktſa ovməsəs, kodjasəs vəli kiſtəma imperialiſtiſeskəj da grazdanskəj vojnavasən.

Una vьl fabrik, zavodjas strəitaləma mijan stranaьn. Gi-gant vərſa gigant vьdmənь pomtəm paſkьd Səvet stranaьn. Nekor niəti kapitaliſtiſeskəj strana ez vьdmьvьlь siz, kьzi vьd-mə Səvetjaslən strana.

Mijan ſiktſa ovməſьd əni abu-ŋin seeəm, kueəmən sija vəvli vəjdər. Ətka posni kreſtana ovməſjas pьddi kotьrtəma 200 ſurs kolhoz da 5 ſurs sovxoz.

Robočəjjas da kreſtanaən vьl ləſьd da bur oləm strəi-təmən veſkədlə kommunist partija. Kommunist partijənm—bojevəj stav, kod i indalə-ləſədlə ətuvja plan mijan strana pьsa stav uzalьſ jəzль.

mitis resenņā sē-jībš, māj sojuž pondas uzavņ da tāskaš-
nē kommunistpartija veškādām ulņ. Sojužs kutisnē sunē
„Kommunistiskēj sojuž molodozi“-ān (KSM)¹⁾.

Kor robočajaslēn da kreštānalēn vozd —Lenin jort cu-
kēstcīs, māj socialistiskēj otečestvo opasnoštēn, —sjezd at-
kēvjēn suis mobilizujtnē front vėlē stav komsomol organiza-
cijalēš kojmed jukānsā.

Sjezd pomašigēn bārjisnē delegacija Lenin ordē mun-
nē. Sēlē kolē vėlē vištavnē, māj čuzis zolē vok slavnēj bol-
ševistskēj kommunistiskēj partijalēn —komsomol.

Kor mi pērim Illic kabinetā, —vištavlē delegacija pāv-
stēš ēti slēn, —sijā suvtis mijanlē panēd, da bēdānkād mi-
cāa kiasis.

Mi padmylim-kod. Lenin ačs pondis juašnē mijanlēš.
Mi vištālim sēlē, māj sjezd vėlēn suisnē šetnē nazvaņnē
mijan sojužlē kommunistiskējēn.

Numjalig tērji Lenin indis:

— Delēš abu nīmēn.

Sijā čavtis šinjassē mijan delegacija pāvstsa ēti nēv vē-
lē (nēlēš sāmēn ēti i vėlē).

— A kēmēn nēv tijan sjezd vėlēn? —jualis Lenin.

— Kākja nēs kēmēn, —ez terpit da, vočakēv termāšis
vištavnē Bezymenskēj. Stavēn, ēē i Lenin, šālēmšān šerāktim.

Šorni pomašēm vārēn Lenin suis, māj lūbēj zdukēn
požē volēnē sē ordē otsēgla.

Šēšsa Illic pukšis aslas gizan pēzan sajē da kēv-mēd
gizis Šverdlov jortlē, koris, medēm sijā šetis „mājvermana“
materialnēj otsēg partija sredstvojasēš. Leninlēn tajē gize-
torjēš mijan Centrālēj Komitetlē šetis 10 šurs sajt.

Mi prēštītēim Illickād kēpēd šālēmēn. Bēdēn mi tēdim,
māj komsomollēn em bur drug da nadeznēj veškādlēš.

Tazi, so, Oktabr pervojja godovseina vozvėlēn Roššijasa
tom jēzlēn revolucionnēj dvizenņēš kotērtcīs komsomol
znamja ulņ.

66 §. Māj Lenin vištāvlis komsomol mogjas jēlēš.

1920-ēd voēn, komsomol III-ēd sjezd vėlēn, komso-
mol mogjas jēlēš šornitis Vladimir Illic.

¹⁾ Leninskāj komsomol kutis tazsē sušēnē 1924 vošān, Lenin kulēm vārēn.

Lenin zuis, māj komsomolečlān medvozza mog loš
sībān, medym velādčyn, velādčyn i velādčyn.

Lenin vištavlis, māj partijaes vezēsān da vyl oveestvo
straitēsān verman lonь sāmyn sek, kor te pondān una tād-
nь, jona velādčyn. Kolē tьskašnь medbura velādčam vāsna.

Medym lonь kommunistān, kolē kuznь ātlaavnь nigaš
velādāmsā robočāj klassān nuādan tьskād da uzkād.

„Tom jāz komuništīčeskāj sojuzļ kolē lonь udarnāj
gruppān, kodi vьd uz vьlн šetā otsāg, vьdlaān petkādā
asšs zaciņ,—vištavlis Lenin.

Vьd oveestvennāj uz vьl н, vešigtā medša zola uz vь-
lн, ās fabrikн, zavodн, sovhozн, kolhozн komsomo-
lečjasļ kolē lonь medvozn, medym zvьlš lonь bur le-
niņecjasān.

Komsomolečļ kolē vermašnь robočāj da kreštānā
paņd munān stav vragjaskād, kodjas torkalānь mijaн stra-
naān tečnь socialištīčeskāj oveestvo.

67 §. Grazdanskāj vojna bi pьekн.

Pervojja sjezd bārн komsomollš stav vьnsā vāli veš-
kādāma vьdladoršān voš vragjasš Sāvet stranaes dorjām
vьlā.

Kьmьnkā lunān loi pārtāma olāmā mobilizacija jьlš
suām. Sojuz šetis front vьlā 10 šurs komsomolečās. Unaān
front vьlas munisн dobrovolnāja.

Ez vāvlн seeām frontjas da armijajas, kāni medym
eškā ez tьskašnь, ez kuvн, vragās ez nājtnь da vennь
komsomolečjas. Gārd armija radjasād grazdanskāj vojna
čāzān prājditisн 75 šurs komsomoleč. Ne eea geroičeskāj
povedajas gizāma komsomol istorijā.

Komsomol VIII-ād sjezd vьlн vāli komsomoleč Hiz-
nāk, kodi novlādliis kuim Gārd znamja orden, kodjasās
zasluzitliis grazdanskāj vojna vьlн. Māj vāsna-zā Hiznāk jort
kuim ordensā boštis?

Nemečjas mьrddisн Ukrainaes. Daskvajt arāsa Hiznāk
jort nemečjaskād tьskašām vьlā kotьrtis povstaņceskāj otrād.
Sijā ez zdrāgmun, kor tom organizator vьlā lāgkutāmьsla
nemečjas voisнь sь šiktā, pāgьš baļs dorā, da sotisнь sь-
lš kerkasā. Nāsta ziļьka sijā boštis čukārtнь tom jāzās.

otradjasə. 1918-əd voєn, kor matyštčisnʹ gərd vojska, Xiznak jort kitʹr mʹnda voječjaskəd—əti povstančeskəj rotaən—mʹrddis Pavlograd kar da 500 nemečəs ovezoruzitis.

Voisnʹ gərdjas. Xiznak šetis gərdjaslʹ assʹs povstančeskəj rotasə. Sijə ez-ŋin sešša kəsʹj jurnuədnlʹ rotaən tajə lunšanʹs, kor sijə medvozbaš adzis „Šmert livə pveda“ ŋima bronevikəs.

Xiznak munis bronevik vʹlə. I Šineļnikovo stancija ulʹn, kəni gərdjas čorʹda tʹskašisnʹ petlurovskəj častjaskəd, me-đm pərjədlʹnʹ neprijateləs, sijə leptis jezʹd flag. Kor-zə bronevik matyštčis petlurovečjasən zajmitəm stancija verdə, Xiznak əəktis voštʹnʹ bi. 300 petluroveč ušʹnʹ, mukədjasʹs pʹsjisnʹ. Stancijaəs loi voštəma.

No petlurovečjas doza torʹda suvtisnʹ Fastovo rajon-ŋn. Kʹk vezon čəz kʹšsis čorʹd tʹs. Bəd lun petlurovskəj bronevikjas matyštčvʹlisnʹ gərdjas dinə matə. Xiznak kəsʹj-sis mʹrddʹnʹ petlurovečjaslʹs bronevik, kodi novlədlis as atamanʹslʹs „Šimon Petlura“ ŋim.

Ŋol povtəm šələma mort, Xiznak jurnuədəmən, voštə-lisnʹ bombajas da jugdandor enovtisnʹ assʹnʹs broneviksə. A rʹtnas ŋol jort bergəđčisnʹ neprijatelʹskəj bronevik vʹlʹn, „Šimon Petlura“ vʹlʹn.

Kʹzi-zə najə mʹrddisnʹ sijəs?

„Šimon Petlura“ voštis bi mijan kavalerijskəj razvedka kužta, kodi vəli zevšəma kərttu j dorʹn vər kust pʹekʹn. Mijan jortjasʹd uškəđčisnʹ sešan, matyštčisnʹ neprijatelʹskəj bronevik verdə da vošsainas sʹvʹtisnʹ kʹmʹnkə bomba. Komandašʹs unʹzʹk jəzsə najə vijalisnʹ da broneviksə mʹrddisnʹ.

Komsomolečjas ez səmʹn gerojskəja tʹskašnʹ, no i gerojskəja kulisnʹ. Torja təđčana geroizm petkədlisnʹ de-ŋikinskəj podpolʹeŋ uzalʹš komsomolečjas.

1920-əd voєn, janvar 6-əd lunə, Odessa karʹn deŋi-kinskəj oxranka zʹver šamən kazŋitis 9 komsomolečəs, pod- polʹnəj uz nuədəmʹš. Tajətor adzʹlʹsʹjas so kʹzi vištələnʹ junəj kommunarjas kuləm jʹlʹš.

Stav izdevatelʹstvojasʹs i pʹtkajasʹs zʹverməm belogvar- dečvʹlən ŋinəmə ez vajədnlʹ. Komsomolečjas morəs pʹekas zebisnʹ ožzəmsə i stav jualəm vʹlas čəvolisnʹ, ŋinəm ez vištavnʹ. Stavnʹslʹ nalʹ vəli určitəma šmertnəj prigovor.

Janvar 5-əd lunə, rıtnas, najəs kəsəjəñ vəli lıjlıñ. No karauljas—i pervojəyəs i mədəs—əikazitçisñ najəs lıjñ nuədəmıś. Janvar 6-əd lunə, vıllunə, na dorə loktisñ kımıñkə jezəđ oficer. Najə vıđ nog izdevajtçisñ tom jortjas vıln, nəjtisñ najəs vezər vostəznıś. Seşşə kıkisñ kəvrəgə, kəni i pondisñ loknogən vijavñ. Unaən ez-na srazu kuvñ. Najəs prikladjasən estədalisñ (добивали).

Tajə əkmıś jortıś kolisñ so kueəm zapiska, kodəs vəli jəzədəmə askija lunnas-zə „Odesskəj kommunist“ qıma podpolnəj gazetın.

„Əkmıś kommunist, kodjasəs janvar 4-əd lunıñ, 1920-əd vov, suəmə lıjlıñ, jortjası ıstəñ medəərja çoləm.

Şıjəm tıjanlı poməz vura nuədñ mıjanlıś ətuvja ız-ıltəs. Kuligən mi radlam da çoləmaləm Gərd armıjalıś gırıś venəmtjasən vovə munəmsə. Nədejtçəm dəj eskəm kommunist oləmə. Med olas Gərd armija! Med olas Kommunistçeskəj internacional!

Osuzdornəjjas: Dora Lıvarskaja, Ida Krasnoseekina, Jazə Rojxman, Lev Şpıvak, Boris Duñinovskij, Vaşilij Petrenko, Misa Pilman i Poła Vark.

Taz tıskaşlisñ komsomoleçjas—rovoçəj klass vəsna şələmıś tıskaşsıjas.

Grazdanskəj vojna vıln vojevəj zaslugajas vəsna komsomoləs nagrađitisñ Gərd znamıja ordenən.

68 §. Komsomol—strojka vıln.

Vojennəj front pomaşıs—zavoditçis trudoəj front. Vıntovkaəs komsomol vezis stanok vılə, plug vılə, knıga vılə.

Zavoditçisñ strəitçıñ vıf fabrik-zavodjas. Vıf nog partıja pondis ləşədñ muviz ovməsəs. Uđarnəj brigadajas-ıñ, uđarnəj cexjasıñ tıskaşə komsomol.

Ez eəə vəvıln komsomoleçjas-gerojjas grazdanskəj vojna vıln, avı eəə seeəm gerojıś l ızəđ strəitçəmıñ. So na rıekıś ətkımyıjas.

Nızegorodskəj avtozavod vıln təlşşıś-təlşşə vəli pro-ırv. Sekı komsomoleç Viktor Sorokin askod-zə jortjasıś kotırtis uđarnəj brigada. Brigada pondis suşıñ „Avtostroj-lən proizvodstvennəj kommuna“. Kommunarıjas petkədliś ızaləmas zıvıvılə vura ızaləm. Viktor Sorokin, jon komsomoleç, şammis toıyda kotırtıñ jortjassə. Strəitçən ız vıln kommuna loıs vovınnıñşən. Na vərşə pondisñ kışşıñ i

mukəd rovočəjjas. Pročəvsə lois vьrədəma. Sorokin komsomolečəs nagraditəma Trudovəj znamja ordenən.

Straitčə vəli Stalingradskəj traktornəj zavod. 15 metra sudta vьlnəjn kolə vəli štekləavnь korpusjas. Sulalisnь kəzьd lunjas. Vevdoras, posjas vьlās, lun i voj lomtьšisnь kərt pačjas. No kəzьd təv svučkis tupkavtəm kərt ramajas kostəd. Uzavnь vəli jona šəkьd. Štekoleikjas uzavnь ətkəzitčisnь.

Seki uz verdə voštšisnь 200 komsomoleč. Əti pərbьš štekoleik kəsjьsis naən veškədlьnь. Stavən najə kajisnь posjas vьlə. Kьkšə mort pьkьjn vəlinь 25 komsomolka.

Bojevəja voštčisnь uz verdə. Səmnь kadьš-kadə komsomolečjas matьštčьvlisnь pač verdə, sondədisnь kinьsə da bara uz verdə voštčьvlisnь.

Tom rovočəjjas kinьsə ranitavlisnь, no uezьš ez enovtčьvnь—vek vozə i vozə puktalisnь šteklə plastas kəzьd kərt rama kostjasə. 28 šurs kvadratnəj metra pašta plošead štekləalisnь komsomolečjas muə letčьvtəg.

Socializm straitəmnь komsomolečjasən petkədləm taeəm geroičeskəj primerjastə pozə vajədnь una šursəs.

Gьrbьš vermənjəsən komsomolečjas tьskašənь šiktjasьn kolhozjas da sovhozjas straitəm vəsna.

Socializm straitəmnь geroičeskəj uz vəsna komsomoləs nagraditəma Trudəvəj znamja ordenən.

Komsomol—morskəj da vozdušnəj flot vьlnь sef. Sijə jonmədə stav stranajassa kapitalistjas uškədcəmnьš SSSR-lьš dorjьšan vьnsə. Sijə nuədə ьzьd uz Gərd armijaьn i flotьn. Stav komsomolečjas velədcənь stəča lьjьšnь, protivogazən vəditchьnь. Lotčikjas skolaə munənь medbur komsomolečjas. Najə velədcənь vinь vragjasəs samolotjassən. Minonošecjas vьlnь, krejserjas vьlnь i vьdlaьn pozə adzьnь komsomolečjasəs. Narkomvojenmor Vorosilov jort komsomol sjezd vьlnь ezəd veš vištavьl:

— Me čorьda eska, mьj tijan pьkьbьš vьd mort nekueəma satlaštəg kəsjьšas daj loə dašən voštьnь vintovka lивə munьnь puskə dinə da samootverzennəja pondьnь dorjьnь ašьšs socialištčeskəj otečestvosə, sь vьlə-kə vragjas uškədcəsnь.

Komsomol nuədə ьzьd uz tom jəzəs da ašьšs šmenasə—pionerjasəs—vošpitajtəm kuza. Komsomol voštis sefstvo

всёобщим образом да создаётся школа, в которой воспитывается новая молодёжь.

Комсомол—партией молодёжи. Партией, которая воспитывает в нас героическую волю. Партией, которая воспитывает в нас героическую волю. Партией, которая воспитывает в нас героическую волю.

69 §. Том жазлан Коммунистическэж Интернационал (КИМ).

Мушар пастан став странайас дэла комсомолэн знамя. Став странайас бидмэнь комсомол организациа-жаслан радяс.

Коммунистическэж партиайас вежкэдлэм улэн граничасай-са комсомолэжас Ленин велэдэм шэрти тэскашэнь ас вря-жасьскэд—капиталистжаскэд.

Том жазлан Коммунистическэж Интернационал котэртэ ком-мунистическэж том жазэс, коджас тэскашэнь ставму вьлас ком-мунизм лэсэдэм вэсна.

Революционнэж том жазэс буржуазия сьлалэ турмажасэ, вьжалэ, ьсталэ катаргаэ. Но кэт мьж-а, комсомолэжас оз ли-чэднэ тэс нуэдэмсэ. КИМ лэсэдэ век вьлэс-вьл том гово-чэжжасэс да том крештанаэс капиталкэд тэскашэм вьлэ.

КИМ и сьлэн став организациа-жасэс тэздьшэнь зола вок-жасэс—пионержас да октабрата вэсна. Сь вежкэдлэм улэн бидмэ-пашкалэ чэладлэн, пионержаслэн и октабрата-лэн став му вьлэн коммунистическэж двизеннэ.

Жуашанжас:

1. Кудэм воён котэртэс том жазлан Коммунистическэж сојуз?
2. Кудэм медгьрьс овязанноштжас комсомолэжаслэн?
3. Кьзи комсомол тэскашэс сэвет власт вэсна?
4. Кьзи комсомолэжас тэскашэнь сэвет странаэн социализм стрэ-тэм вэсна да СССР-лэс дорьшан вьн жонмэдэм вэсна?
5. Мьж сийэ КИМ?

IX. ПИОНЕРЖАС.

70 §. Пионержас.

Медвозза пионер отряджас чүзинь Сэвет странаэн 1922-эд воэ. Сийэ кадшан пионер организациа бидмэ воэс-воэ. Дас

vo tʁig kezlə (1932-əd voša majn) sijə vʁdmis 6 millon mortəz.

Tom pionerjaslən detskəj kommunističeskəj organizacijajas proletarskəj čeladəs vospitʁvajtənʁ kommunistjasən. Pionerorganizacija vospitajtis una millon čeladəs da asʁs una surs pionerəs vuzədīs komsomolə.

Pionerorganizacija nuədə ʁzəd iz grānिकासajsa jortjaslʁ—kapital uʁnikjaslʁ—otsəg ʁetəm kuzta. Sijə otsalə kapitaliʁičeskəj stranajassa detskəj kommunističeskəj gruppajaslʁ tʁskaʁnʁ robočəj da kreʁtana vragjaskəd.

Pionerjas ʁetənʁ otsəg as zoła jortjaslʁslʁ—oktəbratalʁ. Tom pionerjaslən zakonjasʁs viʁtalənʁ:

Pioner oz kez robočəj klass deləʁs da Illiç zavetjasʁs.

Pioner—medbur drug i jort robočəj da kreʁtana čelədlʁ, stavmuʁvʁsa uzalʁs čelədlʁ.

Pioner ziłə tədəmlun sedədnʁ daj jortjaslʁslʁ velədčənʁ otsalə.

Pioner—kommunistlən i komsomolečlən zoła vok i otsəʁs kommunistm vəsna tʁskaʁəmnʁ.

71 ʁ. Pionerjas novlədlənʁ Ləninlʁs nīm.

1924-əd voša maj təlʁsə Moskvaʁn Krasnəj ploseqd vʁlʁn vəlī pionerjaslən parad. Čeləd ʁetisnʁ torzestvennəj oveseaṇṇə.

Parad da torzestvennəj oveseaṇṇəsə primitisnʁ pravitelstvo členjas, mijan partijalən Centralnəj Komitet da Moskvasa da mukəd karjassa una surs uzalʁs jəz.

Vəvlʁtəm ʁerpas vəvli seki Moskvaʁn. Zirdalan juḡəd sondi ulʁn Krasnəj ploseqd vəlī ləstaʁə una surs gərd galstukən, una gərd znamjaən. Jurgisnʁ varaban sʁjas.

So, orkestr vorsis „Internacional“.

Lənin mavzolej tribuna vʁlə petis komsomol CK-lən ʁekretar da suis:

— Jortjas, tom pionerjas! Tom jəz kommunističeskəj sojuz CK nīmʁan javita, mʁj talunja lunʁan junəj pionerjas boʁtənʁ vʁl nīm, najə suʁənʁ Vladimir Illiç Lənin nima detskəj kommunističeskəj gruppajasən.

Nol časʁn lunservəḡn tribuna vʁlə petis pəḡʁs bolʁevik Feliks Kon.

— Том jortjas! Мeнѣм, эѣи меdпѣрѣс jортлѣ, еѣктѣма примитнѣ тѣжанлѣс торзественнѣј овесеѣннѣ. Лоѣј даѣѣ!

— Рѣр даѣѣ!—jurѣbtis Krasnѣј ploсеад паѣта.

Jeзѣд, зор jurѣsijas Feликс Коn lѣddѣ торзественнѣј овесеѣннѣ. Ѣurs pionѣrjas сѣ вѣрѣша povторajtѣнѣ вѣд кѣв торѣн.

No vot суѣма-нѣн loi меdвѣрѣја кѣвjas. Feликс Коn вѣра-на ѣукѣстѣ ploсеад паѣта паѣкѣдѣм, гѣрд галстукjasѣ ѣѣлад more дѣнѣ.

— Junѣј pionѣrjas, помнитѣј таѣј ѣзѣд лунсѣ—1924-ѣд voѣша мај 23-ѣд лунсѣ, i сѣјѣ кѣсѣѣѣмсѣ, коdѣс ti ѣетид, олѣмѣ пѣртнѣ вѣк лоѣј даѣѣ!

— Рѣр даѣѣ!—вѣра кѣвѣс Krasnѣј ploсеад паѣтаѣн.

72 Ѣ. Vѣлѣзѣк коммуѣзмлѣс знамѣја!

Komsomoleѣjas даѣтѣнѣ аѣнѣсѣ сѣ вѣлѣ, меdѣм lonѣ партијасѣ бур ѣленјасѣн. Komsomol—partѣјалѣн ѣмена. A pionѣrjas—komsomollѣн ѣмена. Meд lonѣ soзнѣtelнѣјjasѣн, stoјkѣјjasѣн, суѣсјасѣн, pionѣrjasлѣ jona kolѣ узавнѣ ас вѣланѣс.

Stav komsomoleѣjas да pionѣrjas voзѣ партија суvtѣдѣ mog—velѣдѣнѣ, velѣдѣнѣ i velѣдѣнѣ. Ёѣе i skolaлѣс партија treвѣјтѣ, меdѣм сѣјѣ ѣѣладлѣ ѣetis unзѣк тѣдѣмлун. Komsomoleѣјasѣн да pionѣrјasѣн-зѣ партија treвѣјтѣ, меdѣм наѣѣ ѣорѣда воѣѣsisнѣ sedѣднѣ таѣј знаннѣјasѣ (тѣдѣмлун), меdѣм наѣѣ i аѣнѣс velѣдѣisнѣ i jортjasлѣ otsalisнѣ velѣдѣнѣ.

Pionѣrjasлѣ kolѣ lonѣ skolaѣн меdвѣр velѣдѣѣsјasѣн. Nalѣ kolѣ вѣра пуктѣнѣ skolaѣн velѣдѣнѣ узсѣ, иѣѣstvѣјтнѣ skolasѣ stav oveestvenнѣј oргѣnѣzацијасѣн, вѣд узѣмуннѣ меdвозѣн i ас вѣрѣша нуѣднѣ мукѣд ѣѣладјасѣс.

Stavsoјuzsa I-ja pionѣrskѣј ѣlot vѣлѣн vaz boлsevik Kaганoviѣ jорт viѣtalis pionѣrjasлѣ:

— Ti novlѣdlad гѣрд галстукjas. Помнитѣј, мѣј гѣрд галстукѣд сѣјѣ абу paradнѣј forma. Гѣрд галстукѣд, коdѣ тај тѣжан морѣсѣн ѣсѣлѣ, краѣitѣма una ѣо i ѣurs воrѣѣjas вѣрѣн. Una ѣurs тѣскаѣѣsјasѣс ѣsлиснѣ да lѣјlisнѣ помeseikјas да kapitalistјas. Una ѣurs тѣскаѣѣsјas сѣѣmisнѣ ѣармајasѣн. I коr нуisнѣ revolucѣoнѣrјasѣс gez jѣлѣ зѣгѣднѣ, nalѣ суalisнѣ: „So тѣжанлѣ гоlѣанѣд галстукѣс“.

No mi putkyltim uvtartysjastə. No jurnysə puktəm tskasysjas pyddi bydmisnʹ i bydmənʹ una millon mijan čelad, kommunizim vəsna tskasysjas. Byzd šələmən da čəštən novlədləj tajə gərd galstukjassə. Topʹda kianʹd kutəj komunizmlʹš gərd znamjasə.

Tijan gərd galstukʹd kuim peləsnas petkədlə kuim pokolennəlyš jicəmsə. Me tijanəs čələmala medʹbyzd pokolennə nimšan, kommunarjassan, bolsevistskəj partija nimšan.

En vunədəj, tijan gərd galstuknʹd—kuim pokolennə kost jitəd petkədlʹšys—eəktə tijanəs, tom pionerjasəs, tskasnʹ byzd uz vəsna, mijan byzd proletarskəj kommunističeskəj partija uz vəsna.

Tijan pyekʹš byd mortlʹ kolə juavnʹ assʹs: daš-ə me munnʹ da puktʹnʹ ačyməs proletariatən nuədan tš vəsna, kommunizim vəsna?

En vunədəj, mʹj mijan vragjasʹd əruzjənyšə ez-na puktʹnʹ. Kulakjas mijan strana pyekʹn, kapitalistjas granica sajʹn jona ləgalənyš mijan vylə da nuədənyš mijanlʹ panʹd tš. Kapitalistjas luvəj zdukʹn dašəš mijan vylə uskədcənyš.

Jortjas, junəj pionerjas! Səvetskəj socialističeskəj respublikajasəs dorjənyš loəj dašəš!

Loəj dašəš puktʹnʹ assʹnyšd stav vʹn mijan stranaʹn vʹl oləm strəitəmlʹ!

Kommunizim vəsna tšə loəj dašəš!

Stav uvtərtəm-nartitəm jəzəs mezdəm vəsna tšə loəj dašəš!

Juašəmjjas:

1. Kor čuzis pioner organizacija Səvet Sojuzʹn?
2. Kodi veškədlə pionerjasən?
3. Kueəm vošan pionerjas pondisnʹ sušənyš junəj leninčjasən?
4. Mʹj radi tskasnʹ čuksalə Kaganovič jortʹ?

X. SOCIALIZM VƏSNA TŠ—STAVMUVVSA UZALYŠJASLƏN MOG.

73 §. Karl Marks da Fridrix Engels.

Medvozza mortjas, kodjas velədlisnʹ, kʹzi uzalʹšjasl kolə mezdʹšnyš eksploatatorjas nartitəm ulʹš da strəitnʹ socialističeskəj ovestvo, vəlīnʹ Karl Marks da Fridrix Engels.

Асшынсь став олэмсə Marks да Engels пуктылиснь робоцəй класс вəсна. Томьшəн-на Marks pondis коршнь воцəкь вјалəмјас вьлə:

Мьј вəсна seeəм una гəллуныс да ширкурəд мьркəмьс?

Мьј вəсна фабрик-заводјас ңеьзьд капиталист цукəр кийн, а una миллион робоцəјјас кийн ңинəм аву, i узалəнь најə ас кəзəинјас-капиталистјас вьлə да олəнь еьгјалəмəн, гəлə?

I Marks aslas drugьskəd da otsaьььskəd—Engelskəd—заводитə нуədнь дугдьвтəм тьс робоцəјјас дəлə вəсна.

Marks velədlis, мьј став робоцəјјас јорта-јортьсль вокјас: роцјас-и, јеврејјас-и, ңегрјас-и, јəпонєцјас-и, китəјєцјас-и, ңемецјас-и, francузјас-и, ставьс, кодјас узалəнь, кодјас мьршəнь. А став робоцəјјаслəн, став узальсјаслəн вragјас—капиталистјас, помесеикјас, кулакјас i мукəd пəлєс експлоататорјас.

Marks velədlis, мьј став фабрикјас i заводјас, банкјас i кəрттујјас, став муьс колə lonь на кийн, кодјас узалəнь.

Marks velədlis, мьј пролетариат вермас седəднь verməм сəмьн капиталистјасль влəшт putкьлтəмəн, əрузјəа кийн ас кий влəшт мьрдəмəн.

Marks velədlis, мьј робоцəјјасль колə котьртнь асшынсь партија, код i медьм ешкə вешкəдлис влəшт вəсна тьскашəмəн социалистическəј овсеestvo стрəйтəмəн.

Кueəм-нə seeəм овсеestvoьс? Кьзи pondаснь овнь јəз, кор тəјə мogsə loos олəмə пəртəмə?

Socializm дьрји оз lonь увьртьсјас да увьртəмјас, оз lo əти mortлəн мəd mortєс експлоатирujтəм.

Təјə овсеestvoləн став овмəсьс pondас муннь əтувја plan шєрти. Узальсјас pondаснь узавнь ас вьланьс, овсеestvo вьлə, а ңє парəзитјас вьлə, кьзи сийə вəвли капитализм дьрји. Уз оз lo мьрдəнə узəн.

Masina да наука јəзльс узсə pondаснь векəтарə kok-ңəmmədнь да вəчнь iнтєresнəјəн.

Vosə торја јəзјас kost торјалəмьс. Оvməс да култура вокшəн вəрə колəм јəзјас əдјə вəтəдаснь возьнмуньсјасєс.

Marks da Engels nuədlisn̄ revolucionnəj uz vozьnnu-
n̄bš robočəjjas pəvstьn. Najə kotьrtalisn̄ revolucionnəj kru-
zokjas, vezərtədlisn̄ robočəjjasl̄b assьn̄b velədəmsə.

1847-əd voьn Marks da Engels kotьrtisn̄ medvozza
revolucionnəj partija — „Kommunistjasl̄b sojuз“. Najə gizis-
n̄ jona tədčana „Kommunističeskəj manifest“, kəni indisn̄
proletariatl̄b mogjassə da tьskašan tujjassə.

1864-əd voьn Marks kotьrtis „Robočəjjasl̄b mezduna-
rodnəj tovariseestvo“, libə 1-jja Internacional da lois seni
jurnuədьšən, vozdən.

Stav stranašьs burzuazija prešledujtis Marksəs. Una pəv
aslas šemjanas sijəs vətьlvlisn̄ məd stranajasə. No ɲi vət-
l̄błəms, ɲi eьgjaləms, ɲi gəllun̄b ez čeg, ez ɲorəd ьzəd
vozdəs. Burzuazijal̄b grəznəj vragən suvtis Marks. Burzuazija
polis Marks stattajasьs da šornijasьs, kəni sijə čuksalis pro-
letariatəs kapitalistjaskəd dugdьvtəg da organizovannəja tьs
nuədəm vьlə.

Revolucionnəj tьs nuədəm vьlə Marks da Engels puk-
tisn̄ assьn̄b stav oləmsə.

74 §. Markslən — Engelslən — Ləninlən — Staļinlən ьzьs venas stav mir paštalaьn.

Vladimir Illič Lənin nuədis vozə Marksl̄b-Engelsl̄b ve-
lədəmsə. Olig čəzьs Lənin tьskašis vragjaskəd, kodjas kəs-
jьlisn̄ zugn̄ Marksl̄b-Engelsl̄b velədəmsə, kəsjisn̄ vəč-
n̄ sijəs burzuazijal̄b lok vajtəmən.

Lənin kotьrtis bolševikjasl̄b kommunističeskəj partija,
kodi 1917 voša oktabr təlьšьn Rošsijasa robočəj klassəs vajə-
dis kapitalističeskəj stroj vьl̄n venəmə. Robočəj klass gəl
kreštanakəd jitčəmən putkьltis kapitalistjasl̄b vlaš̄t da ləšə-
dis assьs robočəj vlaš̄t — səvet vlaš̄t.

Una tor vəčis Lənin səvet vlaš̄təs jonmədəm vьlə. Una
tor vəčis sijə robočəjjas da kreštana kost torьd jitəd vəčəm
mogьš.

Kommunist partija veškədləm ьl̄n, Lənin jurnuədəmən,
mijan stranaša robočəjjas da kreštana zavoditisn̄ strəitn̄
vьl̄ socialističeskəj obseestvo.

Lənin kotьrtis Kommunističeskəj Internacional, kod
znamja ьl̄n kotьrtčisn̄ ьzal̄b jəzlən revolucionnəj vьnjas
stav mu vьl̄b.

Ilļiç kuli, no sīlš uzsā nuādā vozā Ļeņinlān medbur učenikšs da otsašššs—Stālīn jort. Stālīn vozā nuādis Marks- lš—Engelslš—Ļeņinlš velādāmsā. Sš veškādlām uln mījan kommuņištīeskāj partīja zvlvln pārtā SSSR-yn Marks- lš—Ļeņinlš velādāmsā. Sijā nuādā mījan stranāšs robočājjasēs da uzalš kreštānās socialīzm vāsna ызд тс vylā i perjā vermēm bārša vermēm. SSSP-sa uzalš jēz ызд vermēmjasēn olāmā pārtisnš pērvojja pjatīletka.

Mījan vermēmjas stāvmutvvsā uzalš jēzls petkādlnš, kšzi kolā tškasnš stav vragjaskād—kapitalistjaskād. Social- īzm strātāmyn mījan vermēmjas zvlmādēnš Marks—En- gels—Ļeņīn—Stālīn velādāmlšs veškādlunsā.

Kommuņīst partīja znāmjasas gēgār stav stranājasyn čukārtčēnš vlšš-vl uzalš massājas. Stav mī vln kom- muņīst partījasas dāstānš robočājjasēs as kīā vlašť voštēnš.

Stālīn jort em vozd Kommuņištīeskāj Internacīonālēn, kodi kotērtā da veškādēlā stāvmutvvsā kommuņīst partīja- jas tš nuādāmēn.

Matštčā kad, kor stav stranājasyn uzalš jēz putkyl- tāsēnš buržuazījalšs vlašť da perjasēnš aslēnšs mezdln.

Markslēn—Engelslēn—Ļeņīnlēn—Stālīnlēn uzšs venas stav mīr paštalēn.

Juašēmjas:

1. Mšjā velādīsēnš Marks da Engels?
2. Kodi vozā nuādis Marks- lš—Engels- lš velādāmsā?
3. Kodi vozā nuādā Marks- lš—Engels- lš—Ļeņīn- lš velādāmsā?

IZDAŅĒSTVOŠAN.

Obeestvovedeņņā kuza lezan ucebniks loā jedināj kursān, kodi oxvatvajtā načalnāj da sār skolasa 3 d, 4-d, 5-d da 6-d vojas.

Ucebniks tečsā nol častys, kodjasas lēšedāma da juklāma vo lūd šerti. Ucebniklān soderzanņēys stāč lēšalā programmajasly, kodjasas RSFSR-sa Narkompros lezis 1933-34 vojas kezā.

Vozza častys ucebniklān (3-d vo velādčysjasly) petkādla Rošsijasa revolūcionnāj dvizenņēlyš osnovnāj periodjas, robočāj klasslyš Oktabrņn vermēmā, grazdanskēj vojnaēs, as vozdjasnas jurnuēdan bolsēvistskēj partijalyš rolsā, kodi daštis-lēšēdis Oktabrskēj revolūcijalyš pveda da kotērtis sijās dorjām (zaseita).

Mēdād častys ucebniklān (4-d vo velādčysjasly) petkādla proletariāt diktaturalyš susenoštā, tēdmādā sēvetskēj stroitelstvo osnovajaskād, petkādla socialištičeskēj obseestvo strēitām kuza uspešjas, kodjasas sedēdisņ mījan stranasa robočējjas da krēštana lenīnskēj kommuništīčeskēj partija da sijā vozd Stālīn jort vēškād-lām ulņn.

Kojmād častys ucebniklān (5-d vo velādčysjasly) tēdmādā velādčysjasēs velikēj učitēljas da robočāj klasa vozdjas olēmķād da najē uzķād--Markskād, Engēlsķād, Lenīnķād, Stālīnķād — i ēlēmētarnēja gēgērvoēdā najē velādām osnovajas jlyš.

Nolād častys ucebniklān (6-d vo velādčysjasly) vozza vojaslyš šerti pēdēšanžyk vidlālā-petkādla, markšizm-lenīnizm osnovajas.

II, III da IV ČAŠTJASLĒN JURINDALYS (GLAVAJAS ŠERTI).

II čast.

- I. Sēvetjas.
- II. SSSR—stav nacionalnoštā žuzalyš jēzlān bratskēj sojuz.
- III. Mi strēitām socializm.
- IV. Muviz ovmēsēs socialištičeskēj tuj vylē petkādām.
- V. Kulturnēj front vylē mījan vermēmjas.
- VI. Mād pjatīletkalān osnovnēj mogjas.
- VII. Kēk mīr.

III čast.

- I. Karl Marks da Fridrix Engēls.
- II. Vladimīr Ilīč Lenīn.
- III. Iošif Vissarionovič Stālīn.

IV çast.

- I. Kapitalişticeskəj mir.
- II. Imperializm—kapitalizmlən medbərja eupəd.
- III. Kapitalişticeskəj şistemalən oveəj krizis da anija ekonomişticeskəj krizis.
- IV. Socialişticeskəj uza mir.
- V. Mi da najə.
- VI. Məj seeəm kommunizm.
- VII. Məj seeəm socialism.
- VIII. Klassjastəm socialişticeskəj obseestvo vəsna təs.
- IX. Gosudarstvo jəlbş Marksən—Engelsən—Leninlən—Stalinlən velədam.
- X. Burzuaznəj gosudarstvo.
- XI. Proletarskəj gosudarstvo.
- XII. Proletariat diktaturalən vıssəj principş—kutnə proletariat da kreştana kost jited.
- XIII. Səvetjas—proletarskəj gosudarstvo formajas.
- XIV. Proletariat diktatura stranalən nacionalnəj politika.
- XV. Məd pjaştletkaə proletariat diktaturalən mög.
- XVI. Partija jəlbş Marksən—Engelsən—Leninlən—Stalinlən velədam.
- XVII. Kək front vələ təs nuədam.
- XVIII. Kommunişticeskəj Internacional.

JURINDALBŞ.

Listbok

Məjla kolə tədny mijanləbş vaz oləm	4
I. Krepostnəj prava dərji uzaləbş jəzlən oləm	5
II. Kreştanalən pomeseikjasə panəda təs	13
III. Krepostnəj prava vırədam	21
IV. Roboçəjjaslən da kreştanalən 1905 voəz vermaşəm	28
V. 1905 voşa revolucija	47
VI. Oktabrskəj revolucija	64
VII. Kommunist partija səvet vlašə vəsna təskaşəmyən	85
VIII. Tom jəzlən Leniniskəj kommunişticeskəj sojuz	98
IX. Pionerjas	104
X. Socializm vəsna təs—stavmuvəvsa uzaləbşjislən mög	107

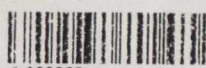
Допыс 1 с. 30 ур
Pereplot 30 ур

34219

Коми-3
3-1980
N27

ЭБ

67-3-24

1-383326